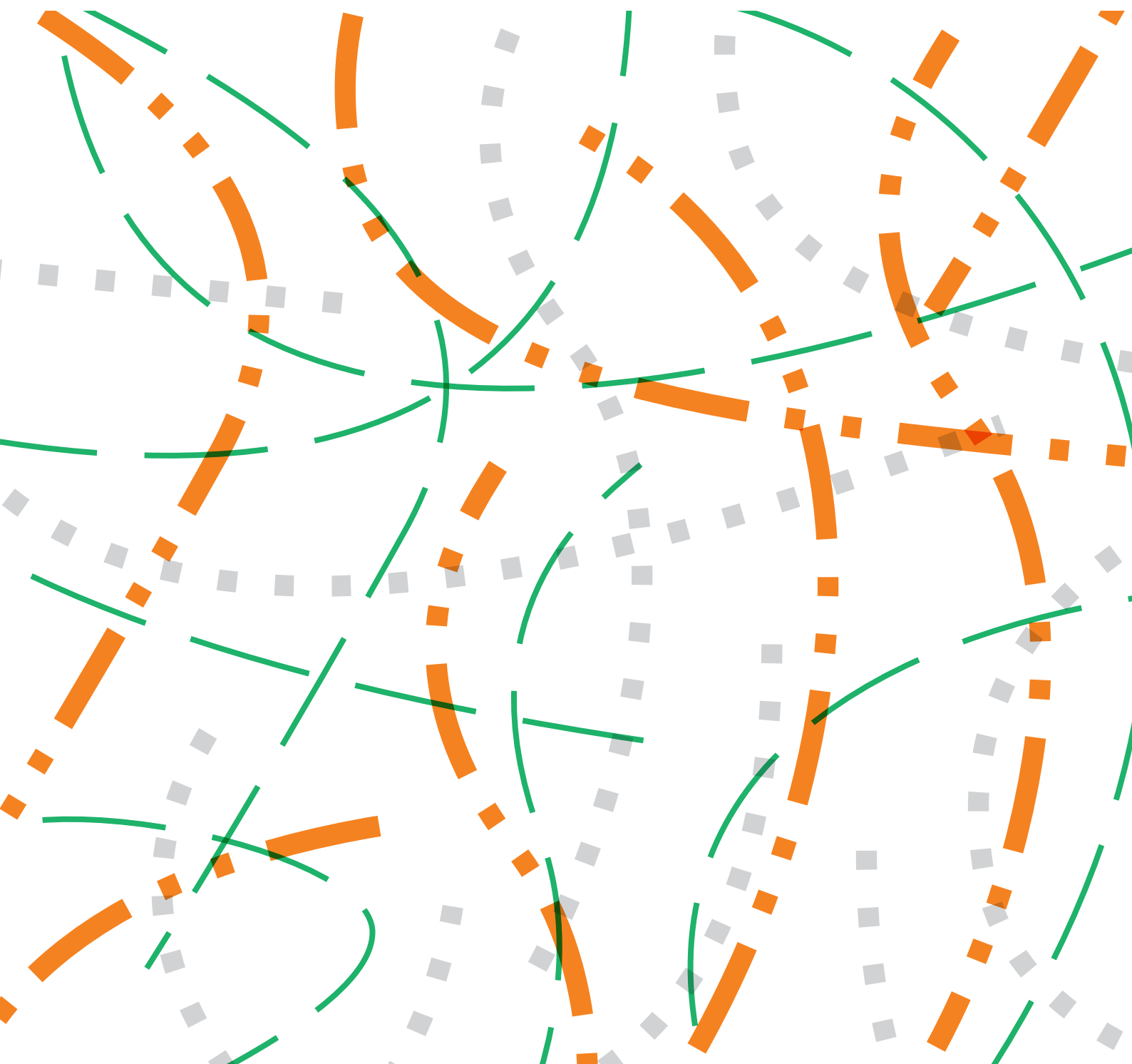

Český tanec v datech

BALET

Roman Vašek

Český tanec v datech

2 / BALET

Roman Vašek

© Roman Vašek

Recenzoval

Doc. Mgr. Petr Christov, Ph.D.

© Institut umění – Divadelní ústav, 2017

ISBN 978-80-7008-396-3

ISSN 2570-8384

Obsah

Ediční poznámka	4
1 Sestavení dotazníků, respondenti a sběr dat	5
2 Baletní soubory – struktura, provoz, výkony, hospodaření	8
2.1 Základní údaje o personálním zázemí	8
2.2 Tanečníci v baletních souborech: vstup a výstup	15
2.3 Externí taneční pedagogové	17
2.4 Provoz – vybraná témata	18
2.5 Práce s publikem	20
2.6 Výkony	21
2.7 Hospodaření	24
3 Tanečníci v baletních souborech	26
3.1 Tanečníci – genderová struktura	26
3.2 Tanečníci – věková struktura	27
3.3 Tanečníci – vzdělanostní struktura	29
3.4 Tanečníci – národnostní struktura	31
3.5 Organizovanost v odborech a členství v oborových spolcích	35
3.6 Platy a mzdy	35
3.7 Benefity a vybavení	45
4 Balet – shrnutí	48
Literatura a prameny	52
Soupis tabulek	54
Soupis grafů	56
Summary	57

Ediční poznámka

Okruh umělců, který jsme si při tanečním výzkumu vymezili, má zřetelné jádro, ale poněkud rozostřené okraje. V zásadě jsme zacílili na umělce v oblasti tance, baletu, pantomimy, nonverbálního divadla, nového cirkusu a dalších performativních umění, v nichž je tanec nebo pohyb určujícím či zásadním projevem. Zaměřili jsme se na profesionály, tedy na ty, kteří se uměním živí (nebo alespoň jejich příjmy z umělecké činnosti nejsou zanedbatelné). K druhé obvyklé podmínce, totiž že profesionální umělec má i odpovídající kvalifikaci, jsme pouze přihlíželi. Vhodnou kvalifikací nemusí být jen absolvování příslušného oboru v rámci formálního vzdělávání, ale i studium v různých mistrovských kurzech, na workshopech apod. Ostatně pro některé sledované oblasti profesního uplatnění v České republice ani ucelené formální vzdělání neexistuje (např. nový cirkus). Autoři výzkumu si byli rovněž vědomi velmi propustné hranice mezi uměním a mimouměním (např. mezi uměním a sportem v případě společenského tance).

Sledovaný okruh profesionálních umělců můžeme obecně rozdělit na ty, kteří pracují v organizacích zřizovaných a zpravidla financovaných státem, kraji nebo městy (profesionálové v lidovém tanci, tanečníci ve většině baletních souborů) a na nezávislé umělce, kteří buď jako jednotlivci, nebo členové skupin a souborů realizují svou činnost zejména díky grantové podpoře (opět zpravidla z úrovně státu, krajů anebo měst) či na komerční bázi. Tento druhý okruh zahrnuje zejména současný tanec, nový cirkus, pantomimu, nonverbální divadlo, tanečnický v zábavním průmyslu (v soukromých muzikálových produkcích, černém divadle, televizi, filmu atd.). I takto vytyčené hranice jsou však propustné, nejednoznačné. Struktura sledované oblasti je pestrá, proměnlivá, obtížně rozčlenitelná do různých kategorií.

Oblast profesního uplatnění jsme sledovali prostřednictvím několika typů dotazníků směřujících na soubory, skupiny či divadla. Dotazníky se lišily zacílením na různé styly, žánry či techniky (baletní soubory, nezávislé soubory především současného tance aj.). V některých případech byly takovéto soubory na rozhraní – např. Pražský komorní balet byl charakterem svého provozu a způsobem financování lépe postihnutelný dotazníkem, který primárně oslovoval nezávislé soubory současného tance. S ohledem na kontinuitu práce a stylové zaměření byl však zasazen i do kontextu českého baletu.

Druhá studie z cyklu Český tanec v datech se zaměřuje na oblast baletu. Navazovat budou studie věnované současnému tanci, mimickému divadlu, novému cirkusu, tanci v zábavním průmyslu (např. v muzikálových produkcích nebo v černém divadle) a lidovému tanci. Taneční výzkum nahlížel na sledovanou oblast nejen prostřednictvím souborů, skupin či divadel, ale sledoval oblast profesního uplatnění i prostřednictvím jednotlivých umělců. V rámci tanečního výzkumu bylo připraveno několik typů dotazníků. Pokud jsme v daném okruhu předpokládali větší počet cizinců, vznikly dotazníky ve dvou jazykových verzích (česky a anglicky), přičemž každá jazyková verze se částečně zaměřovala na odlišné okruhy témat. Taneční výzkum tak pokryl oblast profesního uplatnění jak z pohledu „zaměstnavatelů“ (souborů, skupin, divadel), tak z pohledu „zaměstnanců“ (umělců samých).

Česká republika má několik desítek let stabilní síť baletních souborů (do zhruba dnešní podoby se formovala v polovině 20. století), které jsou zpravidla součástí vícesouborových divadel. Soubory jsou na mapě České republiky vcelku rovnoměrně rozvrstveny (sídlí v devíti městech, tedy v nadpoloviční většině krajských měst a v Opavě). Pokud budeme balet vymezovat jako umění vycházející ze specifické taneční techniky, pak doplňuje stabilní síť baletů v tzv. kamenných divadlech několik dalších subjektů, ať už nezávislých (především Pražský komorní balet) nebo souvisejících s konzervatořemi (Bohemia Balet, Balet Praha Junior, Baby Balet Praha). Fenoménem posledních let jsou komerční baletní produkce, které hostí nejčastěji pražské Divadlo Hybernia. Jde např. o činnost travesti souboru Ballet Hommes Fatals, produkci baletu Louskáček – Vánoční sen (premiéra v prosinci 2016) nebo o inscenace populárních klasických nebo neoklasických baletních titulů (Louskáček, Labutí jezero, Romeo a Julie aj.). V těchto inscenacích většinou účinkují umělci, kteří jsou jinak v angažmá regulérních baletních souborů (Národního divadla v Praze, plzeňského, libereckého, ostravského nebo brněnského baletu), anebo jde o studenty konzervatoří (Taneční konzervatoře hl. m. Prahy, Tanečního centra Praha). Aby nedošlo k duplicitám, komerční baletní produkce jsme v tanečním výzkumu zvláště nesledovali.

Nezávislé baletní soubory byly v průzkumu monitorovány prostřednictvím dotazníků zacílených obecně na nezávislé soubory (především současného tance) a budeme se jim ve větší míře věnovat až ve studii o současném tanci. Co se týká „školních souborů“, na jejich činnost jsme se zaměřili jen okrajově a věnujeme se jim ve studii o vzdělávání na konzervatořích.

Okruh baletních souborů, které tvoří stabilní síť v České republice, je dosti rozmanitý. Mohli bychom je rozdělit na ty, které spadají pod divadla zřizovaná státem (Národní divadlo), městy (téměř všechna ostatní divadla) a společnostmi s ručením omezeným, jež jsou ve společném majetku města a kraje (Severočeské divadlo opery a baletu Ústí nad Labem). Mohli bychom je také rozčlenit na ty, které pravidelně realizují vlastní baletní repertoár (většina baletních souborů), a na ty, které mají výhradně služební charakter (balet Městského divadla Brno, operní balet Národního divadla, který účinkuje v historické budově Národního divadla a ve Stavovském divadle, a skupina externích tanečníků pod správou Baletu Národního divadla Praha, která účinkuje v operních představeních na scéně Státní opery Praha, resp. Hudebního divadla Karlín). Souborem na rozmezí je balet Slezského divadla Opava, který formálně nemá samostatnost, jeho funkce je především služební (pro operu a hudební divadlo obecně), ale zároveň jednou ročně připravuje samostatnou baletní premiéru. Baletní soubory bychom mohli rozdělit také na ty, které jsou tvořeny výhradně nebo především stálými pracovníky (většina baletních souborů), a na ty, které jsou tvořeny externisty pracujícími v souboru jako OSVČ (Laterna magika, operní balet Národního divadla, skupina externích tanečníků pod správou Baletu ND).

Z výše uvedeného je patrná složitá struktura Národního divadla, kde bychom mohli hovořit až o čtyřech baletních souborech. Tedy o hlavním baletním souboru, který se zaměřuje na baletní repertoár, dále o malé skupině externích tanečníků, která účinkuje v části operního repertoáru a formálně spadá pod hlavní baletní soubor,¹ dále o externím operním baletu, který účinkuje v jiné části operního repertoáru a formálně spadá pod správu opery, a konečně

¹ Jde o pozůstatek sloučení baletních souborů Národního divadla a Státní opery Praha. Část tanečníků baletu Státní opery přešla do regulérního baletního souboru Národního divadla a část se stala součástí skupiny externistů pro operní repertoár pod správou Baletu Národního divadla.

o Laterně magice, která je tvořena externími tanečníky a v rámci Národního divadla má částečnou samostatnost (formálně však spadá pod soubor činohry). Budiž tato složitá struktura vysvětlením, proč při následujícím vyhodnocení je obtížné některá data srovnávat, proč se s ohledem na vyhodnocované téma může v uváděných tabulkách a grafech měnit okruh začleněných souborů nebo počet začleněných tanečníků.

Oblast baletu sledovaly tři dotazníky – jeden byl určen pro soubory jako celek a adresáty byli většinou umělečtí šéfové, kteří při vyplňování zpravidla spolupracovali s ekonomickými a personálními odděleními divadel. Další dva jazykově a částečně i obsahově se lišící dotazníky směřovaly na umělce samé. Český dotazník byl určen Čechům a cizincům, kteří v českém baletu působí dlouhodobě a ovládají jazyk. Dotazník v anglickém jazyce byl určen především cizincům, kteří působí v České republice spíše krátce (maximálně do deseti let).

Dotazník směřující na baletní soubory byl vůbec nejobsáhlejší v rámci celého tanečního výzkumu a pokusil se postihnout velice širokou paletu témat. Oproti dotazníkům, které postihly oblast nezávislého umění, se soustředil na tvrdá data. Dominovaly v něm uzavřené otázky s možností dovysvětlení. Postojových otázek bylo v dotazníku poměrně málo (i s ohledem na skutečnost, že se předpokládal větší okruh lidí, kteří se budou na vyplňování dotazníku podílet). Dotazník určený baletním souborům se zaměřil na početní stavy a jejich proměnu, na strukturu lidských zdrojů, věnoval se odměňování tanečníků a benefitům, výkonům souboru, práci s publikem, hospodaření a dotkl se i řady dalších témat souvisejících s fungováním souboru. Dotazník sestavil Roman Vašek ve spolupráci s Janou Návratovou a byly do něj zapracovány připomínky Zdeňka Prokeše a Karla Littery.

V dotaznících směřujících na samotné tanečníky baletu naopak převládala postojová témata. Také proto, a s ohledem na citlivost některých dalších zjišťovaných dat, byla respondentům přislíbena anonymita při vyhodnocování. U cizojazyčné verze byla navíc baterie otázek zaměřena na specifika práce cizince v českém baletu (od motivace pro příchod do České republiky, přes pohled na český balet zvenčí až po praktické problémy související se zaměstnáním cizince v České republice). Dotazníky sestavil Roman Vašek ve spolupráci s Janou Návratovou; na anglické verzi se podílela Bára Čermáková.

Sběr dat z baletních souborů byl zahájen na začátku června 2016 a po několika urgencích a prodlouženích byl ukončen k 30. listopadu 2016. Ve většině případů se podařilo získat odpovědi na více než 90 % položek v dotazníku. Způsob jejich získání byl hodně rozdílný; často bylo potřeba některá data prostřednictvím e-mailu nebo telefonicky upřesňovat a doplňovat. V některých případech došlo k vyplnění za osobní asistence nebo dotazováním při telefonickém rozhovoru. Výjimkou nebyla kompletace a ověřování dat z výročních zpráv nebo webových stránek divadel. Přes opakované urgencye se nepodařilo získat vyplněný dotazník pouze od Městského divadla Brno.

Konkrétně k jednotlivým respondentům:

Balet Národního divadla Praha. Dotazník byl vyplněn téměř kompletně, chyběla jen data týkající se rozpočtu. Dotazník částečně pokrýval skupinu externistů, která formálně spadá pod baletní soubor a účinkuje v části operního repertoáru Národního divadla. Odpovědnost za vyplnění: Markéta Bernášková.

Laterna magika Národního divadla Praha. Dotazník byl vyplněn v úplnosti. Odpovědnost za vyplnění: Zdeněk Prokeš.

Operní balet Národního divadla Praha. Dotazník byl vyplněn za osobní asistence. Bez odpovědi zůstaly některé otevřené otázky, část poskytnutých dat byla odhadem. Odpovědnost za vyplnění: Eva Horáková.

Balet Národního divadla Brno. Dotazník byl vyplněn v úplnosti. Odpovědnost za vyplnění: Karel Littera.

Balet Městského divadla Brno. Nepodařilo se získat vyplněný dotazník. Některá data byla dodatečně zjištěna z výročních zpráv, webových stránek divadla a při telefonickém rozhovoru s taneční pedagožkou souboru Simonou Lepoldovou.

Balet Moravského divadla Olomouc. Data byla získána ze tří hlavních zdrojů. Část informací poskytl při telefonickém rozhovoru externí spolupracovník souboru, část dat poskytlo ekonomické a personální oddělení divadla (odpovědnost v dotazníku neuvedena) – šlo především o rozpočet, platy, výkony souboru, typy uzavřených smluv s tanečníky – a část dat byla dohledána ve výročních zprávách divadla. Některé údaje, které taneční výzkum původně sbíral k 1. červnu 2016, se v případě olomouckého baletu podařilo získat až k 1. říjnu 2016.

Balet Národního divadla moravskoslezského Ostrava. Dotazník byl vyplněn v úplnosti. Odpovědnost za vyplnění: Lenka Dřímálová a Pavlína Macháčová.

Balet Slezského divadla Opava. Část dat byla zjištěna při telefonickém rozhovoru s Valerijem Globou. Některá takto získaná data byla kvalifikovaným odhadem. Část dat byla dohledána ve výroční zprávě a na webových stránkách divadla.

Balet Divadla F. X. Šaldy Liberec. Dotazník byl vyplněn v úplnosti. Odpovědnost za vyplnění: Jarmila Levko (za administrativu), Alena Pešková (otevřené otázky, postoje).

Balet Severočeského divadla opery Ústí nad Labem. Dotazník byl vyplněn téměř v úplnosti. Odpovědnost za vyplnění: Zuzana Novoborská.

Balet Divadla J. K. Tyla Plzeň. Dotazník byl vyplněn v úplnosti. Odpovědnost za vyplnění: Jiří Pokorný.

Balet Jihočeského divadla České Budějovice. Vzhledem k tomu, že v polovině roku 2016 došlo ke změně uměleckého šéfa baletu, byl sběr dat z Jihočeského divadla poměrně komplikovaný a probíhal v několika etapách. Některé otevřené a postojové otázky byly položeny jak končícímu uměleckému šéfu Attilovi Egerházi, tak novému šéfovi Lukáši Slavickému. Na vyplnění dotazníku se dále zřejmě podílelo ekonomické a personální oddělení divadla (odpovědnost neuvedena). Některé údaje, které taneční výzkum původně sbíral k 1. červnu 2016, se v případě českobudějovického baletu podařilo získat až k 1. říjnu 2016.

Sběr dat od tanečníků baletních souborů byl zahájen na začátku září 2016 a byl ukončen k 30. listopadu 2016. Distribuce dotazníků probíhala jednak na osobní e-mailové kontakty a jednak prostřednictvím uměleckých šéfů nebo jiných pracovníků baletních souborů. V dotazníku samém i v průvodním e-mailu bylo vždy zdůrazněno, že dotazník bude vyhodnocován jako anonymní a potenciální respondent byl poučen o možnostech, jak zaslat vyplněný dotazník, aniž by bylo možné zjistit, kdo je odesílatelem. Návratnost těchto dotazníků byla velmi malá. Pokud předpokládáme, že tanečníků v českém baletu je zhruba 335, z čehož polovina jsou cizinci, pak návratnost českých dotazníků byla 4 % a návratnost dotazníků v anglickém jazyce také 4 %.

2.1 Základní údaje o personálním zázemí

Podívejme se nejdříve na personální zázemí a strukturu baletních souborů. Tu tvoří vedle tanečníků další personál podílející se na chodu souboru.

Tab. 1 – Baletní soubory – personální zázemí souborů s tanečníky se stálými pracovními smlouvami k 1. červnu 2016²

	Všichni zaměstnanci na úvazky	Tanečníci na úvazky	Zaměstnanci bez tanečníků na úvazky	Podíl tanečníků po přepočtu na úvazky (v %)
Národní divadlo Praha	112,4	82	30,4	73
Národní divadlo Brno	54	43	11	80
ND moravskoslezské Ostrava	32,75	28,5	4,25	87
Moravské divadlo Olomouc	33*	31*	2*	39*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	31,5	29	2,5	92
JD České Budějovice	18*	15*	3*	83*
SDOB Ústí nad Labem	20	18	2	90
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	15	12,5	2,5	83
Slezské divadlo Opava	8	8	0	100
Městské divadlo Brno	16,5	16	0,5	97
SOUČTY	308,15	252	56,15	81,8

Tab. 2 – Podíly tanečníků a ostatních zaměstnanců baletních souborů v letech 2007, 2011 a 2016³

	2007			2011			2016		
	Všichni zaměstnanci na úvazky	Tanečníci na úvazky	Podíl tanečníků po přepočtu na úvazky (v %)	Všichni zaměstnanci na úvazky	Tanečníci na úvazky	Podíl tanečníků po přepočtu na úvazky (v %)	Všichni zaměstnanci na úvazky	Tanečníci na úvazky	Podíl tanečníků po přepočtu na úvazky (v %)
Národní divadlo Praha	77,9	52	67	80,4	59,75	74	112,4	82	73
Státní opera Praha***	nezjištěno	43	nezjištěno	17,25	13	75		16**	
Laterna magika Praha	39	32	82	3	0	0	15	12**	80
Národní divadlo Brno	57,1	46,5	81	57	44,5	78	54	43	80
ND moravskoslezské Ostrava	37,5	33	88	30,5	25	82	32,75	28,5	87
Moravské divadlo Olomouc	30	28	93	29	27	93	33*	31*	94*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	32,12	30	93	31,5	29	92	31,5	29	92
JD České Budějovice	21,2	19	90	16	14	88	18*	15*	83*
SDOB Ústí nad Labem	28	25	89	18,5	17	92	20	18	90
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	16,4	13	79	17	14	82	15	12,5	83
Slezské divadlo Opava	nezjištěno	10	nezjištěno	10	10	100	8	8	100
ND Praha, operní balet	18	16	89	15	14	93	15	14**	93
Městské divadlo Brno	16,5	16	97	21	18	86	16,5	16	97
Celkový podíl ze získaných dat			83,1			82,4			87,6

Jak ukazují dvě výše uvedené tabulky, poměr mezi tanečníky a dalším personálem baletních souborů se hodně liší. Balet Národního divadla má více než 30 „netanečních“ úvazků. Dá se říci, že do jisté míry jde o instituci v instituci a také se tak, po vzoru některých jiných velkých baletních souborů v Evropě,⁴ prezentuje. Symbolicky vystupuje i pod samostatným názvem jako Balet Národního divadla. Jak ukáže následující tabulka, řadu činností si baletní soubor

² Nejsou zahrnuty soubory tvořené externími tanečníky. Značky v tabulce:

* Údaje k 1. říjnu 2016.

³ V roce 2016 jsou zahrnuty i soubory, které tvoří externí tanečníci jako OSVČ. Značky v tabulce:

* Data k 1. říjnu 2016.

** Tanečníci jako OSVČ.

*** V letech 2007 a 2011 šlo o regulérní baletní

v Národním divadle zajišťuje sám – má své pracovníky PR, produkční, asistenty režie, ekonoma, a dokonce má přímo v úvazku fyzioterapeuta. V ostatních baletních souborech je okruh „netanečníků“ mnohem užší a výrazně klesá s významem souboru. Činnosti jako produkce, propagace apod. spadá zpravidla pod celé divadlo. Vedle uměleckého šéfa působí v těchto baletních souborech zpravidla jeho tajemník a baletní mistr nebo mistři. Často dochází ke kumulování funkcí v rámci jednoho úvazku. Korepetitor – podstatná součást běžného provozu baletního souboru – spadá někdy pod balet a někdy pod operní soubor. Není obvyklé, aby měl baletní soubor svého interního dramaturga – pouze jeden úvazek má dramaturg v Brně a nedávno měl částečný úvazek dramaturg baletu v pražském Národním divadle. Někdy se na dramaturgii podílejí externisté, případně dramaturgové opery. Rovněž nebývá zvykem pracovní zařazení jako choreograf, byť pravidelnou choreografickou práci vykonávají interní zaměstnanci souboru, často přímo umělečtí šéfové (např. v Olomouci, Brně, Plzni, Liberci, v pražském Národním divadle). Paradoxně jediný choreografický úvazek je v Ostravě, ačkoli skutečná náplň alespoň jeho části je právě práce šéfovská a manažerská.

Spíše servisní baletní soubory mají netanečních úvazků minimum nebo žádné. V Městském divadle Brno je pouze půlúvazek na tanečního pedagoga, který je zároveň pověřen vedením baletního souboru. V Opavě je vedením baletního souboru pověřen jeden z tanečníků, který zároveň zpravidla vytváří choreografie.

soubor. Po sloučení s Národním divadlem přešla část tanečníků do hlavního baletního souboru Národního divadla a část tanečníků (16) utvořila skupinu externistů, která účinkuje v operních představeních na scéně Státní opery Praha, resp. Hudebního divadla Karlín.

4 Příkladem za všechny mohou být Hamburský balet nebo Bavorský státní balet v Mnichově, které jsou sice součástí dvousouborového divadla, ale navenek vystupují pod svou samostatnou značkou.

5 Značky v tabulce:

* Data k 1. říjnu 2016.

** Umělecká šéfka byla oficiálně pracovní zařazena jako choreografka (0,5 úvazku) a baletní mistr (0,5 úvazku).

*** Soubor má externího dramaturga.

**** Vedoucí souboru má úvazek jako tanečník.

***** Korepetitor (úvazek 1,0) je pod správou operního souboru.

***** Vedoucí baletního souboru byla oficiálně pracovní zařazena jako taneční pedagog (0,5 úvazku).

Tab. 3 – Úvazky v baletních souborech mimo tanečníky k 1. červnu 2016⁵

	Celkem úvazků	Umělecký šéf	Baletní mistr / taneční pedagog	Korepetitor	Tajemník baletu	Choreograf	Dramaturg / lektor dramaturgie	Pracovník PR	Vedoucí uměleckého provozu	Produkční	Vedoucí správy baletu	Asistent režie	Pedagog baletní přípravy	Fyzioterapeut	Ekonom	Skladník
Národní divadlo Praha	30,4	1	8	7	2			2,5		3	1	1,5	2	1	1	0,4
Laterna magika Praha	3	1	1		1											
Národní divadlo Brno	11	1	4	2	1		1		1	1						
ND moravskoslezské Ostrava	4,25	**	2	0,5	0,75	1										
Moravské divadlo Olomouc	2*	1*	1*				***									
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	2,5	1	0,5	1			***									
JD České Budějovice	3	1	1	*****	1		***									
SDOB Ústí nad Labem	2	1	1													
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	2,5	1		1	0,5											
Slezské divadlo Opava	0	****														
Městské divadlo Brno	0,5	*****	0,5													
ND Praha, operní balet	1	1														
SOUČTY	62,15	9	19	11,5	6,25	1	1	2,5	1	4	1	1,5	2	1	1	0,4

Zaměříme se na samotné tanečníky. Ještě v devadesátých letech 20. století tvořily stálé baletní soubory takřka výhradně tanečníci se stálou pracovní smlouvou. Po roce 2000 se však tato praxe začala měnit a nyní je v České republice hned několik menších souborů (většinou spíše servisního charakteru), které jsou tvořeny výhradně externími tanečníky, kteří v souboru pracují jako OSVČ. Externích tanečníků využívají i některé významnější soubory, které tím kompenzují nedostačující počet úvazků, případně jsou motivováni k této praxi svými ekonomickými možnostmi. Někdy jsou tyto externisté využíváni jen do některých titulů, byť pravidelně. Malý počet úvazků takto kompenzoval např. balet v Ostravě, z obdobných důvodů spolupracoval

pravidelně s externisty v nedávné minulosti balet v Českých Budějovicích a zhruba před deseti lety byl převážně externisty tvořen početný balet Státní opery Praha.

Tab. 4 – Tanečníci pravidelně pracující v baletních souborech k 1. červnu 2016 (rozdělení podle typu smluv)⁶

	Stálí tanečníci (+ OSVČ)	Stálí tanečníci po přepočtu na úvazky	Tanečníci pravidelně pracující v souboru jako OSVČ	Tanečníci pravidelně pracující v souboru na jiné typy smluv
Národní divadlo Praha	82 (+16)	82	16***	0
Laterna magika Praha	0 (+12)	0	12	0
Národní divadlo Brno	43	43	0	0
ND moravskoslezské Ostrava	29 (+6)	28,5	6	0
Moravské divadlo Olomouc	31 (+2)*	31*	2*	0*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	29	29	0	9
JD České Budějovice	15*	15*	0*	0*
SDOB Ústí nad Labem	18	18	0	5
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	13	12,5	0	4
Slezské divadlo Opava	8	8	0	do 10
ND Praha, operní balet	0 (+14)**	0	14**	0
Městské divadlo Brno	16	16	0	?
SOUČTY	284 (+50)	283	50	do 28

Tab. 5 – Tanečníci pravidelně pracující v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016 – rozdělení na stálé zaměstnance a externisty pracující v souboru jako OSVČ⁷

	2007				2011			2016		
	tanečníci	tanečníci na úvazky	tanečníci jako OSVČ	tanečníci včetně OSVČ	tanečníci na úvazky	tanečníci jako OSVČ	tanečníci včetně OSVČ	tanečníci na úvazky	tanečníci jako OSVČ	
Národní divadlo Praha	52	52	0	60	59,75	0	98*	82*		
Státní opera Praha	43	15	28	45	13	32			16*	
Laterna magika Praha	33	32	0	15	0	15	12	0	12	
Národní divadlo Brno	49	46,5	0	45	45	0	43	43	0	
ND moravskoslezské Ostrava	33	33	0	25	25	0	35	28,5	6	
Moravské divadlo Olomouc	28	28	0	27	27	0	33	31	2	
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	30	30	0	29	29	0	29	29	0	
JD České Budějovice	19	19	0	18	14	4	15	15	0	
SDOB Ústí nad Labem	25	25	0	17	17	0	18	18	0	
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	13	13	0	14	14	0	13	12,5	0	
Slezské divadlo Opava	10	10	0	10	10	0	8	8	0	
ND Praha, operní balet	16	16	0	15	15	0	14	0	14	
Městské divadlo Brno	16	16	0	18	18	0	16	16	0	
SOUČTY	367	335,5	28	338	286,75	51	334	283	50	
Podíl tanečníků jako OSVČ (v %)			7,63			15,09			14,97	

Jak je vidět ve výše uvedené tabulce, počet externích tanečníků pravidelně pracujících v baletních souborech po roce 2000 postupně narůstal a v posledních letech se stabilizoval kolem 15 %.

K uvedeným souborům nutno připojit základní informace o nezávislém Pražském komorním baletu. Tento soubor tvořilo v roce 2016 deset tanečníků, s nimiž byla zpravidla uzavírána dohoda o provedení práce. Vedle toho se souborem pravidelně spolupracovalo dalších 14 pracovníků, kteří měli různé pracovní náplně (umělecký šéf, choreograf, zvukový a světelný designér, produkční, producent, PR specialista, tour manažer, technický manažer, technik, dramaturg, ekonom, pedagog). Většinou se u jednoho pracovníka

6 Značky v tabulce:

* Data k 1. říjnu 2016.

** Se souborem příležitostně spolupracují další čtyři tanečníci jako OSVČ, kteří zároveň působí jinde.

*** Jedná se o tanečníky, kteří účinkují v operním repertoáru uváděném na scéně Státní opery Praha.
? – Nezištěno.

7 Značky v tabulce:

* Balet Státní opery Praha byl sloučen s Národním divadlem. Část tanečníků se stala součástí stálého baletního souboru Národního divadla, část tanečníků (16) utvořila skupinu externistů, jež účinkuje v operních představeních na scéně Státní opery Praha.

kumulovalo více z uvedených činností. Stejně jako tanečníci neměl nikdo uzavřeno stálou pracovní smlouvu.

Vedle změny struktury uzavíraných pracovněprávních vztahů mezi tanečníky a baletními soubory, respektive divadly (tj. zaměstnavateli), se od devadesátých let začala výrazně proměňovat i délka uzavíraných smluv. Dříve běžně uzavírané smlouvy na dobu neurčitou začaly působit stále větší problémy v provozu souborů. Brzdily potřebnou generační obměnu, neumožňovaly pružně reagovat na stylové a estetické proměny ve směřování souborů nebo na změnu zdravotních či jiných dispozic každého tanečníka. Do této situace se významně promítla i skutečnost, že od roku 1996 byla zrušena pro tanečníky možnost odchodu do důchodu za výsluhu let.⁸ V devadesátých letech proběhlo i několik soudních sporů, kdy tanečníci napadli výpovědi od divadel a většinou byli úspěšní. Přejít od smluv na dobu neurčitou na termínované smlouvy byl často složitý, závislý na dohodě s divadelními odbory i na kvalitě mezilidských vztahů a důvěře přímo v baletních souborech. Část tanečníků dobrovolně přistoupila na změnu své smlouvy na termínovanou. V některých souborech (Ostrava, Opava) se ale tento proces nepodařilo úspěšně dokončit dodnes, z čehož plyne řada problémů: tanečníci věkem a fyzickými dispozicemi neodpovídají uváděnému repertoáru; smlouvy na dobu neurčitou přirozeně umenšují motivaci a disciplínu. Postupná proměna typů uzavíraných pracovních smluv s tanečníky odpovídá trendu v zahraničí.⁹

Současná legislativa umožňuje, aby jeden zaměstnavatel prodloužil termínovanou smlouvu maximálně na tři tříletá období jdoucí po sobě. Pokud chce zaměstnávat daného pracovníka i nadále, musí už mu nabídnout smlouvu na dobu neurčitou. Pro vedení baletních souborů je i toto handicapujícím omezením a po vypršení tří termínovaných smluv musí zvažovat nemalá rizika související s uzavřením smlouvy na dobu neurčitou. Zároveň je však nutné si uvědomit i negativa, která z termínovaných smluv vyplývají pro tanečníka. Nejistota dlouhodobého zaměstnání často spojená s podprůměrným platem mu znesnadňuje různá životní plánování (např. se potýká s problémy při získání dlouhodobých půjček, sjednání hypoték).

Tab. 6 – Tanečníci v baletních souborech rozdělení podle délky uzavřené pracovní smlouvy k 1. červnu 2016¹⁰

	Celkem tanečníků	Smlouva na dobu neurčitou	Smlouva na více než 3 roky	Smlouva na 3 roky / cca 3 roky	Smlouva na 2 roky / cca 2 roky	Smlouva na 1 rok / cca 1 rok
Národní divadlo Praha**	82	0	0	49	21	12
Národní divadlo Brno**	43	0	9	10	15	9
ND moravskoslezské Ostrava**	29	6	0	6	11	6
Moravské divadlo Olomouc**	31*	1*	0*	1*	6*	23*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň**	29	1	0	16	7	5
JD České Budějovice**	15*	4*	0*	0*	0*	11*
SDOB Ústí nad Labem**	18	10	2	0	0	6
Divadlo F. X. Šaldy Liberec**	13	5	0	3	3	2
Slezské divadlo Opava**	8	8	0	0	0	0
Městské divadlo Brno**	16	0	0	0	0	16
Laterna magika Praha***	12	0	0	0	0	12
ND Praha, operní balet***	14	0	0	0	14	0
SOUČTY	310	35	11	85	77	102

⁸ Pro sólisty baletu po 20 letech praxe, pro členy baletních souborů po 22 letech praxe. Zákon o sociálním zabezpečení č. 140/1994 Sb. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1994.

⁹ POLÁČEK, Richard – SCHNEIDER, Tara. *Dancers' Career Transition : a EuroFIA handbook* [online]. 2011 [cit 2016-12-07]. Dostupné z: http://www.fia-actors.com/uploads/Dancers_Handbook_EN.pdf.

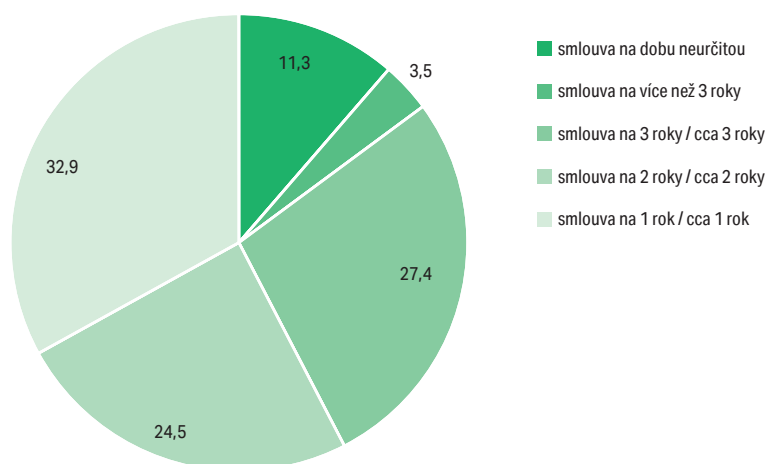
¹⁰ Zařazení jsou pouze tanečníci, u nichž se podařilo zjistit délku uzavřené smlouvy. Proto u souborů tvořených převážně stálými pracovníky nejsou zařazení tanečníci pracující v souboru externě jako OSVČ. Naopak zařazení jsou dva soubory tvořené pouze externisty, ale není zařazen externí operní balet pod správou Baletu Národního divadla, který účinkuje na scéně Státní opery Praha. Značky v tabulce:

* Data k 1. říjnu 2016.

** Bez tanečníků jako OSVČ.

*** Tanečníci pouze jako OSVČ.

Graf 1 – Rozvrstvení tanečníků dle délky uzavřené pracovní smlouvy; v %¹¹

Smlouvu na dobu neurčitou má dnes v baletních souborech zhruba desetina tanečníků. Při předchozím výzkumu v roce 2011 šlo o přibližně 20 % tanečníků.¹² Významné procento takovýchto zaměstnanců je v Ústí nad Labem, Liberci, Ostravě a Českých Budějovicích; kompletní soubor tvoří tanečníci se smlouvou na dobu neurčitou v Opavě. Naopak v polovině souborů mají dnes tanečníci už výhradně termínované smlouvy, mezi nimiž převažují ty jednoleté. Oproti zjištěním v roce 2011 se mírně snížilo zastoupení jedno- a dvouletých smluv a narostl počet termínovaných smluv na tři roky (případně více let).¹³

Tab. 7 – Počty stálých tanečníků v baletních souborech (fyzicky bez OSVČ), základní genderové rozvrstvení a pracovní zařazení k 1. červnu 2016¹⁴

	Celkem tanečníků se stálými pracovními smlouvami (bez OSVČ)	Muži	Ženy	Sbor	Demisólo	Sólo	První sólo
Národní divadlo Praha	82	38	44	42	17	14	9
Národní divadlo Brno	43	19	24	28	8	7	0
ND moravskoslezské Ostrava	29	13	16	15**	6**	8***	0
Moravské divadlo Olomouc	31*	13*	18*	17*	7*	5*	2*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	29	13	16	0	24	5	0
JD České Budějovice	15*	7*	8*	9*	2*	4*	0*
SDOB Ústí nad Labem	18	7	11	12	0	6	0
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	13	5	8	0	10	3	0
Slezské divadlo Opava	8	4	4	8	0	0	0
Městské divadlo Brno	16	4	12	16	0	0	0
SOUČTY	284	123	161	147	74	52	11

Tab. 8 – Počty tanečníků v baletních souborech tvořených výhradně externisty pracujícími jako OSVČ, základní genderové rozvrstvení k 1. červnu 2016¹⁵

	Celkem tanečníků	Muži	Ženy
Laterna magika Praha	12	5	7
ND Praha, operní balet*	14	7	7
Národní divadlo Praha – účinkující jen v opeře**	16	8	8
SOUČTY	42	20	22

Tanečníci jsou v baletních souborech zařazeni podle jejich pracovní náplně – nejčastěji na škále: člen baletního souboru / demisólista (člen baletního sboru s povinností sóla) / sólista (případně sólista s povinností účinkovat ve

¹¹ Do výpočtu byli zařazeni pouze tanečníci, u nichž se podařilo zjistit délku uzavřené smlouvy (není zahrnut externí operní balet pod správou Baletu Národního divadla, který účinkuje na scéně Státní opery Praha, a externisté v baletních souborech, které jsou jinak tvořeny převážně stálými zaměstnanci). Vyhodnocení vychází z dat v předešlé tabulce.

¹² Taneční výzkum 2011.

¹³ Taneční výzkum 2011.

¹⁴ Značky v tabulce:

* Data k 1. říjnu 2016.

** Data převzata z internetových stránek divadla (data vykázaná v rámci tanečního výzkumu nesouhlasila v součtech).

*** Data převzata z internetových stránek divadla (data vykázaná v rámci tanečního výzkumu nesouhlasila v součtech); zahrnutí sólisté (3) a sólisté s povinností sboru (5).

¹⁵ Značky v tabulce:

* Účinkuje v operních představeních na scénách Národního a Stavovského divadla.

** Skupina tanečníků, která účinkuje v operních představeních na scéně Státní opery Praha, resp. Hudebního divadla Karlin; tanečníci formálně spadají pod Balet Národního divadla.

sboru). Tuto hierarchii výjimečně doplňuje ještě statut prvního sólisty. U souborů, které mají spíše služební charakter, se tato hierarchie nepoužívá. Pracovnímu zařazení zpravidla odpovídá nejen pracovní náplň, ale i finanční ohodnocení. Zatímco na pozici sólistů, popřípadě demisólistů, bývá zastoupení mužů a žen velmi podobné, mezi členy baletního sboru převládají ženy (s ohledem zejména na klasický repertoár, v němž je více sborových rolí určeno ženám). Na závěr kapitoly o personálním zázemí českých baletních souborů se podíváme do historie. Díky výzkumům, které prováděl prof. Vladimír Vašut, je možné sledovat vývoj počtu tanečníků baletu na území České republiky už od roku 1962. Některá data nelze spolehlivě ověřit, jiná jsou jen odhadem, případně jsou dohledána a zpřesňována z různých zdrojů.

Tab. 9 – Vývoj počtu tanečníků baletu v letech 1962–2016 v České republice a na území České republiky¹⁶

	1962	1972	1976	1980	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2016
Národní divadlo Praha	136	100	102	112	108	73	63	56	55	52	59	59	57	60	82 + 16
Státní opera Praha	x	x	x	x	x	x	x	33	34	15 + 28	40?	40?	45	13 + 32	x
Laterna magika Praha	?	?	32	43	44	36?	30	33	34	33	?	30	0 + 14	0 + 15	0 + 12
Pražský komorní balet	x	x	3	7	?	?	14	**	**	8	?	?	?	?	10
Národní divadlo Brno	58	51	58	60	70?	52	50?	50	42	49	46	46	45	45	43
NDMS Ostrava	46	46	49	49	49?	32?	34	35	37	33	35	36	30	25	29 + 6
Moravské divadlo Olomouc	27	22	20	22	25?	26?	27?	27	28	28	29	32	32	27	31 + 2
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	28	29	28	25	22?	26?	28?	30	30	30	30	30	30	29	29
JD České Budějovice	22	24	22	22	?	?	23	19	20	19	17	15 + ?	13 + ?	14 + 4	15
SDOB Ústí nad Labem	27	21	22?	21	?	?	27	26	25	25	19	19	17	17	18
DFXŠ Liberec	21	15	16	16	15	16	10	14	16?	13	14	14	14	14	13
Slezské divadlo Opava	19	14	15	15	?	x	6	8	9	10	10	10	10	10	8
ND Praha, operní balet	x	x	x	x	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	0 + 14
ND Brno, balet zpěvohry	x	x	15	15	12	13	13	x	x	x	x	x	x	x	x
Městské divadlo Brno, balet****	x	x	x	x	x	x	x	15	16	16	18	18	18	18	16
HD Karlín – taneční část company	?	?	40	34	?	?	16?*	?	?	10?	stabilnější soubor postupně přestal fungovat				
Městská divadla pražská	?	10	14***	12	11	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Krušnohorské divadlo Teplice	max. 10?*	max. 10?*	11	13	max. 10?*	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
SD Brno, operní balet	?	?	22	25	?	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Armádní umělecký soubor	?	?	36	40	max. 32?*	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Balet Československé televize	x	x	25	26	28?*	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
ODHAD CELKOVÉHO POČTU	cca 480–530	cca 400–430	530?	557	cca 510	cca 375	357	cca 375	cca 375	385	cca 375	cca 375	cca 350	cca 345	344

Řada baletních souborů po roce 1989 zanikla. Šlo o „servisní“ soubory pro hudební divadlo a činohru (balet Krušnohorského divadla Teplice, balet Městských divadel pražských, operní balet Státního divadla Brno). Zanikl poměrně početný balet Československé televize a taneční složka Armádního uměleckého souboru, na čas zanikl i baletní soubor v Opavě. K dalším změnám došlo na přelomu století, zejména v souvislosti se změnami v organizaci hudebního a zejména muzikálového divadla. Balet zpěvohry Národního divadla Brno přešel do nově vzniklého Městského divadla Brno a dříve velmi početný baletní soubor Hudebního divadla Karlín, který dokonce produkoval vlastní baletní premiéry, byl postupně umenšován, až se proměnil v převážně externí tzv. company neboli soubor umělců, kteří zpravidla ovládají jak pohyb a tanec, tak zpěv.

Tabulka jasně ukazuje výrazné zmenšování zejména velkých baletních souborů po roce 1989. V devadesátých letech výrazně zeštíhlil balet Národního divadla v Praze, zhruba o čtvrtinu se zmenšil balet v Brně a zhruba o třetinu balet v Ostravě nebo soubor Laterny magiky. Po roce 2000 postihly výrazné

¹⁶ Údaje pro léta 1962, 1972, 1976 a 1980 byla převzata z: VAŠUT, Vladimír. (De)generační problém aneb Neveselá hra s čísly. *Taneční listy*. 1974, roč. 12, č. 5, s. 11–13. VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 6, s. 3–8. VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 7, s. 10–13. VAŠUT, Vladimír. Suchá řeč čísel. *Taneční listy*. 1981, roč. 19, č. 5, s. 11–14. Údaje pro léta 1990, 1995, 2000, 2006–2011 a 2016 zjištěna při tanečních výzkumech v letech 2007, 2011 a 2016.

Značky v tabulce:

x – Soubor neexistoval.

* Odhad na základě informací Českého tanečního slovníku (Český taneční slovník. Praha: Divadelní ústav, 2011).

** Soubor byl součástí baletu Státní opery Praha.

*** Mimo členy Pražského komorního baletu.

**** Balet zpěvohry ND Brno zanikl k 31. prosinci 2003 a od 1. ledna 2004 se změnil na balet Městského divadla Brno.

? – Nezjištěno nebo odhad.

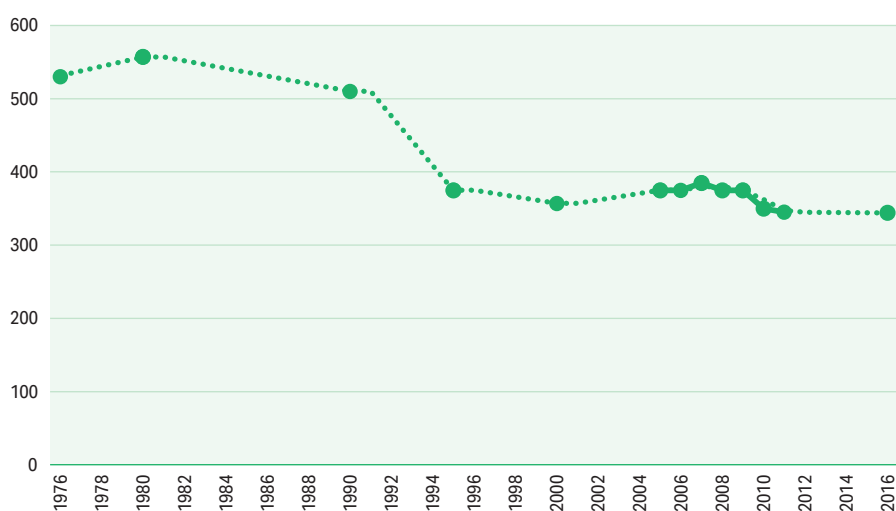
úbytky úvazků balety v Českých Budějovicích a v Ústí nad Labem; o polovinu se zredukoval soubor Laterny magiky. Pod hranici, která odpovídala významu souboru a jeho repertoáru, klesal počet tanečníků v Ostravě a v pražském Národním divadle. Zatímco pražské Národní divadlo po sloučení se Státní operou Praha výrazně posílilo a dnes je počet jeho tanečníků srovnatelný s obdobně významnými soubory v zahraničí,¹⁷ současná velikost ostravského baletu je mezní. Kvalitní baletní repertoár se zde realizuje na hranici rizika (náročné role bez alternací) a jen s velkými obtížemi může soubor účinkovat v představeních hudebního divadla.¹⁸

K mírnému rozšíření souborů došlo po roce 1989 pouze u baletních souborů v Olomouci a Plzni. Přesto necelých třicet úvazků v plzeňském baletu neodpovídá současnému záběru souboru, který účinkuje též v inscenacích realizovaných operou a muzikálově-operetním souborem, připravuje až čtyři baletní premiéry ročně pro tři scény (stavbou Nového divadla se rozšířil počet scén ze dvou na tři) a účinkuje v rekordním počtu představení ročně (v roce 2015 jich bylo přes 200!).

Zvláštním případem byl po roce 2000 baletní soubor Státní opery Praha. Do podoby třetího největšího baletního tělesa v zemi se zformoval díky začlenění tanečníků Pražského komorního baletu. Postupně začal realizovat velká baletní představení. Předstupněm zániku souboru byl odchod tanečníků, kteří tvořili Pražský komorní balet. Definitivní zánik nastal sloučením Státní opery Praha s Národním divadlem.

Při celkovém pohledu na vývoj počtu tanečníků baletu v České republice (a na území České republiky) za více než padesát let je patrný výrazný pokles. K němu došlo skokově (zhruba o třetinu) po roce 1989, avšak mírný pokles je patrný i v posledních letech. Celkový počet tanečníků baletu ve sledovaných letech lze většinou jen kvalifikovaně odhadnout. Hlavní trendy ukazuje následující graf.

Graf 2 – Odhad vývoje počtu tanečníků baletu v letech 1976–2016 v České republice a na území České republiky

¹⁷ V roce 2008 měl Maďarský národní balet 110 tanečníků, Královský balet v Londýně 96 tanečníků, Státní balet Berlín 86 tanečníků, Nizozemský národní balet 80 tanečníků, Anglický národní balet 71 tanečníků, Královský švédský balet 67 tanečníků. Viz: *ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income*. München, 2008. P. 22.

¹⁸ Od sezony 2017/2018 došlo v ostravském baletním souboru k navýšení o osm úvazků.

2.2 Tanečníci v baletních souborech: vstup a výstup

Do konce osmdesátých let minulého století vykazovaly české baletní soubory stabilitu. Tanečníci se v souborech měnili jen pozvolna. Zejména v menších regionálních baletech opouštěli tanečníci soubory poměrně ve vysokém věku, tanečníků v souborech bez odpovídající kvalifikace bylo stále více, než kolik bylo absolventů konzervatoří, takže chyběla konkurence zahraničních tanečníků. Od devadesátých let se situace začala výrazně proměňovat. Vznik soukromých konzervatoří a zejména příchod tanečníků ze zemí bývalého Sovětského svazu zvyšoval kvalitu výkonů. S tím se snižoval průměrný věk a narůstala konkurence. Po roce 2000 fluktuace tanečníků akcelerovala. Tanečníci, kteří přišli z postsovětských zemí v devadesátých letech, se v České republice často usadili. V posledních letech sledujeme příchod zejména tanečníků ze západní Evropy a z Japonska, kteří angažmá v České republice berou jako krátkodobou „přestupní stanici“. Personální změny vyvolávali i noví umělečtí šéfové, kteří pro své vize a koncepce hledali odpovídající interprety (výrazně se proměnil např. soubor v Českých Budějovicích po příchodu Attily Egerháziho, částečně soubor v Ostravě po příchodu Lenky Dřímálové). Nárůst konkurence jasně ukazují data z posledních tří tanečních výzkumů. Ještě v roce 2010 se hlásilo na jedno pracovní místo v souborech průměrně 12 tanečníků. V roce 2015 připadalo na jedno pracovní místo průměrně 45 zájemců, přičemž uspěl průměrně každý patnáctý, který se konkurzu skutečně zúčastnil (část přihlášených tanečníků není na konkurz na základě životopisu nebo fotografie vůbec pozvána). Největší zájem je o práci ve velkých baletních souborech v Praze a Brně, kde je rozmanitý repertoár, v němž jsou zastoupena i díla světově známých tvůrců. Silná konkurence je však znát i v malých regionálních souborech, dokonce i v těch, kde jsou provozní a ekonomické podmínky velmi složité (Ústí nad Labem). Zhruba polovina tanečníků přijatých v roce 2015 byla čerstvými absolventy konzervatoří nebo jiných tanečních škol. Z nich necelá polovina byla z českých konzervatoří, konkrétně z Taneční konzervatoře hl. m. Prahy (sedm absolventů), Taneční konzervatoře Brno (2) a Janáčkovy konzervatoře v Ostravě (1). Z tanečníků, kteří přišli ze zahraničí, šlo o absolventy Elmhurst Ballet School Birmingham (3), Academia Teatro alla Scala Milano (3), Ballettschulle Thater Basel (2), English National Ballet School London (1), Konzervatoře Evy Jaczovej Bratislava (1), školy Johna Neumeiera v Hamburku (1), Palucca Schule Dresden (1) a taneční konzervatoře v Györu (1).

Tab. 10 – Vývoj počtu přihlášených a přijatých tanečníků do baletních souborů v letech 2005–2007, 2010 a 2015¹⁹

	Odhad ročního průměru z let 2005–2007			2010				2015						
	přihlášeno na konkurzy	přijato	"zájemců na 1 pracovní místo"	přihlášeno na konkurzy	přijato	přijato čerstvých absolventů škol	zájemců na 1 pracovní místo	přihlášeno na konkurzy	zúčastnilo se konkurzu	přijato na základě konkurzu	přijato mimo konkurz	přijato čerstvých absolventů škol	zájemců na 1 pracovní místo při konkurzech	účastníků konkurzů na 1 pracovní místo
Národní divadlo Praha	100	2	50	307	8	1	38,38	400	145	11	0	2	36,36	13,18
Státní opera Praha	85	6	14,17	85	7	4	12,14	soubor neexistoval						
Laterna magika Praha	20	3	6,67	50	2	0	25	0	0	0	3	3	x	x
Národní divadlo Brno	100	3	33,33	80	12	2	6,67	900	120	3	4	1	300	40
ND moravskoslezské Ostrava	15	5	3	26	4	4	6,5	100	40	6	0	3	16,7	6,67
Moravské divadlo Olomouc	23	4	5,75	15	5	3	3	120?*	90?*	7*	0*	3?*	17,14?*	12,86?*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	40	5	8	30	4	2	7,5	85	55	5	0	5	17	11
JD České Budějovice	25	4	6,25	x	1	1	x	152	98	5	0	1	30,4	19,6
SDOB Ústí nad Labem	33	1,5	22	11	4	3	2,75	přes 100	50	3	0	1	přes 33,3	16,67
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	15	2,5	6	11	4	3	2,75	84	30	3	0	3	28	10
Slezské divadlo Opava	30!	6!	5	x	x	x	x	0	0	0	0	0	0	0
ND Praha, operní balet	10	2	5	33	4	0	8,25	0	0	0	0	0	0	0
Městské divadlo Brno	30	3	12	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
SOUČTY	526	46,5	11,31	648	55	23	11,78	přes 1941?	628?	43	7	22?	přes 45,2?	14,6?

Podíváme-li se na opačnou fázi, tedy na odchod tanečníků ze souboru, je vidět, že výrazná většina tanečníků odchází z vlastní vůle. Někteří odešli do jiného baletního souboru v České republice, dva tanečníci se začali živit tancem mimo balet (jeden se začal věnovat lidovému tanci a tanci v muzikálech, druhý se začal živit jako profesionální tanečník u tyče, tzv. pole dance). Většina tanečníků zamířila do zahraničí – nejčastěji do Německa (Forsythe Company aj.), Itálie (Teatro alla Scala v Miláně; balet v Neapoli), Maďarska (Maďarský národní balet Budapešť; baletní soubor ve městě Miskolc) a na Slovensko (Slovenské národní divadlo Bratislava), dále směřovali do Švédska (soubor moderního tance), Finska (Finský národní balet), Francie (balet ve městě Toulouse), Monaka (balet v Monte Carlo) a Rakouska. Zhruba čtvrtina tanečníků, která v roce 2015 odešla z baletního souboru v České republice, tím zároveň ukončila svou taneční kariéru.

Tab. 11 – Odchod tanečníků z baletních souborů v roce 2015²⁰

	Odešlo ze souboru	Neprodloužena smlouva	Odešli z vlastní vůle	Odchodem ze souboru ukončili kariéru
Národní divadlo Praha	10	1	9	5
Laterna magika Praha	1	0	1	0
Národní divadlo Brno	8	2	6	2
ND moravskoslezské Ostrava	10	2+?	6+?	4
Moravské divadlo Olomouc	7*	?*	?*	1*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	5	0	5	0
JD České Budějovice	5	1	4	0
SDOB Ústí nad Labem	3	0	3	0
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	3	2	1	2
Slezské divadlo Opava	0	0	0	0
ND Praha, operní balet	0	0	0	0
SOUČTY	52			14

¹⁹ Značky v tabulce:

* Data za sezonu 2015/2016.

? – Odhad.

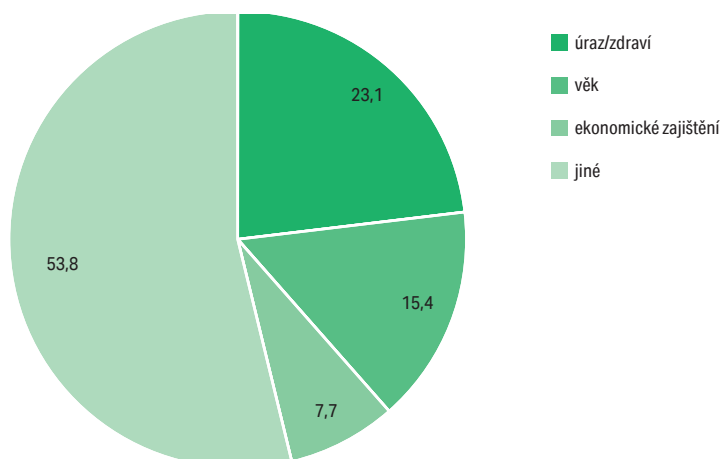
x – Konkurz se v daném roce neuskutečnil.

²⁰ Značky v tabulce:

? – Nejistěno.

* Údaje za sezonu 2015/2016.

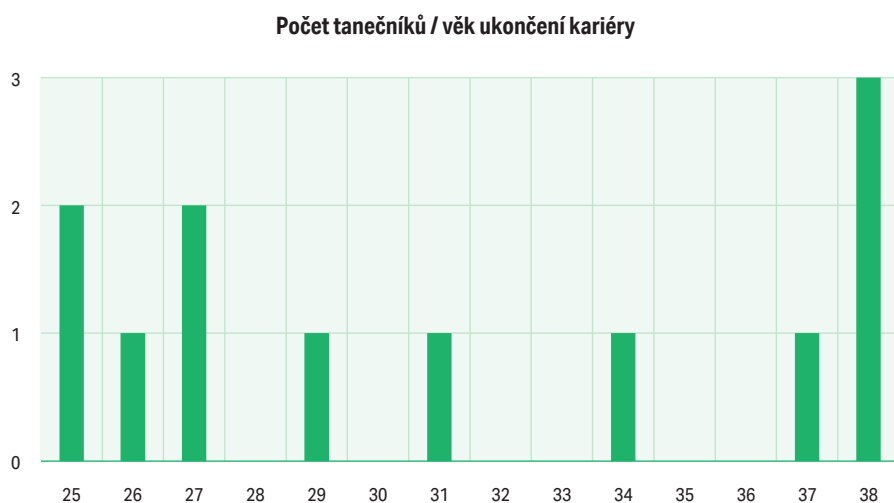
Graf 3 – Tanečníci, kteří v roce 2015 odešli z baletních souborů a ukončili tím svou taneční kariéru; důvody ukončení taneční kariéry; v %²¹

Graf je potřeba vnímat s rezervou. Odráží se v něm situace pouze z jednoho roku a jsou v něm zpracovány odpovědi vztahující se pouze k třinácti tanečníkům. I tak je zřejmé, že zdraví a věk jsou významné faktory, které vedou k ukončení kariéry.

Následující graf ukazuje věk tanečníků, kteří v roce 2015 ukončili svou taneční kariéru odchodem z baletních souborů (zahrnuje 12 tanečníků, u nichž se údaj podařilo zjistit). V průměru bylo těmto tanečníkům 31 let.

Graf 4 – Věk, v němž tanečníci v roce 2015 ukončili taneční kariéru odchodem z baletního souboru

2.3 Externí taneční pedagogové

Pro kvalitativní růst každého baletního souboru je důležitý jak repertoár a setkávání s inspirativními choreografiemi, tak každodenní práce s baletními mistry či tanečními pedagogy. Soubory mají baletní mistry zpravidla v úvazku, a tanečníci tak s nimi denně pracují. Pro umělecký růst je však důležitá i možnost setkávat se s jinými přístupy ve vedení tréninků. Proto je tak důležitá spolupráce s externími pedagogy. S externími tanečními pedagogy pracuje většina baletních souborů. Tato praxe není jen u těch nejmenších (Opava) nebo tam, kde to špatná ekonomická situace neumožňuje (Ústí nad Labem). Často jsou externí pedagogové zvaní v návaznosti na aktuálně studovaný titul, anebo aby tanečníci měli přístup k co nejširší paletě tanečních technik.

²¹ Důvody ukončení taneční kariéry se podařilo zjistit jen u části tanečníků. Ta je zahrnuta do grafu.

Například v Brně se snaží udržovat praxi, že je externí pedagog pozván jednou za dva měsíce.

Tab. 12 – Počet externích tanečních pedagogů, který pracoval v baletních souborech v roce 2015²²

	Celkem pedagogů	Čeští pedagogové	Zahraniční pedagogové
Národní divadlo Praha	12	4	8
Laterna magika Praha	15	14	1
Národní divadlo Brno	6	1	5
ND moravskoslezské Ostrava	6	2	4
Moravské divadlo Olomouc	5*	3*	2*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	6	5	1
JD České Budějovice	5	3	2
SDOB Ústí nad Labem	0	0	0
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	6	4	2
Slezské divadlo Opava	0	0	0
Městské divadlo Brno**	1+	1+	?
ND Praha, operní balet	0	0	0

Jak ukáže následující tabulka, odměna za vedení tréninku externím pedagogem se hodně liší. Odměna pro zahraničního pedagoga je obvykle zřetelně vyšší.²³

Tab. 13 – Ohodnocení externích tanečních pedagogů v roce 2015 za jeden trénink; v Kč²⁴

	Český externí pedagog		Zahraniční externí pedagog	
	minimum	maximum	minimum	maximum
Národní divadlo Praha	neuveďeno	neuveďeno	neuveďeno	neuveďeno
Laterna magika Praha	600	800	1500	1500
Národní divadlo Brno	1500	1500	3000	3000
NDMS Ostrava	250	800	1350	1890
Moravské divadlo Olomouc	350	350	neuveďeno	neuveďeno
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	neuveďeno	neuveďeno	250*	250*
JD České Budějovice	600	1000	2700	2700
SDOB Ústí nad Labem	x	x	x	x
DFXŠ Liberec	900	900	900	900
Slezské divadlo Opava	x	x	x	x
ND Praha, operní balet	x	x	x	x

2.4 Provoz – vybraná témata

Z provozních témat v baletních souborech jsme se zaměřili na dvě, o nichž se často diskutuje – jednak na spolupráci baletu s orchestrem, případně operním nebo operetně-muzikálovým souborem, a na spolupráci s dětmi (vazby na taneční konzervatoře a vlastní baletní přípravky či studia).

Nastavení parametrů spolupráce baletního souboru s orchestrem, popřípadě souborem opery, bývá v divadlech složitá. Laterna magika uvádí svá představení výhradně s nahrávkou. Jen zcela výjimečně má při svých představeních živý orchestr liberecký balet (na jaře 2017 proběhla takováto premiéra po mnoha letech). Spolupráce baletu s orchestrem bývá v souborech různá, což doloží, podobně jako povinnosti baletu vůči dalším uměleckým souborům, odpovědi z jednotlivých divadel.

22 Značky v tabulce:

* Údaj za sezonu 2015/2016.

** Se souborem pracuje stabilně jeden externí pedagog, další externí pedagogové jsou zvaní s ohledem na připravovanou premiéru a požadovaný specifický taneční styl.

23 Podle tanečního výzkumu, který proběhl ve větších evropských baletních souborech v roce 2008, činil průměrný týdenní plat hostujícího tanečního pedagoga působícího v Německu, Rakousku a Francii 1557 eur (tj. v tehdejší přepočtu v kurzu 1 euro = 25 Kč odpovídala týdenní odměna cca 39 000 Kč). Viz: *ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income*. München, 2008. P. 18.

24 V případě vykazování částky v eurech použit přepočten 1 euro = 27 Kč. Značky v tabulce:

x – V daném roce v souboru externí pedagogové nepůsobili.

* Odměna za 1 hodinu tréninku.

Národní divadlo Praha. Využití orchestrů se vyjednává při dlouhodobém plánování premiér a repertoáru s ohledem na vytíženost a provozní možnosti jak orchestrů, tak Baletu ND. Opera ND spravuje rozpočet orchestrů, Balet ND spravuje rozpočet inscenací.

V operách Balet ND neúčinkuje. Správa Baletu ND zajišťuje ze svého rozpočtu externí tanečnický pro představení Státní opery.

Národní divadlo Brno. Po dohodě uměleckých šéfů opery a baletu využívá baletní soubor orchestr sezonně pro 35 až 50 představení. Zhruba jedna třetina repertoáru je na reprodukovanou hudbu.

Národní divadlo moravskoslezské Ostrava. Baletu není většinou placena účast v nebaletních představeních. Pouze v některých případech po domluvě s ředitelem dostávají tanečníci odměny za účast v operních, činoherních nebo muzikálových představeních. Balet neplatí orchestru, pokud hraje při baletních představeních v Divadle Antonína Dvořáka, a naopak platí orchestru za případné účinkování v představeních uváděných v Divadle Jiřího Myrona (tady platí základní pravidlo, že v Divadle Jiřího Myrona by měl balet uvádět pouze inscenace s nahrávkou a že nemá k dispozici orchestr). Balet platí opernímu sboru, sólistům opery a manipulantům, pokud je využívá pro svá představení. Platí také externí dirigenty, popřípadě dirigenty zaměstnané v souboru operety-muzikálu.

Divadlo J. K. Tyla Plzeň. Baletní soubor je součástí tzv. provozního tělesa. Účinkuje dle dramaturgie a hracích plánů v operách, operetách a muzikálech.

Severočeské divadlo opery a baletu Ústí nad Labem. Spolupráce baletu s orchestrem není nijak omezena. Dá se říct, že každý člen baletního souboru účinkuje v operách, operetách a muzikálech. Tato spolupráce není nijak finančně ohodnocena, pokud nepočítáme např. malé sólové výstupy nebo větší role.

Divadlo F. X. Šaldy Liberec. Balet povinně spolupracuje s operou na dvou inscenacích v sezoně. V sezoně 2016/2017 poprvé po dlouhé době proběhlo baletní představení s orchestrem. Baletu se platí pouze za účast v činohře.²⁵

Operní balet ND Praha. Ročně účinkuje soubor zhruba ve dvanácti operních titulech.

Většina baletních souborů má vlastní dětská studia nebo baletní přípravky. Děti, které je navštěvují, se občas podílejí na baletních představeních souboru. Takto charakterizovaly spolupráci jednotlivé soubory:

Národní divadlo Praha. Baletní příprava Národního divadla je součástí Baletu Národního divadla. Žáci vystupují pravidelně v inscenacích Baletu ND a rovněž mají samostatné představení na konci sezony.

Národní divadlo Brno. Ve struktuře divadla funguje Baletní škola Ivo Váni Psoty pod správou Baletu NdB. Ročně absolvuje kurzy cca 300 posluchačů – od čtyř let až po dospělé.

ND moravskoslezské Ostrava. Baletní studio při divadle spadá organizačně, správně i rozpočtově pod soubor baletu NDM – tedy pod šéfkou baletu.

Moravské divadlo Olomouc. Baletní studio při Moravském divadle Olomouc je externím subjektem. Připravuje představení pro děti a spolupracuje při představeních Moravského divadla.

Divadlo J. K. Tyla Plzeň. Baletní škola (zhruba 400 žáků) je subjektem divadla.

JD České Budějovice. A. Egerházi: V Jihočeském divadle je baletní školička, která se orientuje na mladou generaci (od pěti let) – pracuje velmi dobře a efektivně. Ale samozřejmě se jedná o volnočasovou aktivitu, nikoli konzervatorní studium. Není proto možné počítat s častým užitím studentů do baletních inscenací. Já jsem užil chlapce z baletní školy pouze v jedné inscenaci. Přesto je ale školička pro balet velmi významná, protože utváří diváčkou

²⁵ Ve strategickém plánu rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec se předpokládá realizace baletního představení s živým orchestrem jednou za tři až čtyři roky. Viz: Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec 2017–2027 [online]. DFXŠ. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.saldovo-divadlo.cz/IS/ps_data/send_files/File/saldovo_divadlo_cz/Strategie_rozvoje_DFX_2017_-_2027.pdf. S. 21.

baletní obec. Zároveň jsme se jako hosté účastnili závěrečného představení školičky.

Školička ekonomicky funguje mimo strukturu baletu Jihočeského divadla (užívá pouze prostor baletního studia v historické budově Jihočeského divadla).

SDOB Ústí nad Labem. Při divadle je Baletní studio, které je pod správou divadla. Učí zde členové baletního souboru.

Divadlo F. X. Šaldy Liberec. Při divadle funguje Baletní školička / Malex – ballet school.

Zhruba polovina baletních souborů rozvíjí i pravidelnou spolupráci s tanečnickými konzervatoři:

Národní divadlo Praha. Spolupracujeme s Tanečním centrem Praha – konzervatoř, o. p. s., (Balet Praha Junior) a Taneční konzervatoří hl. m. Prahy (Bohemia Balet). S oběma studentskými soubory máme uzavřenu smlouvu o spolupráci, kterou Národní divadlo bere jako podporu mladých tanečníků. Soubor je odpovědný za přípravu a představení, Národní divadlo poskytuje divadlo, personál, honorář.

Národní divadlo Brno. Historicky a dlouhodobě funguje spolupráce s Taneční konzervatoří Brno. Na základě smlouvy o spolupráci vystupují vybraní posluchači taneční konzervatoře v představeních Baletu Národního divadla Brno. Taneční konzervatoř na principu spolupráce získává možnost uskutečnit dvakrát ročně v Janáčkově a Mahenově divadle koncert školy, respektive absolventský koncert.

ND moravskoslezské Ostrava. Janáčkova konzervatoř v Ostravě nemá smlouvu o spolupráci s NDM. Hostující studenti mají sepsané smlouvy přímo s divadlem (OSVČ) a sami nesou odpovědnost za své umělecké výkony a docházku na představení. Jejich honoráře v baletu se pohybují v rozmezí 300 až 1000 Kč za představení. V opeře, muzikálu a činohře jsou honoráře vyšší – v rozmezí 1000 až 2000 Kč. Vedení Janáčkovy konzervatoře uvolňuje studenty z výuky jen v případě, že se aktivity v baletu NDM nekryjí s koncerty nebo s jinými akcemi školy. Spolupráce nemá tedy pevné základy, a proto se vedení baletu NDM snaží, aby byl balet nezávislý na studentech ostravské konzervatoře.

JD České Budějovice. A. Egerházi: Od doby, kdy jsem pracoval jako umělecký šéf, byla pro mě spolupráce s konzervatoří Taneční centrum Praha prioritou. Šlo o cíle umělecké (doplnění souboru tanečnic, studenty nejvyšších ročníků, a to jako součást jejich divadelní praxe) a zároveň ekonomické (společné projekty, premiéry, výpůjčky kostýmů atd.). Z mého pohledu je tento model velmi výhodný pro obě strany.

SDOB Ústí nad Labem. Soubor celkem pravidelně spolupracuje s Pražskou taneční konzervatoří a střední odbornou školou, s. r. o. Smlouvu s touto školou divadlo nemá, smlouvy dostávají pouze jednotlivci, kteří v divadle účinkují.

2.5 Práce s publikem

Od devadesátých let se výrazně proměnily a posílily aktivity divadel i samotných baletních souborů směrem k divákům. Pokud v devadesátých letech vznikaly různé kluby přátel divadla nebo přímo baletu, v posledních letech se paleta akcí, které mají oslovit nové publikum, výrazně rozšířila. Baletní soubory se aktivně zapojují do akce Noc divadel a připravují program v rámci oslav Mezinárodního dne tance. Baletní soubory pořádají lektorské či dramaturgické úvody k představením (Národní divadlo Praha, Národní divadlo Brno, baletní soubory v Ostravě, Olomouci nebo Liberci). Populární jsou

baletní dílny pro veřejnost (např. v ND Praha, Olomouci, Pražském komorním baletu), flash-moby a intervence do veřejného prostoru – často ve velkých nákupních centrech (využívá je např. balet v Brně, Ostravě, Liberci nebo Plzni), tréninky a zkoušky otevřené pro veřejnost (Ostrava, Olomouc, Pražský komorní balet). Baletní soubory připravují i různé netradiční akce. Pod názvem „Seznamte se, Laterna“ jsou pro diváky organizována setkání po představení; pořádají se besedy s umělci a tvůrci (pražské Národní divadlo, Plzeň), exkurze po divadlech a netradičních prostorách (Praha, Brno, Plzeň), autogramiády (Plzeň), balet oslovuje návštěvníky knihoven nebo se propaguje na začátku sezony vypravením tzv. divadelní tramvaje (Liberec).²⁶ Samozřejmě se stává využití sociálních sítí, zejména „fanouškovských“ facebookových profilů. Přesto jsou vidět mezi soubory podstatné rozdíly v propagaci a ve vztahu k publiku. K pasivnějším patří např. baletní soubor v Ústí nad Labem nebo nesamostatný soubor v Opavě.

Jak ukazuje následující tabulka, především středně velké a velké baletní soubory vykazují poměrně vysokou návštěvnost, která je vyšší než průměrná návštěvnost celého vícesouborového divadla. Nejlépe si v tomto směru vede balet Národního divadla v Praze. Naopak hluboko pod průměrnou návštěvností celého divadla byl v roce 2015 baletní soubor v Českých Budějovicích, což je překvapivé i vzhledem k poměrně malému počtu odehraných představení.

Tab. 14 – Návštěvnost baletu a celého divadla – srovnání let 2006, 2010 a 2015; v %²⁷

	2006		2010		2015	
	návštěvnost baletního souboru	návštěvnost celého divadla	návštěvnost baletního souboru	návštěvnost celého divadla	návštěvnost baletního souboru	návštěvnost celého divadla
Národní divadlo Praha	89,85	75,5	73,37	71,6	90,68**	76,89**
Státní opera Praha	60	?	71,8	71,7	x	x
Laterna magika Praha	58,95	58,95	55,7	71,6	64,2***	72,2***
Národní divadlo Brno	77,47	74	85,69	80,4	72	70
NDMS Ostrava	78,39	77,02	77,5	69,99	88	82,36
Moravské divadlo Olomouc	67,5	68	79,3	85,2	82,4	76,4
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	79,53	83,2	81,8	81,1	84,82	83,63
JD České Budějovice	63	84	67	86	71,06	87,08
SDOB Ústí nad Labem	47,22	58,1	80	?	60	59
DFXŠ Liberec	61	?	54	53	64	74****
Slezské divadlo Opava	90	?	81	85	69,8	79,5
ND Praha, operní balet	*	75,5	*	71,6	*	72,2****
Městské divadlo Brno, balet	*	98,6	*	92,8	*	95,3****

2.6 Výkony

Výkonnost baletních souborů se dá mimo jiné poměřovat počtem odehraných představení a počtem nově připravených premiér. Jen výjimečně účinkují baletní soubory výhradně v baletech (Národní divadlo Praha) nebo v repertoáru souvisejícím přímo s daným souborem (Laterna magika). Naprostá většina baletních souborů má povinnost účinkovat v části operního, případně operetního či muzikálového repertoáru a mnohdy počet těchto představení je vyšší než počet uskutečněných ryze baletních představení (Plzeň, České Budějovice, Ústí nad Labem, Liberec, Opava).

26 Práce s publikem a oslovování potenciálního publika je jedním ze zásadních témat Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec. Do budoucna předpokládá rozvinutý vzdělávací systém pro školy. Ten zahrnuje práci s učiteli, ustanovení kontaktního dramaturga jako poradce pro vhodný výběr představení aj. Předpokládá se též zacílení na širší publikum (mimo město Liberec), včetně zahraničního (Žitava, Jelení Hora). Viz: Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec 2017–2027 [online]. DFXŠ. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.saldovo-divadlo.cz/IS/pu_data/send_files/File/saldovo_divadlo.cz/Strategie_rozvoje_DFX_2017_-_2027.pdf. S. 21–22, 24.

27 Značky v tabulce:

x – Soubor/divadlo neexistuje.

? – Údaj nezjištěn.

* Soubor nerealizuje vlastní samostatná představení.

** Data vykázaná v rámci tanečního výzkumu; ve výroční zprávě Národního divadla je však vykázaná návštěvnost baletu ND 89,7 % a návštěvnost celého divadla 72,2 %.

*** Data vykázaná v rámci tanečního výzkumu se shodují s daty ve výroční zprávě Národního divadla.

**** Údaj převzat z výroční zprávy divadla.

***** V dokumentu Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec 2017–2027 je pro rok 2015 uvedena návštěvnost 69,36 %. Viz: Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec 2017–2027 [online]. DFXŠ. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.saldovo-divadlo.cz/IS/pu_data/send_files/File/saldovo_divadlo.cz/Strategie_rozvoje_DFX_2017_-_2027.pdf. S. 6.

Tab. 15 – Počet odehraných představení v roce 2015²⁸

	Počet baletních představení	Na domácích scénách	Hostování v ČR	Hostování v zahraničí	Nebaletní představení	CELKEM	Účast na dalších akcích
Národní divadlo Praha	128*	124	1	3	0	128*	?
Laterna magika Praha	127**	114	1	12	0	127**	5
Národní divadlo Brno	83	80	1	2	37	120	18
NDMS Ostrava	59	57	2	0	32	91	5
Moravské div. Olomouc	85	50	12	23	68	153	0
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	84	76	8	0	119	203	5
JD České Budějovice	35	31	1	3	37	72	5
SDOB Ústí nad Labem	42	36	5	1	74	116	2
DFXŠ Liberec	45	41	4	0	46	91	4
Slezské divadlo Opava	12	12	0	0	130?	přes 140	několik
ND Praha, operní balet	0	0	0	0	150?	150?	0

Jak ukazuje tabulka, baletní soubory ročně odehrají obvykle mezi 120 až 150 představeními. Nejméně vykázalo Jihočeské divadlo – pouze 35 baletních a 37 ostatních představení v roce 2015. Číslo je překvapivé i vzhledem k tomu, že balet hraje také na letní scéně v Českém Krumlově, tedy nad rámec obvyklé desetiměsíční divadelní sezony. Na opačném konci je s 203 odehranými představeními Divadlo J. K. Tyla. Je to dáno už tím, že plzeňské divadlo má dva soubory hudebního divadla (operní a operetně-muzikálový), a rovněž tím, že s otevřením Nového divadla došlo k rozšíření počtu scén ze dvou na tři. Je otázka, do jaké míry jsou tyto aktivity (obzvláště pokud plzeňský balet ročně připravuje tři až čtyři vlastní premiéry) provozně zvládnutelné zhruba třicetičlenným souborem a zda už to nemůže mít vliv na uměleckou kvalitu. Nutno připomenout, že v představeních hudebního divadla obvykle účinkuje jen část baletního souboru (většinou mimo sólisty).

Počet ryze baletních představení je úměrný velikosti baletního souboru. Těto úměře se vymyká ostravský balet, což je zřejmě dáno tím, že o dvě divadelní scény se dělí hned čtyři umělecké soubory.

Počet představení, která ročně odehrají baletní soubory v České republice, odpovídá evropským standardům.²⁹

Nepříliš často hostovaly baletní soubory se svým repertoárem na jiných scénách. Neaktivnější v tomto směru byl olomoucký balet. Při zahraničních zájezdech mířily soubory v roce 2015 nejčastěji do Německa a Rakouska, výjimečně na Slovensko nebo do Řecka. Představení baletních souborů sledovaných divadel hostila řada českých a moravských měst, např. Hradec Králové, Litomyšl, Valašské Meziříčí, Skuteč, Ústí nad Orlicí, Chrudim, Nový Jičín, Prostějov, Náchod, Třinec, Tábor, Karlovy Vary, Jablonec nad Nisou nebo Příbram. Okruh měst, kde byl v roce 2015 uveden balet, by se ještě rozšířil, pokud by byl do této statistiky zařazen Pražský komorní balet nebo soubory tanečních konzervatoří.

Taneční výzkum se dotazoval též na rentabilitu zahraničních zájezdů. Většina souborů uvedla, že v roce 2015 realizovala i takové zahraniční zájezdy, které nepředstavovaly pro divadlo významný ekonomický zisk; pouze jeden soubor uvedl, že všechny uskutečněné zájezdy byly výrazně ziskové.

Jak ukazuje následující tabulka, v některých souborech došlo v posledních deseti letech k podstatným změnám. Výrazný pokles představení Laterny magiky lze vysvětlit transformací a začleněním pod Národní divadlo a zpřístupněním prostoru nové scény pro další umělecké soubory. Na výrazném nárůstu počtu baletních představení olomouckého baletu se částečně podílejí pohostinská vystoupení v zahraničí a na jiných scénách v České republice. Za pozornost stojí razantní úbytek nebaletních představení, na nichž se

²⁸ Značky v tabulce:

? – Údaj nezjištěn nebo odhad.

* Pouze regulérní představení; ve výroční zprávě Národního divadla je uvedeno, že počet představení baletu Národního divadla v roce 2015 byl 136, avšak tento údaj zahrnuje i akce baletního souboru, které nejsou regulérními představeními.

** Ve výroční zprávě Národního divadla je uvedeno, že počet představení Laterny magiky v roce 2015 byl 126. Většinou nejde o ryze baletní představení, ale o kombinaci baletu s dalšími uměleckými druhy.

²⁹ Podle výzkumu ve vybraných evropských baletních souborech v roce 2008 se obvyklý počet ročně odehraných představení pohyboval kolem 98 (započteno i účinkování baletu v opeře a hudebním divadle). Královský balet v Londýně např. uvedl, že ročně odehraje 170 představení, Maďarský národní balet 130, Státní balet Berlín 130, Královský švédský balet 80. Viz: *ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income*. München, 2008. P. 20.

podílí ostravský baletní soubor, nebo nárůst baletních představení v Liberci a Ústí nad Labem. Stabilních 10 až 15 baletních představení ročně, která odehraje opavský soubor, se obvykle rovná celkovému počtu uvedení nové inscenace od premiéry do derniéry.

Pro doplnění alespoň několik dat z Pražského komorního baletu. V roce 2015 uskutečnil 52 baletních představení, z toho čtyři v zahraničí (v Jižní Koreji, Polsku a na Slovensku). Na repertoáru měl 10 titulů a uvedl dvě premiéry.

Tab. 16 – Vývoj počtu odehraných představení v letech 2006, 2010 a 2015³⁰

	2006			2010			2015		
	počet baletních představení	nebaletní představení	CELKEM	počet baletních představení	nebaletní představení	CELKEM	počet baletních představení	nebaletní představení	CELKEM
Národní divadlo Praha	120	0	120	152	0	152	128	0	128
Státní opera Praha	76 / 48*	180 / 160*	256 / 208*	65	150?	215	x	x	x
Laterna magika Praha	288	0	288	123	24	147	127	0	127
Národní divadlo Brno	77	40?	117?	86	22	108	83	37	120
NDMS Ostrava	54	184	238	66,5	96	162,5	59	32	91
Moravské divadlo Olomouc	36	90	126	46	9	55	85	68	153
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	75**	150**	225**	72	166	238	84	119	203
JD České Budějovice	39	60	99	39	42	81	35	37	72
SDOB Ústí nad Labem	19	74	93	46	47	93	42	74	116
DFXŠ Liberec	20	76	96	20	67	87	45	46	91
Slezské divadlo Opava	10	?	10+	15***	60***	75***	12	130?	přes 140
ND Praha, operní balet	0	171	171	0	106	106	0	150?	150?
Městské divadlo Brno, balet	0	188?	188?	0	213	213	0?	?	?

Pozvolna narůstá počet premiér, které ročně připravují baletní soubory. Pokud v devadesátých letech měly baletní soubory zpravidla dvě a někdy jen jednu premiéru ročně, v současnosti uvedou ročně většinou dvě až tři premiéry.

Tab. 17 – Počet baletních premiér a baletních titulů na repertoáru v letech 2006, 2010 a 2015³¹

	2006		2010		2015
	počet baletních premiér	počet inscenací na repertoáru	počet baletních premiér	počet inscenací na repertoáru	počet baletních premiér
Národní divadlo Praha	4	17	2	25	3
Státní opera Praha	1	7	1	6	x
Laterna magika Praha	1*	5	0	5	1
Národní divadlo Brno	3	13	2	14	2
NDMS Ostrava	2	8	2	8	3
Moravské divadlo Olomouc	1	4	2	5	2**
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	2	7	2	9	3
JD České Budějovice	2	2	4	7	2
SDOB Ústí nad Labem	2	7	2	7	2
DFXŠ Liberec	2	5	2	5	3
Slezské divadlo Opava	0	1	2	2	1
SOUČET	20	76	21	93	22

30 Značky v tabulce:

? – Odhad.

* Údaj za sezonu 2005/2006 / údaj za sezonu 2006/2007.

** Údaj za rok 2007.

*** Divadlo bylo půl roku v rekonstrukci.

31 Značky v tabulce:

* Jako premiéra vykázán přenos inscenace Rendez-vous z Francie,

** Není zahrnuta inscenace Odysseus nastudovaná olomouckým dětským studiem za účasti sólistů baletního souboru.

2.7 Hospodaření

V tanečním výzkumu jsme se alespoň okrajově zaměřili na rozpočty divadel s baletními soubory. Získaná data ukazuje následující tabulka. Mimořádné postavení má přirozeně Národní divadlo v Praze, jehož roční rozpočet přesahuje jednu miliardu korun. Jde o jediné divadlo, které je příspěvkovou organizací státu. Struktura příjmů a výdajů ostatních divadel se dost liší. Navzdory přání, aby byla divadla proporcčně financována z vícera veřejných zdrojů (s ohledem na to, že obsluhují diváky nejen v místě svého hlavního působení, ale i v rámci širšího regionu a dosah jejich činnosti je též celostátní, případně mezinárodní), stále dominuje dotace od zřizovatele (obvykle města). Nízký je pak podíl na financování zejména od některých krajů.³² Ze srovnání se vyvíjí Severočeské divadlo opery a baletu, které po transformaci na společnost s ručením omezeným významně podporuje právě Ústecký kraj, zatímco město Ústí nad Labem se stará především o správu budovy. Za zdůraznění stojí skokově nejnižší výdaje na mzdy uměleckých i neuměleckých pracovníků v tomto divadle. Ústecké divadlo sice hraje pouze v jedné budově a na rozdíl od jiných sledovaných divadel má pouze dva umělecké soubory + orchestr, nicméně právě tyto soubory patří k těm nákladným.

Tab. 18 – Rozpočty divadel v roce 2015 (v tisících Kč)³³

	Příjmy								Výdaje			
	celkem	z vlastní činnosti (vstupenky apod.)	dotace města	dotace kraje	dotace MK/státu	sponzorování/reklama	donátoři, mecenáši	ostatní	celkem	mzdy uměleckých pracovníků	mzdy neuměleckých pracovníků	ostatní
Národní divadlo Praha***	1 086 505	?	0	0	625 319	23 000	1821	?	1 075 376	217 602	214 361	643 413
Národní divadlo Brno	387 299	71 483	295 720	2200	9285	3261	121	5229	387 299	79 000	71 000	237 299
NDMS Ostrava	265 525	57 048	194 255	1633	8425	2929	35	1200	269 375	66 016	57 230	146 129
Moravské divadlo Olomouc	136 474	26 644	103 700	1044	4827	259	0	0	133 579	39 714	23 059	70 806
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	242 536	43 935	180 796	4250	7350	234	0	6205	229 249	126 146		103 103
JD České Budějovice	149 038	42 202	88 848	4000	6994	33 000	?	?	148 586	37 864	28 022	?
SDOB Ústí nad Labem	66 919	9618	3875	50 000**	0	85	115	3226	66 919	18 944	14 619	33 356
DFXŠ Liberec	104 581	21 077	75 633****	1200	6140*****	160	280	91	104 552	27 906	23 615	53 032
Slezské divadlo Opava****	83 666	9384*	68 000	830	2710	?	?	969	82 779	?	?	?
Městské divadlo Brno****	267 345	?	171 940			?	?	?	267 327	?	?	?

Poslední tabulka této kapitoly odráží ambici vyjádřit ekonomickou efektivitu jednotlivých uměleckých souborů v rámci divadla. Divadla byla dotazována, zda disponují umělecké soubory samostatnými rozpočty, případně jakými, a zda lze vyčíslit výnosy z činnosti jednotlivých uměleckých souborů. Dá se předpokládat, že v každém divadle může být tato struktura vymezena jinak (zatímco financování některých aktivit může být v jednom divadle zahrnuto do rozpočtu baletního souboru, v jiném divadle tomu tak být nemusí). Proto je nutné tabulku vnímat jen jako orientační a ponecháme ji bez dalšího komentáře.

³² Například liberecké divadlo ve svém strategickém dokumentu navrhuje navýšení podílu kraje na financování divadla na 20 až 40 %. Viz: Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec 2017–2027 [online]. DFXŠ. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.saldovo-divadlo.cz/IS/pu_data/send_files/File/saldovo_divadlo_cz/Strategie_rozvoje_DFX_2017_-_2027.pdf. S. 11.

³³ Značky v tabulce:

? – Údaj nezjištěn.

* Pouze příjmy ze vstupného.

** Jde o tzv. příspěvek do stabilizačního fondu.

*** Údaje vykázané v rámci tanečního výzkumu souborem Laterny magiky.

**** Údaje převzaty z výročních zpráv divadel.

***** Srov. s mírně se lišícími údaji v Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec 2017–2027 [online]. DFXŠ. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.saldovo-divadlo.cz/IS/pu_data/send_files/File/saldovo_divadlo_cz/Strategie_rozvoje_DFX_2017_-_2027.pdf. S. 6. U Divadla J. K. Tyla Plzeň, Jihočeského divadla České Budějovice nesouhlasí součet jednotlivých typů příjmů s celkovým vykázaným příjmem.

Tab. 19 – Efektivita uměleckých souborů v roce 2015 (rozpočet souboru / výnosy z činnosti souboru); v tisících Kč³⁴

	Balet			Soubor Laterny magiky			Opera (včetně orchestru)			Činohra			Opereta/muzikál			Loutkohra		
	rozpočet	výnosy	efektivita (v %)	rozpočet	výnosy	efektivita (v %)	rozpočet	výnosy	efektivita (v %)	rozpočet	výnosy	efektivita (v %)	rozpočet	výnosy	efektivita (v %)	rozpočet	výnosy	efektivita (v %)
Národní divadlo Praha	neuvedeno	neuvedeno	neuvedeno	11 525	18 227	158	319 629	184 561	58	104 652	54 861	52	x	x	x	x	x	x
Národní divadlo Brno	31 805	15 295	48	x	x	x	90 989	20 787	23	31 813	23 960	75	x	x	x	x	x	x
NDMS Ostrava	17 959	4921	27	x	x	x	51 925	6 684	13	20 026	14 895	74	31 213	14 387	46	x	x	x
Moravské divadlo Olomouc	16 344	5 339	33	x	x	x	46 277	7 001	15	12 077	7 123	59	x	x	x	x	x	x
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	?	7 133	?	x	x	x	?	10 446	?	?	11 695	?	?	14 661	?	x	x	x
JD České Budějovice	?	3 068	?	x	x	x	?	11 494	?	?	22 444	?	x	x	?	3 913	?	?
SDOB Ústí nad Labem	4 542	902	20	x	x	x	23 064	2 365	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x
DFXŠ Liberec	8 000	2 300	29	x	x	x	20 000	8 000	40	50 000	10 750	22	x	x	x	x	x	x
Slezské divadlo Opava*	?	4 11**	?	x	x	x	?	17 33**	?	?	3 797**	?	?	3 442**	?	x	x	x

³⁴ Značky v tabulce:

? – Údaj nezjištěn.

* Převzato z výroční zprávy divadla.

** Příjmy ze vstupného.

Po tématech zaměřených na fungování a charakteristiky baletních souborů obrátíme pozornost k samotným tanečnickům. Budeme se věnovat jejich genderové, věkové, vzdělanostní a národnostní struktuře; zaměříme se na jejich platy a benefity.

3.1 Tanečníci – genderová struktura

Pro prostředí tance je charakteristická jistá genderová nerovnováha: ženy mírně převažují nad muži. V českém baletu je zastoupení žen zhruba 56 %, a jak ukazuje následující graf, v horizontu uplynulých dekad se proměňuje jen minimálně. Přesto je patrné narovnávání počtu mužů a žen. Převaha žen-tanečnic je přirozená s ohledem na uváděný repertoár. Zejména v klasických baletních dílech převažují ženské role. Ve srovnání se zahraničím vykazuje české baletní prostředí jen malé rozdíly mezi počtem mužů a žen. Kupříkladu v Nizozemsku, Švýcarsku, Austrálii nebo USA tvoří podíl žen-tanečnic 65 až 75 %.³⁵

Zhruba 56% zastoupení žen v českých baletních souborech je ve výrazném rozporu s poměrem dívek, které mají zájem studovat tanec na konzervatoři. Připomeňme, že v roce 2015 bylo mezi přihlášenými ke studiu oboru tanec na konzervatořích 88 % dívek. Mezi žáky, kteří v daném roce skutečně nastoupili ke studiu, bylo 80 % dívek. A konečně mezi absolventy oboru tanec na konzervatořích bylo v roce 2015 zastoupení žen dokonce 94 %! (Podrobně viz kapitolu 2.1 Konzervatoře vyučující obory tanec a současný tanec.)

Tab. 20 – Genderová struktura v baletních souborech k 1. červnu 2016³⁶

	Počet tanečníků	Muži	Ženy	
Baletní soubory tvořené výhradně – nebo především – tanečníky se stálými pracovními smlouvami (data bez OSVČ)	Národní divadlo Praha	82	38	44
	Národní divadlo Brno	43	19	24
	ND moravskoslezské Ostrava	29	13	16
	Moravské divadlo Olomouc	31*	13*	18*
	Divadlo J. K. Tyla Plzeň	29	13	16
	JD České Budějovice	15*	7*	8*
	SDOB Ústí nad Labem	18	7	11
	Divadlo F. X. Šaldy Liberec	13	5	8
	Slezské divadlo Opava	8	4	4
	Městské divadlo Brno	16	4	12
Baletní soubory tvořené tanečníky jako OSVČ (jsou zahrnuti jen tanečníci pracující v souboru pravidelně)	Laterna magika Praha	12	5	7
	ND Praha, operní balet**	14	7	7
	Národní divadlo Praha – účinkující jen v opeře***	16	8	8
SOUČTY	326	143	183	

V Pražském komorním baletu pracovalo v roce 2016 celkem 10 tanečnicků – 5 žen a 5 mužů.

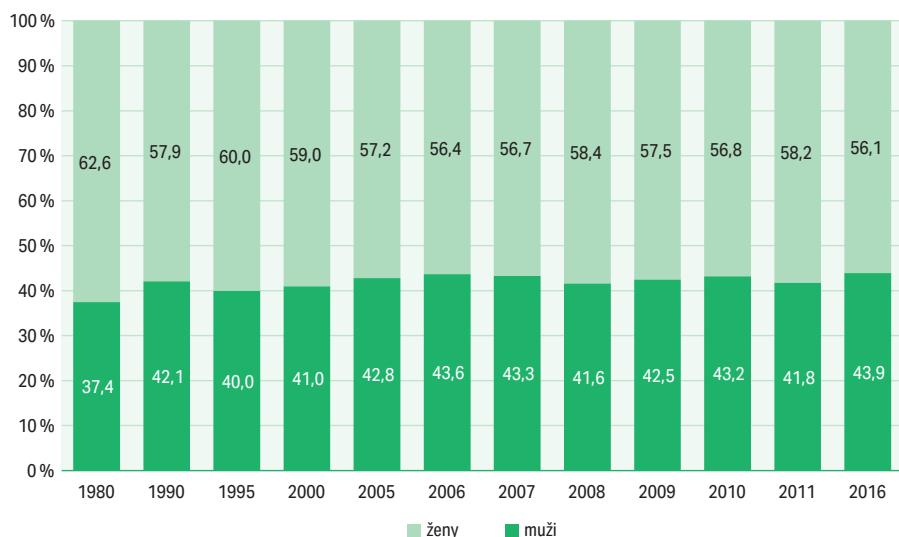
³⁵ BAUMOL, William J. – JEFFRI, Joan – THROSBY, David. *Making Changes : facilitating the transition of dancers to post-performance careers* [online]. New York : The aDvANCE, 2004 [cit. 2016-12-08]. Přístup z: http://tc.columbia.edu/centers/rcac/pdf/FullReport_14.pdf.

³⁶ Značky v tabulce:

* Data k 1. říjnu 2016.

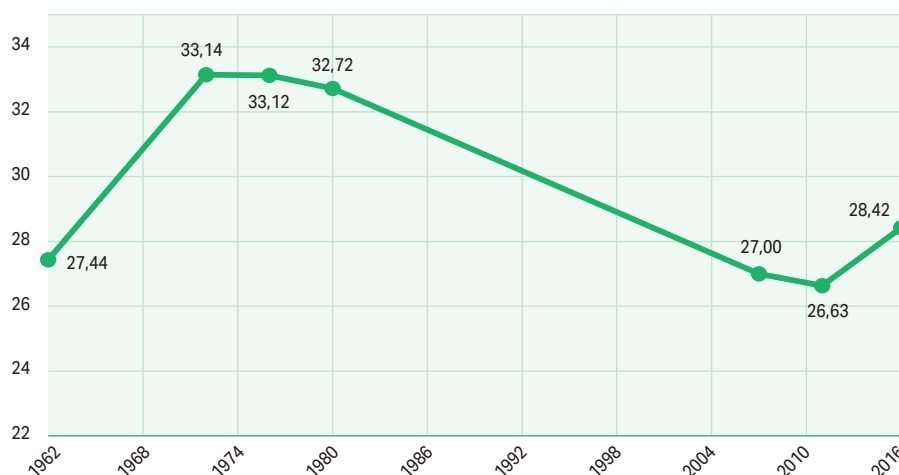
** Účinkuje v operních představeních na scénách Národního a Stavovského divadla.

*** Skupina tanečníků, která účinkuje v operních představeních na scéně Státní opery Praha; tanečníci formálně spadají pod Balet Národního divadla.

Graf 5 – Vývoj genderové struktury v baletních souborech; v %³⁷

3.2 Tanečníci – věková struktura

Věková struktura tanečníků v baletních souborech se v posledních dekádách značně proměňovala. V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století nebyly výjimkou baletní soubory (zejména šlo o menší regionální tělesa), kde se věkový průměr pohyboval kolem 40 let. Bylo to dáno i tehdejší legislativou umožňující odchod do důchodu za výsluhu let po 20 (u sólistů), respektive 22 letech (u členů sboru) taneční praxe. Taneční povolání bylo vnímáno jako celoživotní a nebyl dostatek kvalifikovaných tanečníků, kteří by byli konkurencí a v důsledku by přispívali k rychlejší generační obměně. Situace se začala měnit po roce 1989. Redukce úvazků v baletních souborech (někdy i kvůli rušení celých souborů) a zvyšující se konkurence díky novým tanečnickým konzervatořím a příchodům kvalitních tanečníků ze zahraničí snižovaly průměrný věk v českém baletu. Trend podpořila i změna legislativy v polovině devadesátých let (zrušení možnosti odchodu do důchodu za výsluhu let) a nový pohled na taneční povolání, které nebylo vnímáno jako jediné celoživotní, ale jako jedno z vícera, které každý během aktivního pracovního života vykonává. Vliv na častější změny v souborech měla přirozeně i změna v pracovněprávních vztazích, kdy smlouvy uzavírané na dobu neurčitou byly stále častěji nahrazovány smlouvami termínovanými.

Graf 6 – Vývoj průměrného věku v baletních souborech v letech 1962–2016³⁸

³⁷ V grafu jsou zařazena data téměř ze všech souborů, které v daném roce fungovaly.

³⁸ Zdroje dat: Údaje pro léta 1962, 1972, 1976 a 1980 převzata z: VAŠUT, Vladimír. (De)generační problém aneb Neveselá hra s čísly. *Taneční listy*. 1974, roč. 12, č. 5, s. 11–13. VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 6, s. 3–8. VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 7, s. 10–13. VAŠUT, Vladimír. Suchá řeč čísel. *Taneční listy*. 1981, roč. 19, č. 5, s. 11–14. Údaje pro léta 1990, 1995, 2000, 2006–2011 a 2016 zjištěna při tanečních výzkumech v letech 2007, 2011 a 2016.

Jak ukazuje graf, trend snižování věku se v posledních letech zastavil. Ve většině baletních souborů se průměrný věk tanečníků začal mírně zvyšovat. Z následující tabulky je patrné, že vyšší věk tanečníků mají v souborech, které se nezaměřují na ryze baletní repertoár (Laterna magika, operní balet Národního divadla, balet Slezského divadla Opava). Pro některé tanečnice v těchto souborech se jedná o jakousi prodlouženou uměleckou kariéru po předchozím angažmá v souboru více zaměřeném na baletní repertoár. Jistotu spojitost lze hledat mezi vysokým průměrným věkem a stoprocentním zastoupením smluv na dobu neurčitou ve Slezském divadle Opava. Motivace i možnosti ke změnám v souboru jsou zde totiž omezené.

39 Značky v tabulce:

? – Odhad.

* Věk tanečníků se pohybuje zhruba mezi 23 a 40 lety.

40 Věk tanečníků v českých baletních souborech odpovídá situaci v baletních souborech v zahraničí. Viz: ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income. München, 2008. P. 24.

41 Značky v tabulce:

* Data k 1. říjnu 2016.

Tab. 21 – Průměrný věk v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016³⁹

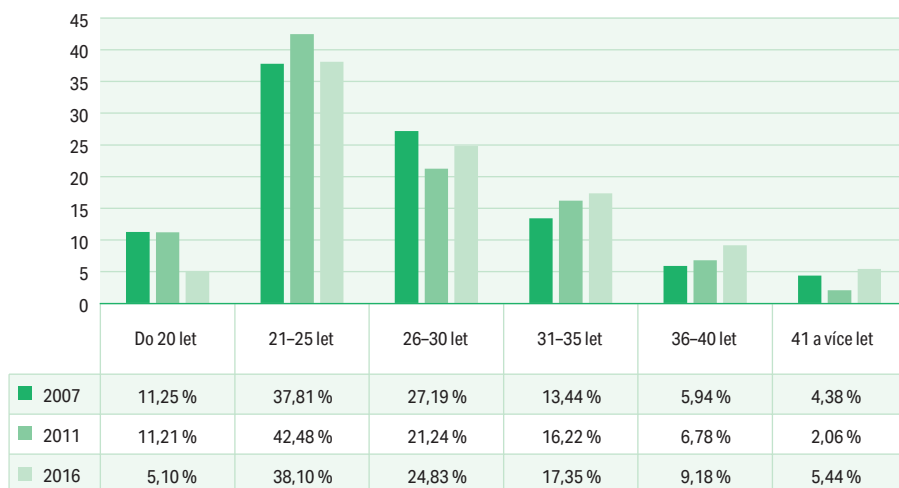
	2007	2011	2016
Národní divadlo Praha	26,95	28,17	28,89
Státní opera Praha	24	23?	x
Laterna magika Praha	30	29	29,7
Národní divadlo Brno	26,4	26,18	28
ND moravskoslezské Ostrava	30,76	27	27,84
Moravské divadlo Olomouc	26,7	25,7	26?
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	24,4	25,2	27
JD České Budějovice	27	29	25?
SDOB Ústí nad Labem	27,3	26	28
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	26,1	27,5	29
Slezské divadlo Opava	30?	32	33,75?
ND Praha, operní balet	29	29?	36?
Městské divadlo Brno, balet	26,75	27	*
VÁŽENÝ PRŮMĚR	27	26,63	28,42

To, že je balet uměním mladých, ukazuje i podrobná věková struktura v baletních souborech. Tanečníci nastupují do baletních souborů zpravidla po absolvování konzervatoře, tedy nejčastěji v 19 letech. V roce 2016 bylo 68 % tanečníků ve věku do 30 let a jen minimum tanečníků v baletních souborech bylo ve věku 41 a více let. Tanečníci ve vyšším věku s uzavřenou smlouvou na dobu neurčitou mohou pro soubor představovat problém (dokládá např. umělecká šéfka ostravského baletu, kde v početně poddimenzovaném souboru jsou hned čtyři tanečníci v kategorii 41 a více let).⁴⁰

Tab. 22 – Věková struktura v baletních souborech k 1. červnu 2016⁴¹

	Do 20 let	21–25 let	26–30 let	31–35 let	36–40 let	41 a více let	Součty
Národní divadlo Praha	4	24	30	12	10	2	82
Laterna magika Praha	0	2	5	2	3	0	12
Národní divadlo Brno	1	16	7	18	1	0	43
ND moravskoslezské Ostrava	2	17	2	4	0	4	29
Moravské divadlo Olomouc	3*	15*	8*	2*	2*	1*	31*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	1	14	8	3	1	2	29
JD České Budějovice	1*	11*	2*	0*	1*	0*	15*
SDOB Ústí nad Labem	0	9	4	2	1	2	18
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	3	3	2	0	4	1	13
Slezské divadlo Opava	0	1	4	0	1	2	8
ND Praha, operní balet	0	0	1	8	3	2	14
SOUČTY	15	112	73	51	27	16	294

Graf 7 – Věková struktura v baletních souborech – srovnání situace ve vybraných souborech v letech 2007, 2011 a 2016

Průměrný věk tanečnicků v Pražském komorním baletu v roce 2016 byl 28 let, což odpovídalo celorepublikovému průměru. Nejmladšímu členu souboru bylo 21 let, nejstaršímu 37 let.

3.3 Tanečníci – vzdělanostní struktura

Ideální kvalifikací pro tanečnický balet je absolutorium oboru tanec na konzervatořích, případně vystudování obdobné zahraniční školy.⁴² V současnosti touto kvalifikací disponují téměř všichni tanečníci. Zastoupení vysokoškoláků je poměrně malé a stejně tak je málo tanečnicků, kteří v souběhu se svou uměleckou kariérou na vysoké škole studují. Zde je potřeba připomenout velmi omezenou nabídku kombinované formy studia oborů, které mají k tanci blízko.

Tab. 23 – Vzdělanostní struktura tanečnicků v baletních souborech k 1. červnu 2016⁴³

	Tanečníci celkem	Absolventi konzervatoří	v %	Absolventi VŠ	v %	Právě studující VŠ	v %
Národní divadlo Praha	82	82	100	10	12,2	2	2,4
Laterna magika Praha	12	12	100	3	25	0	0
Národní divadlo Brno	43	41	95,3	2	4,7	2	4,7
NDMS Ostrava	29	29	100	2	6,9	0	0
Moravské divadlo Olomouc	31*	31*	100?*	2*	6,5*	3*	9,7*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	29	28	96,6	1	3,4	2	6,9
JD České Budějovice	15*	15?*	100?*	0*	0*	1*	6,7*
SDOB Ústí nad Labem	18	18	100	0	0	2	11,1
DFXŠ Liberec	13	11	84,6	2	15,4	1	7,7
Slezské divadlo Opava	8	8	100	3	37,5	0	0
ND Praha, operní balet	14	14	100	1	7,1	0	0
SOUČTY	294	289	98,3	26	8,8**	13	4,4

Při hlubším pohledu do historie je patrné, že před rokem 1989 byl podíl absolventů konzervatoří v baletních souborech výrazně nižší. Znatelné byly rozdíly mezi hlavními velkými soubory (baletní soubory v Praze a Brně) a menšími regionálními soubory (České Budějovice, Ústí nad Labem, Liberec, Opava).

⁴² Viz např. *Národní soustava povolání* [online; cit. 2016-12-03; přístup z: <http://www.nsp.cz/>], respektive *Národní soustava kvalifikací* [online; 2006–2014; cit. 2016-12-03; přístup z: <http://www.narodnikvalifikace.cz/>].

⁴³ Do kategorie absolventů tanečních konzervatoří jsou zařazeni jak absolventi českých tanečních konzervatoří, tak absolventi srovnatelných škol v zahraničí (v postsovětských zemích např. baletních učilišť), škol zahraničních baletních souborů apod. Není zařazen balet Městského divadla Brno. Podle sdělení Simony Lepoldové by měli být v baletním souboru čtyři vysokoškoláci; počet aktuálně studujících na VŠ a počet absolventů konzervatoří v tomto souboru neznám. Značky v tabulce:

? – Odhad.

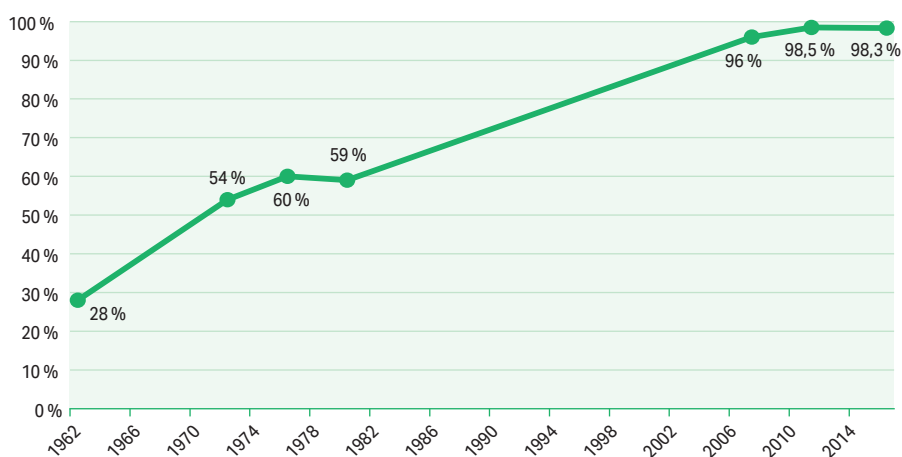
* Data k 1. říjnu 2016.

** Pokud by byl do celkového součtu zahrnut baletní soubor Městského divadla Brno, činil by počet vysokoškoláků v baletních souborech 9,7 %.

Tab. 24 – Zastoupení kvalifikovaných tanečníků (absolventů konzervatoří nebo obdobných zahraničních škol) v jednotlivých baletních souborech v letech 1962–2016; v %⁴⁴

ROK PRŮZKUMU	1962	1972	1976	1980	2007	2011	2016
Národní divadlo Praha	32,4	74	74,5	80	100	100	100
Státní opera Praha					100?	100	
Laterna magika Praha			56,2	60,4	97	100	100
Národní divadlo Brno	27,6	66,7	80	70	100	98	95,3
NDMS Ostrava	23,9	50	57,1	60,7	91	100	100
Moravské divadlo Olomouc	25,9	45,4	40	50	96,4	100	100
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	35,7	41,4	57,1	27,5	90	96,6	96,6
JD České Budějovice	22,7	29,2	41	36	94,7	100	100?
SDOB Ústí nad Labem	22,2	23,8	19	24	96?	100	100
DFXŠ Liberec	14,3	46,7	35,3	37,5	100	92,9	84,6
Slezské divadlo Opava	nezjištěno	14,3	27	15	90?	80	100
ND Praha, operní balet					100	100	100
Městské divadlo Brno, balet					81,3	100	nezjištěno
VÁŽENÝ PRŮMĚR	28	54	60	59	96	98,5	98,3

Graf 8 – Vývoj podílu kvalifikovaných tanečníků v baletních souborech v letech 1962–2016

Podíl vysokoškoláků v baletních souborech se pozvolna zvyšuje, což lze přičíst i rostoucímu vědomí odpovědnosti za své budoucí – potaneční – pracovní uplatnění.

⁴⁴ Údaje pro léta 1962, 1972, 1976 a 1980 převzata z: VAŠUT, Vladimír. (De)generační problém aneb Neveselá hra s čísly. *Taneční listy*. 1974, roč. 12, č. 5, s. 11–13. VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 6, s. 3–8. VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 7, s. 10–13. VAŠUT, Vladimír. Suchá řeč čísel. *Taneční listy*. 1981, roč. 19, č. 5, s. 11–14. Údaje pro léta 1990, 1995, 2000, 2006–2011 a 2016 zjištěna při tanečních výzkumech v letech 2007, 2011 a 2016. Značky v tabulce: ? – Odhad.

Tab. 25 – Zastoupení vysokoškoláků mezi tanečníky v baletních souborech – srovnání let 2007, 2011 a 2016; v %⁴⁵

ROK PRŮZKUMU	2007	2011	2016
Národní divadlo Praha	3,8	5	12,2
Státní opera Praha	2,3?	11,1	x
Laterna magika Praha	12,1	20	25
Národní divadlo Brno	10,2	11,1	4,7
NDMS Ostrava	0	4	6,9
Moravské divadlo Olomouc	21,4	3,7	6,5
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	0	0	3,4
JD České Budějovice	0	11,1	0
SDOB Ústí nad Labem	0	0	0
DFXŠ Liberec	7,7	7,1	15,4
Slezské divadlo Opava	10	30	37,5
ND Praha, operní balet	6,3	0	7,1
Městské divadlo Brno	6,3?	22,2	25?
VÁŽENÝ PRŮMĚR	6	8,2	9,7

V Pražském komorním baletu byli v roce 2016 zastoupeni mezi tanečníky absolventi tanečních konzervatoří z 80 %. Ostatní byli absolventy netanečních oborů na konzervatořích. Jeden tanečník (tj. 10 %) byl absolventem vysoké školy a jeden tanečník právě na vysoké škole studoval.

3.4 Tanečníci – národnostní struktura

Nejrazantnější proměnu zažily baletní soubory v národnostní struktuře. Do roku 1989 působily v českých baletních souborech až na nemnohé výjimky Češi. První výrazná migrační vlna přišla v devadesátých letech 20. století, kdy do českého baletu přicházeli tanečníci ze zemí bývalého Sovětského svazu – nejčastěji Rusové a Ukrajinci.⁴⁶ Motivací pro ně byla jak podstatně lepší ekonomická situace v České republice (připomeňme, že právě Ukrajina a Rusko se v polovině devadesátých let nacházely v hluboké hospodářské krizi), tak jistá jazyková spřízněnost. Významná část těchto tanečníků setrvala v českém baletu delší dobu a někteří se v České republice usadili natrvalo.

Počet zahraničních tanečníků v českém baletu postupně narůstal zhruba na 25 %. V posledních letech však nárůst akceleroval. V roce 2016 byla v českém baletu už polovina tanečníků ze zahraničí (nejsou započtení tanečníci Městského divadla Brno). Výrazně se proměňovala i struktura zastoupených národů. Jak ukazují následující grafy, období převládajících zástupců zemí bývalého Sovětského svazu skončilo. Český balet se stal zajímavým pro umělce ze západní Evropy, a dokonce ze vzdálených zemí mimo Evropu. Pokud ještě v roce 2007 bylo v českém baletu nejvíce Rusů a Ukrajinců, v roce 2016 pomyslný žebříček ovládají Italové, Francouzi, Japonci a Britové. Stabílně se v českém baletním prostředí pohybuje hodně Slováků.

Mezi jednotlivými soubory jsou poměrně velké rozdíly. Více než dvoutřetinové zastoupení cizinců měl v druhé polovině devadesátých let baletní soubor v Ústí nad Labem a téměř výhradně šlo o Rusy a Ukrajince. V současnosti mají výrazně většinové zastoupení cizinců baletní soubory v Ostravě a v Českých Budějovicích. Až na výjimky jde o umělce ze zemí Evropské unie nebo ze zemí mimo Evropu.

V porovnání s významnějšími baletními soubory v Evropské unii je však zastoupení cizinců v českém baletu stále spíše menší. Zajímavá data z více než dvaceti evropských souborů (zejména z Německa, Velké Británie, Francie,

⁴⁵ Značky v tabulce:

? – Odhad.

x – Soubor neexistoval.

⁴⁶ Několik konkrétních příkladů viz: VAŠEK, Roman. Cizinci? : tentokrát v baletu. *Divadelní noviny*. Roč. 11, č. 10. 4. 5. 2002. S. 10.

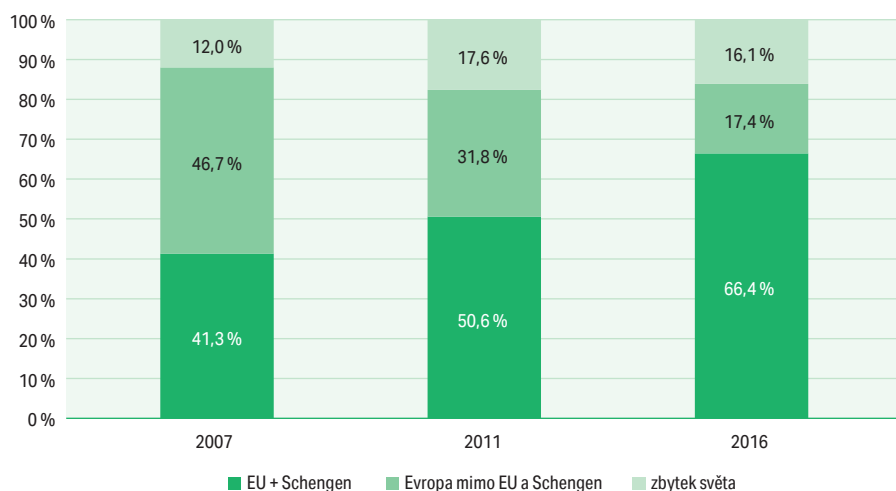
Nizozemská a Švédská) shromáždil taneční výzkum provedený v roce 2008. Podle tehdejších zjištění tvořili cizinci 44 % v Královském baletu v Londýně, 49 % v Královském švédském baletu, 68 % v Anglickém národním baletu, 79 % ve Státním baletu v Berlíně, 89 % v Nizozemském tanečním divadle nebo 94 % v Bavorském státním baletu v Mnichově.⁴⁷

Tab. 26 – Zastoupení cizinců v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016⁴⁸

	Rok 2007			Rok 2011			Rok 2016		
	celkem	z toho cizinci	v %	celkem	z toho cizinci	v %	celkem	z toho cizinci	v %
Národní divadlo Praha	52	10	19	60	14	23	82*	37	45
Státní opera Praha	43	16	37	45	17	38	x	x	x
Laterna magika Praha	33	10	30	15	2	13	12	2	17
Národní divadlo Brno	49	13	27	45	15	33	43	24	56
NDMS Ostrava	33	11	33	25	3	12	29*	20	69
Moravské divadlo Olomouc	28	10	36	27	10	37	31*	19	61
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	30	4	13	29	3	10	29	13	45
JD České Budějovice	19	2	11	14	6	43	15	13	87
SDOB Ústí nad Labem	25	12	48	17	9	53	18	11	61
DFXŠ Liberec	13	5	38	14	4	29	13	7	54
Slezské divadlo Opava	10	0	0	10	2	20	8	2	25
ND Praha, operní balet	16	3	19	14	0	0	14	1	7
Městské divadlo Brno, balet	16	0	0	18	0	0	?	?	?
CELKOVÝ SOUČET	367	96	26,2	333	85	25,5	294	149	50,7

V Pražském komorním baletu tančili v roce 2016 tři cizinci – dva z Itálie a jeden z Řecka.

Graf 9 – Proměna struktury cizinců v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016 (procentuální zastoupení)⁴⁹

⁴⁷ Podrobněji viz: *ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income*. München, 2008. P. 23. Přetištěno v publikaci: VAŠEK, Roman – RIEDLBAUCH, Václav. *Studie návazné uplatnitelnosti uměleckého personálu*. Praha : Unie zaměstnavatelských svazů ČR – CRA, 2012. S. 41.

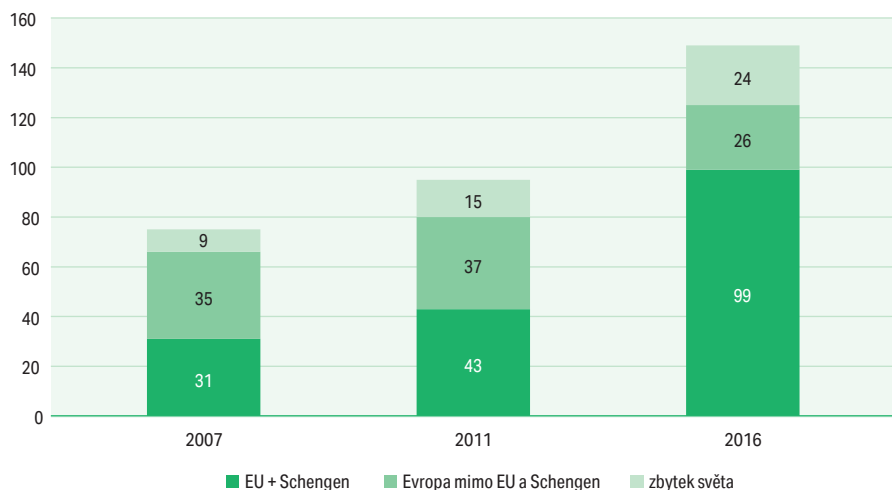
⁴⁸ Značky v tabulce:

* Nejsou zahrnuti tanečníci jako OSVČ.

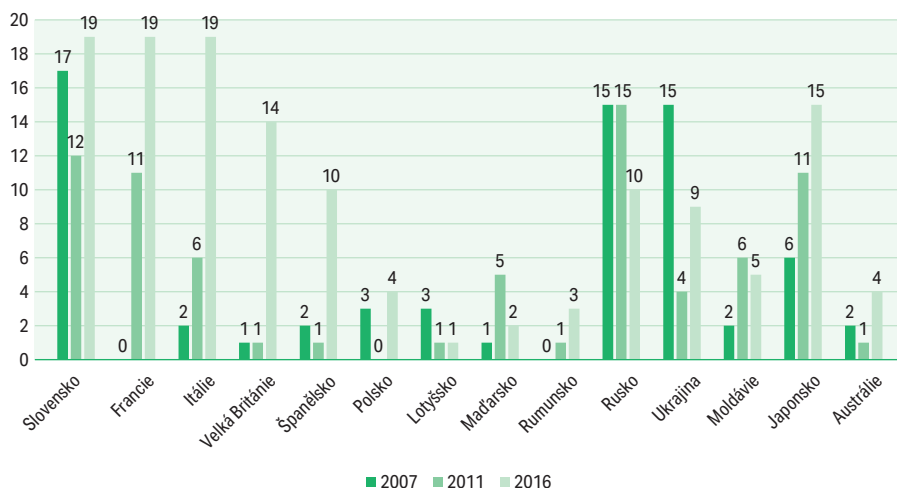
? – Údaj nezjištěn.

⁴⁹ Do kategorie EU + Schengen je zahrnuto např. Švýcarsko, Norsko, Island a Lichtenštejnsko; Chorvatsko až od roku 2013. Do kategorie Evropa mimo EU jsou zahrnuty všechny státy, které alespoň částí území zasahují do Evropy (tedy např. Turecko, Ázerbájdžán, Gruzie, Kazachstán), a sporné země do Evropy historicky někdy začleňované (Arménie). Nejsou zahrnuti údaje z Pražského komorního baletu (v roce 2016 byli dva z Itálie, jeden z Řecka).

Graf 10 – Proměna struktury cizinců v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016 (tanečníci fyzicky)⁵⁰

Graf 11 – Nejvíce zastoupené národnosti v českých baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016⁵¹

Tanečníci ze zahraničí přinášejí do českého baletu často novou kvalitu. Studovali jiné školy, případně mají zkušenost s různým repertoárem. V tanečním výzkumu jsme vybrali zástupce českých baletních souborů, aby se pokusili porovnat umělecké zázemí, znalosti a zkušenosti českých tanečníků a tanečníků zahraničních. Výsledky tohoto dotazování obsahuje kapitola 3 ve studii Taneční vzdělávání.

Ze zaměstnávání cizinců vyplývají různé administrativní povinnosti, které představují jak pro samotné tanečníky, tak pro zaměstnávající baletní soubory, respektive divadla, různé problémy. Se zaměstnáváním tanečníků ze zemí Evropské unie zpravidla nejsou žádné komplikace a celá procedura trvá maximálně několik málo dní. U umělců z tzv. třetích zemí je však procedura obvykle zdouhavá a komplikovaná. Celý proces podrobně popsali zástupci baletu Národního divadla Brno: „Pracovní povolení a povolení k pobytu je nyní sloučeno do tzv. zaměstnanecké karty, kterou potřebují cizinci mimo EU. Vyřízení trvá průměrně tři měsíce a je to složitá procedura. Musíme zasílat doklady poštou, stává se, že se ztratí a pak se vše posílá znovu. Tím se vše prodlužuje. Postup k vyřízení zaměstnanecké karty je následující. Volné místo se zadá na úřad práce, kde musí být 30 dní a až poté

⁵⁰ Do kategorie EU + Schengen je zahrnuto např. Švýcarsko, Norsko, Island a Lichtenštejnsko; Chorvatsko až od roku 2013. Do kategorie Evropa mimo EU jsou zahrnuty všechny státy, které alespoň částí území zasahují do Evropy (tedy např. Turecko, Ázerbájdžán, Gruzie, Kazachstán), a sporné země do Evropy historicky někdy začleňované (Arménie). Nejsou zahrnuty údaje z Pražského komorního baletu (v roce 2016 byli dva z Itálie, jeden z Řecka).

⁵¹ Zařazeny země, pokud alespoň v jednom ze sledovaných let byli v českém baletním souboru tři tanečníci příslušné národnosti. Nejsou zahrnuty údaje z Pražského komorního baletu (v roce 2016 byli dva tanečníci z Itálie, jeden z Řecka).

se na něj mohou hlásit zájemci z třetích zemí. Je třeba mít ověřovací doložku ‚apostille‘ na diplom nebo tzv. superlegalizaci diplomu (platí např. pro Kanadu), kterou musí mít všechny cizí úřední listiny, jež jsou předkládány k úřednímu jednání. Poté se musí diplom i s apostillou/superlegalizací nechat úředně přeložit do českého jazyka. K žádosti o zaměstnaneckou kartu je potřeba doložit cestovní pas, doklad o zajištění ubytování, dvě fotografie, smlouvu o pracovní smlouvě budoucí a úředně přeložený diplom s apostillou. K vydání zaměstnanecké karty si na úřadě mohou vyžádat ještě další doklady – např. výpis z rejstříku trestů, lékařskou zprávu, uznání vzdělání atd. Žádosti o zaměstnaneckou kartu lze podávat na jakémkoliv zastupitelském úřadu ČR.“ Jiné baletní soubory upozorňují, že přístup Ministerstva vnitra ČR se hodně různí podle země, z níž umělec pochází. Celá procedura s vyřízením zaměstnanecké karty trvá 60–90 dní, avšak Národní divadlo Praha dodává: „V praxi může být tato doba mnohem delší. Zde může vzniknout neřešitelný problém, kdy žadatel musí při podání žádosti mít uzavřenou nájemní smlouvu, ale majitelé bytů neuzavírají nájemní smlouvy v takovém předstihu, aby začali dostávat nájemné až po čtyřech měsících. A požadovat po žadatelích, aby platili nájem v ČR v době vyřizování víza, také není možné.“ Kritika velké byrokracie a složité komunikace se objevovala často v ohlasech baletních souborů. Odcitujme opět např. Národní divadlo Praha: „Na infolinku Ministerstva vnitra ČR se dá velmi obtížně dovolat. Konzulární úseky v zásadě komunikují. Dávám přednost ověření informací e-mailem nebo telefonicky než marnit čas všech zúčastněných, kdy žadatel musí na úřad vícekrát osobně.“ Celý proces od dohody po úspěšném konkurzu až po možné nastoupení tanečníka do angažmá odhadují v Národním divadle moravskoslezském Ostrava zhruba na pět měsíců. V Plzni dokonce mají zkušenost, že celá procedura zabrala až deset měsíců.

Divadla a baletní soubory se zpravidla snaží tanečnickům pomáhat při vyřizování všech formalit, někdy však narážejí na problémy s jazykovou bariérou (Severočeské divadlo opery a baletu Ústí nad Labem).

V tanečním výzkumu jsme se ptali i na zkušenosti samotných tanečníků cizích národností, na pozitiva a negativa, která vnímají při práci v České republice. Pět respondentů bylo ze Španělska, Itálie, Kypru, Belgie a Francie. Jako hlavní problém uváděli jazykovou bariéru, kvůli níž mají např. problémy při jednáních s úřady. V jednom konkrétním příkladu nemohla tanečnice kvůli jazykové bariéře získat rodný list pro čerstvě narozeného syna, kterého kvůli tomu nemohla několik týdnů pojistit. Jinak se mezi negativy často objevoval poukaz na nízký plat. Jako negativa se objevily zmínky o malém počtu hostujících zahraničních choreografů nebo o malé otevřenosti českého baletu k současné taneční scéně mimo Českou republiku. Hlavní motivací pro příchod do České republiky je podle tanečníků jednoznačně repertoár (ať už uváděli repertoár klasický, nebo dobrý mix klasického a současného baletního repertoáru), čímž potvrzují názor zástupců českých baletních souborů. Mezi výhodami působení v českých baletních souborech uváděli tanečníci dobrou propojenost České republiky s celou Evropou, méně stresující život, pěkné město svého působení, příjemné tanečnický a baletní mistry v souborech nebo množství představení během sezony. Naprostá většina tanečníků netuší, jak dlouho budou v České republice pracovat.

3.5 Organizovanost v odborech a členství v oborových spolcích

Zastoupení tanečníků baletu v odborech je v České republice velmi malé, často je jen symbolické (jeden či dva tanečníci v souboru). V některých souborech není v odborech žádný tanečník. Pokud jsou tanečníci členy oborů, zpravidla se jedná o Odborovou asociaci divadelníků ČR.

Tab. 27 – Podíl tanečníků baletu, kteří byli k 1. červnu 2016 organizováni v odborech⁵²

	Celkem tanečníků	Organizováno v odborech	Podíl (v %)
Národní divadlo Praha	82	10	12,2
Národní divadlo Brno	43	2	4,7
ND moravskoslezské Ostrava	29	2	6,9
Moravské divadlo Olomouc	31*	4*	12,9*
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	29	1	3,4
JD České Budějovice	15*	0*	0,0*
SDOB Ústí nad Labem	18	0	0
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	13	0	0
Slezské divadlo Opava	8	3	37,5
SOUČTY	268	22	8,2

Obdobně málo aktivní jsou tanečníci ve vztahu k oborovým spolkům nebo asociacím. Jak vyplynulo z terénního výzkumu přímo ve vybraných baletních souborech,⁵³ většina tanečníků nezná Taneční sdružení České republiky, Vizi tance ani jiné obdobné spolky. Lepší je alespoň povědomí o akcích, které tyto spolky pořádají – např. o Mezinárodní baletní soutěži (Taneční sdružení ČR), oslavě Mezinárodního dne tance (Vize tance). Více tanečníků zná Hereckou asociaci, zejména kvůli udělování Cen Thálie. Z malého vzorku českých tanečníků baletu, kteří se zúčastnili tanečního výzkumu, znala většina Vizi tance, Taneční sdružení České republiky a Hereckou asociaci (jen jeden respondent znal Cirqueon), nikdo však nebyl členem žádného z oborových spolků nebo asociací.

Ze zahraničních tanečníků neznal nikdo žádnou z organizací nabízených v dotazníku (Odborová asociace divadelníků, Herecká asociace, Taneční sdružení ČR, Vize tance, Cirqueon).

3.6 Platy a mzdy

29 020 Kč byl průměrný hrubý plat tanečníků baletu v České republice v roce 2015 podle Informačního systému o průměrném výdělků.⁵⁴ Jde o hrubý plat včetně osobního ohodnocení, odměn, příplatků apod. Na první pohled se tak může jevit finanční situace těchto umělců jako dobrá. Právě v oblasti baletu je však údaj velmi zavádějící a nevytváří plastický obrázek o rozmanitosti platů tanečníků pohybujících se v českém baletním prostředí. Už údaj o celorepublikovém platovém mediánu tanečníků baletu v roce 2015, který činil 25 096 Kč, indikuje nutnost podrobně se zaměřit na stratifikaci platů. Údaj Informačního systému o průměrném výdělků zachycuje pod kódem CZ-ISCO 26532 zhruba 200 tanečníků baletu (tedy asi 60% vzorek). Připomeňme, že ve skutečnosti bylo v roce 2015 v České republice necelých 350 tanečníků baletu, přičemž téměř čtvrtinu tvořili tanečníci hlavního baletního souboru Národního divadla. Jak ukázal taneční výzkum, právě v Národním divadle jsou průměrné hrubé platy tanečníků výrazně vyšší než ve všech ostatních

⁵² Značky v tabulce:

* Data k 1. říjnu 2016.

⁵³ Terénní výzkum formou besed s tanečníky většiny baletních souborů probíhal v září a říjnu 2016.

⁵⁴ Informační systém o průměrném výdělků [online]. 2010–2016 [cit. 2016-12-20]. Přístup z: <http://www.ispv.cz/>.

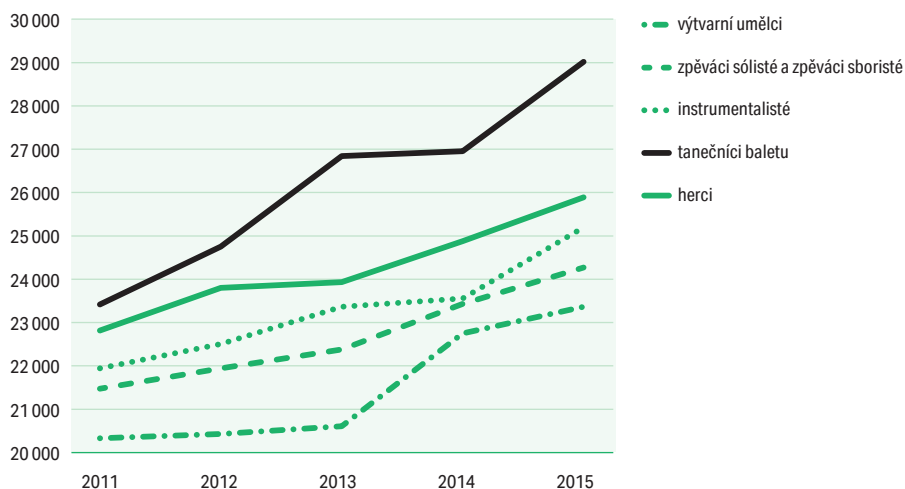
baletních souborech. Proto je potřeba platovou situaci tanečníků baletu interpretovat podrobně a se znalostí souvislostí. U platů jsou obvykle vykazovány platové průměry a platové mediány. Mediánem se rozumí střední výška platu, tedy polovina pracovníků bere plat vyšší a polovina nižší. Pro představu o odměňování pracovníků je proto medián lépe vypovídající než platový průměr, který dělí pracovníky zhruba na třetinu, která má plat vyšší, než je průměr, a dvě třetiny, které mají plat nižší, než je průměr.

Pro základní orientaci nejdříve předkládáme tabulku průměrných hrubých platů a mediánů od roku 2011, kdy se začala používat nová klasifikace povolání CZ-ISCO. Do tabulky jsou vybrána umělecká povolání. Je však nutné zdůraznit, že kromě tanečníků baletu pravděpodobně nikde nepůjde o tak skokové rozdíly v odměňování pracovníků v rámci jednoho uměleckého odvětví.

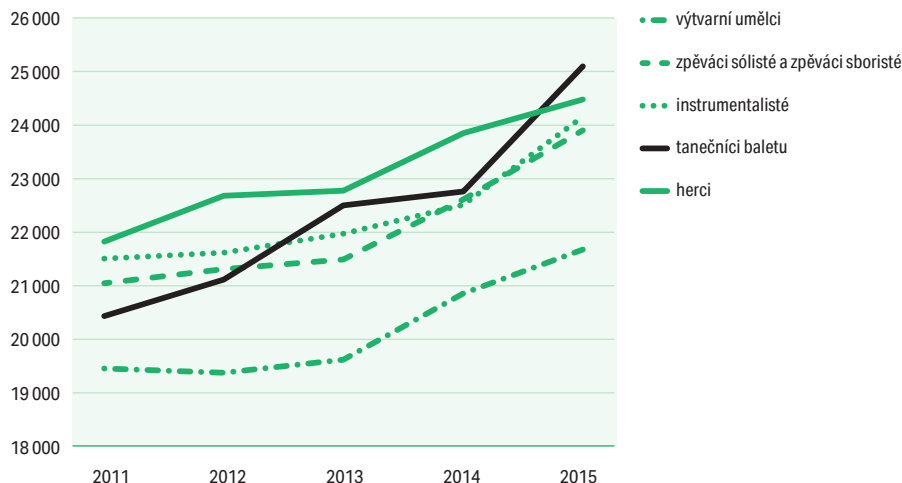
Tab. 28 – Vývoj hrubých platů (průměrné platy a platový medián) vybraných umělců podle klasifikace CZ-ISCO v letech 2011–2015⁵⁵

	2011		2012		2013		2014		2015	
	průměr	medián	průměr	medián	průměr	medián	průměr	medián	průměr	medián
2651 Výtvarní umělci	20 328	19 454	20 429	19 375	20 607	19 618	22 750	20 855	23 365	21 675
26514 Umělečtí restaurátoři	19 864	19 061	20 023	19 301	20 168	19 227	21 547	19 928	22 585	21 045
2652 Hudebníci, zpěváci a skladatelé	21 802	21 246	23 435	21 734	24 599	22 078	24 937	23 377	26 023	24 597
26521 Zpěváci sólisté a zpěváci sboristé	21 470	21 047	21 941	21 310	22 380	21 492	23 429	22 613	24 267	23 903
26524 Koncertní mistři, sbormistři	27 448	26 498	29 311	27 411	30 641	28 707	32 402	31 768	33 940	33 073
26525 Instrumentalisté	21 940	21 505	22 507	21 615	23 366	21 971	23 558	22 510	25 198	24 156
2653 Tanečníci a choreografové	23 702	21 275	24 955	21 536	26 914	22 566	27 110	22 964	29 093	25 170
26532 Tanečníci baletu	23 417	20 432	24 755	21 115	26 841	22 498	26 954	22 758	29 020	25 096
2654 Režiséři, dramaturgové, produkční a příbuzní specialisté	26 881	25 427	26 504	24 696	27 564	25 688	28 753	26 264	29 833	26 935
26542 Dramaturgové	26 104	24 757	26 413	24 487	28 557	25 795	30 446	27 290	31 236	27 357
26543 Produkční			22 468	21 969	22 783	20 901	23 735	22 917	24 953	23 775
2655 Herci	22 815	21 821	23 803	22 682	23 936	22 773	24 875	23 850	25 891	24 477
2659 Výkonní umělci a příbuzní specialisté jinde neuvedení	20 715	20 532	21 619	20 981	22 291	21 782	23 321	22 803	24 164	23 489

Graf 12 – Vývoj průměrných hrubých platů vybraných umělců podle klasifikace CZ-ISCO v letech 2011–2015

Graf 13 – Vývoj platových mediánů vybraných umělců podle klasifikace CZ-ISCO v letech 2011–2015

Dva výše uvedené grafy ukazují příznivý trend v odměňování tanečníků baletu. Domníváme se však, že strmě stoupající křivka je dána razantně se zvyšujícími platy právě u tanečníků baletu pražského Národního divadla, jak bude ostatně zřejmé z následujících dat.

Naprostá většina tanečníků je odměňována v platové (tedy nepodnikatelské) sféře. Zpravidla jde o zaměstnance příspěvkových organizací. Jen minimum tanečníků baletu pobírá odměnu za práci ve formě mzdy, tedy jsou součástí podnikatelské sféry. Do této kategorie patří zaměstnanci společností s ručením omezeným, tedy i tanečníci Severočeského divadla opery a baletu Ústí nad Labem.

Základní složka platu je v nepodnikatelské sféře určena katalogem prací a platovými tabulkami. Na tanečníky baletu se vztahuje Katalog prací pro umění a uměleckou realizaci, konkrétně položky 2.14.09 (člen orchestru, člen souboru) a 2.14.10 (sólista). Člen baletního souboru by měl být zařazen do 8. až 11., nebo přesněji do 9. až 11., platové třídy (8. platová třída by se měla týkat spíše tanečních než baletních souborů), a to s ohledem na tuto charakteristiku:⁵⁶

- 8. platová třída (interpretace jednotlivých skladeb v tanečních souborech)
- 9. platová třída (interpretace kolektivních částí baletních děl začínajícími členy pod odborným vedením)
- 10. platová třída (interpretace kolektivních částí náročných baletních děl)
- 11. platová třída (interpretace kolektivních částí náročných baletních děl na tuzemských a mezinárodních pódiiích a scénách s nejvyšší všeobecně uznávanou uměleckou úrovní)

Sólista baletního souboru by měl být zařazen do 11. až 13. platové třídy, a to s ohledem na tuto charakteristiku:

- 11. platová třída (interpretace sólových pantomimických nebo tanečních rolí)
- 12. platová třída (interpretace sólových rolí operních, baletních, operetních a muzikálových)
- 13. platová třída (jedinečná interpretace prvooborových rolí operních, baletních, operetních nebo muzikálových děl dosahovanou vysokou světovou úrovní)

⁵⁶ WOFF, Petr. Katalog prací stanovuje vaši platovou třídu. *Kupní síla obyvatel České republiky* [online]. 3. 5. 2015 [cit. 2016-12-12]. Přístup z: <http://kupnisila.cz/katalog-praci/>.

Pro doplnění uvádíme zařazení dalších vybraných povolání, která mají souvislost s baletní praxí, do platových tříd:

- dramaturg (2.14.01): 11. až 13. platová třída
- režisér (2.14.02): 8. až 14. platová třída
- choreograf (2.14.03): 9. až 14. platová třída
- baletní mistr (2.14.04): 10. až 11. platová třída⁵⁷
- korepetitor (2.14.11): 9. až 10. platová třída
- lektor dramaturgie (2.14.12): 9. platová třída
- taneční pedagog (2.14.13): 10. platová třída
- inspicient (2.14.17): 5. až 7. platová třída
- tajemník uměleckého provozu (2.14.22): 9. až 12. platová třída

Samotné platové tabulky určují základní hrubý plat v závislosti na zařazení do platové třídy (s ohledem na pracovní náplň) a platového stupně (s ohledem na délku praxe). Platové tabulky (neboli stupnice platových tarifů) se dále liší podle nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.⁵⁸ Pro velkou část pracujících je určující tabulka pro zaměstnance uvedené v § 5 odstavec 1 nařízení vlády č. 564/2006 Sb. Touto tabulkou by se mělo řídit odměňování většiny tanečníků baletu. V roce 2015, k němuž se vztahují data zaměřená na platy a mzdy získaná v rámci tanečního výzkumu, byly pro odměňování důležité novely 224/2014 Sb., 303/2014 Sb. a 278/2015 Sb.

Minimální základní hrubý plat začínajícího tanečníka baletu (1. platový stupeň) zařazeného do 9. platové třídy činil 12 990 Kč (do 31. října 2015), respektive 13 380 Kč (od 1. listopadu 2015). Základní hrubý plat tanečníka baletu zařazeného do nejvyšší možné – tedy 13. – platové třídy měl při délce praxe 19 až 23 let (9. platový stupeň) činit 24 200 Kč (do 30. října 2015), respektive 24 930 Kč (od 1. listopadu 2015). Připomeňme, že se jedná o základní hrubý plat, tedy bez osobního ohodnocení, odměn apod. Minimální mzda v roce 2015 činila 9200 Kč (tj. 55 Kč za hodinu).

Následující tabulka ukazuje průměrné hrubé platy (mzdy) tanečníků v českých baletních souborech. Věnuje se rozmezí, v němž jsou tanečníci odměňováni s ohledem na jejich pracovní zařazení, a dále platy konfrontuje s průměrnými platy v příslušném kraji nebo celé České republice bez ohledu na povolání.

Tab. 29 – Hrubé platy (mzdy) v baletních souborech v roce 2015; v Kč⁵⁹

	Celkový průměr	Rozmezí v kategorii sborista–demisólista		Rozmezí v kategorii sólista–první sólista		Průměrný plat napříč obory (v rozpočtové sféře)	
		nejnižší	nejvyšší	nejnižší	nejvyšší	v celé ČR	v příslušném kraji
Národní divadlo Praha	38 593	24 264	45 035	33 532	60 128	27 971	33 512
Laterna magika Praha***	18 287	10 642	22 871			27 971	33 512
Národní divadlo Brno	23 835	17 542	28 451	30 802	35 615	27 971	27 407
NDMS Ostrava	21 445	16 200	23 500	21 600	29 690	27 971	26 957
Moravské divadlo Olomouc	20 169	17 100	24 718	22 502	29 682	27 971	26 792
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	20 327	17 366	18 352	23 500	30 240	27 971	28 585
JD České Budějovice	25 894	18 545	24 464	24 154	35 880	27 971	26 151
SDOB Ústí nad Labem	16 283	13 482	18 889	15 898	28 805	27 971	25 506
DFXŠ Liberec	19 855	16 012	?	?	?	27 971	25 822
Slezské divadlo Opava	18 800**	?	?	x	x	27 971	26 957
ND Praha, operní balet***	27 000**					27 971	33 512

Tabulka ukazuje velké rozdíly mezi odměňováním tanečníků v pražském Národním divadle a v ostatních baletních souborech v České republice. Ponecháme-li stranou operní balet Národního divadla, který je souborem

⁵⁷ Lze kvalifikovaně odhadnout, že průměrný plat baletního mistra v České republice je zhruba na úrovni 20–30 % platu baletního mistra (nebo choreologa) v Německu, Nizozemsku, Velké Británii, Francii nebo Rakousku. Viz: *ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income*. München, 2008. P. 18.

⁵⁸ Nařízení vlády č. 564/2006 Sb. *Zákony pro lidi.cz* [online]. 2010–2016 [cit. 2016-12-12]. Přístup z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2006-564/historie>.

⁵⁹ Zahrnuje hrubý plat včetně osobního ohodnocení, příplatků, náhrad apod. Průměrné platy bez ohledu na povolání převzaty z: *Informační systém o průměrném výdělku* [online]. 2010–2016 [cit. 2016-12-20]. Přístup z: <http://www.ispv.cz/>. Značky v tabulce:

?* Průměrný měsíční příjem po započítání dvou letních měsíců, kdy soubor nehraje (průměrný hrubý měsíční plat během měsíců, kdy se hraje, je zhruba 32 000 Kč).

** Údaj převzat z výroční zprávy divadla.

*** V souboru jsou pouze tanečníci jako OSVČ, a proto je třeba zmínit, že si ze svého příjmu sami odvádějí zdravotní, případně sociální odvody.

sestaveným z externistů (tanečníci si tak hradí všechny odvody a obvykle nemají žádné benefity) a u něhož je údaj jen odhadem, pak nejvyšší průměrný plat po baletu pražského Národního divadla měli tanečníci v Jihočeském divadle České Budějovice. Přesto byl průměrný plat tanečníků Jihočeského divadla jen na dvou třetinách průměrného platu tanečníků baletního souboru Národního divadla. Průměrná mzda tanečníků ústeckého baletu byla dokonce jen na 42 % průměrného platu tanečníků baletu Národního divadla. Je však nutné si uvědomit, že balet je uměním bez bariér a Národní divadlo by v odměňování tanečníků mělo být konfrontováno s praxí v obdobně významných zahraničních souborech. Dá se říci, že balet vstupuje na globální konkurenční trh a že kvalitní tanečnický je potřeba adekvátně zaplatit (tomuto kontextu se budeme věnovat ještě dále).

Mimo pražské Národní divadlo už nejsou v odměňování tanečníků tak výrazné rozdíly. Rozdíly v platech obvykle korespondují s významem souboru a náročností repertoáru. Výrazně se vymyká balet Jihočeského divadla a na opačné straně ústecký balet. Průměrná hrubá mzda tanečníků ústeckého baletu je výrazně nižší nejen vůči srovnatelným souborům (např. v Liberci), ale i vůči baletním souborům, které mají zejména servisní funkci v repertoáru hudebního divadla (Opava). Nejnižší mzda tanečníků baletu v Ústí nad Labem je srovnatelná s nejnižším možným platem tanečníka baletu dle platových tabulek (odpovídá tanečnickovi bez praxe, v nejnižší možné platové třídě a bez jakéhokoliv osobního ohodnocení nebo odměn).

Ve srovnání s průměrnými platy bez ohledu na povolání není situace tanečníků baletu většinou příznivá. Nad celorepublikovým průměrem jsou pouze průměrné platy tanečníků v baletu Národního divadla v Praze. V ostatních baletních souborech jsou obvykle výrazně pod celorepublikovým průměrem. Obdobné platí při srovnání platů tanečníků s průměrnými platy bez ohledu na povolání v kraji, kde sídlí daný baletní soubor. Opět pouze tanečníci baletu Národního divadla mají průměrný plat vyšší, než je průměrný plat v příslušném kraji (tedy v Praze). Z ostatních divadel se k průměrnému krajskému platu přibližují pouze tanečníci v Jihočeském divadle (vzhledem k průměrnému platu v Jihočeském kraji).

Současnou situaci v odměňování tanečníků baletu lze v zásadě shrnout tak, že zatímco v baletu Národního divadla v Praze se platy začaly alespoň přibližovat k odměňování tanečníků obdobně významných souborů v zahraničí, odměňování tanečníků v ostatních baletních souborech v České republice stále zdaleka neodráží náročnost povolání, délku přípravy na něj, rizika s výkonem povolání spojená nebo délku, během níž lze povolání obvykle vykonávat.

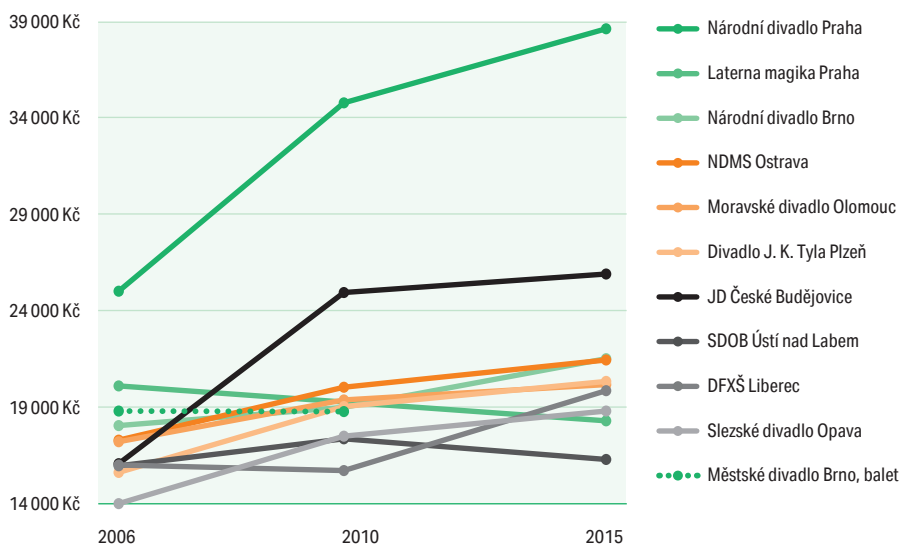
Historický kontext

Trend rozevírajících se nůžek mezi baletem pražského Národního divadla a zbytkem republiky demonstrují následující tabulka a graf.

Tab. 30 – Srovnání průměrného hrubého platu (mzdy) v baletních souborech v letech 2006, 2010 a 2015; v Kč⁶⁰

	2006	2010	2015
Národní divadlo Praha	25 000	34 755	38 593
Státní opera Praha	do 22 000	21 000?	x
Laterna magika Praha	20 100	?	18 287
Národní divadlo Brno	18 043	18 992	21 506
NDMS Ostrava	17 287	20 027	21 445
Moravské divadlo Olomouc	17 200	19 366	20 169
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	15 611	19 020	20 327
JD České Budějovice	16 070	24 935	25 894
SDOB Ústí nad Labem	15 960	17 354	16 283
DFXŠ Liberec	16 000	15 715	19 855
Slezské divadlo Opava	14 000	17 498	18 800
ND Praha, operní balet	17 500	?	27 000?
Městské divadlo Brno, balet	18 790	18 765	?

Graf 14 – Vývoj průměrného hrubého platu (mzdy) v baletních souborech v letech 2006, 2010 a 2015 – grafické znázornění

Skokový nárůst platů ve sledovaném období zaznamenal právě balet Národního divadla v Praze. Skokově rostly platy mezi lety 2006 a 2010 v Jihočeském divadle, což bylo dáno příchodem nového uměleckého šéfa Attily Egerháziho, který prosadil novou uměleckou koncepci opírající se o kvalitní tanečnický ze zahraničí. Naopak pokles je zřejmý v odměňování tanečnicků Laterny magiky poté, co se někdejší stálý taneční soubor proměnil na soubor sestavený z externistů. Nejcitelnější byl pokles v průměrných mzdách v Ústí nad Labem, který byl ovlivněn transformací z příspěvkové organizace města na společnost s ručením omezeným a zároveň nepříznivým vývojem ve výši dotací (kvůli transformaci a dalším ukazatelům divadlo už např. nedosáhne na státní dotaci v rámci Programu na podporu profesionálních divadel). V ostatních baletních souborech průměrné platy obvykle mírně narůstaly.

Platy tanečnicků v baletních souborech byly zjišťovány v rámci tanečních výzkumů z let 2007, 2011 a 2016. K dispozici je však obdobně zaměřený

⁶⁰ Značky v tabulce:
 ? – Nejistěno nebo odhad.
 x – Baletní soubor neexistoval.

výzkum, který provedl v roce 1976 prof. Vladimír Vašut. Průměrný hrubý plat v Československu (bez ohledu na povolání) tehdy přesahovaly jen platy v baletním souboru Národního divadla, zatímco platy v ostatních ansámblech byly pod celorepublikovým průměrem. Rozdíly mezi průměrnými platy v baletních souborech byly však mnohem menší než dnes. Za pozornost stojí rozdíly v tehdejší odměňování kvalifikovaných (zhruba 60 %) a nekvalifikovaných (zhruba 40 %) tanečníků. Dnes mají v baletních souborech odpovídající kvalifikaci téměř všichni tanečníci.

61 VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 7, s. 10–13.

62 Značky v tabulce:

* Soubory, v nichž jsou tanečníci zaměstnáni jako OSVČ. V případě operního baletu Národního divadla v Praze jde o odhad.

Tab. 31 – Průměrné hrubé platy tanečníků v baletních souborech v roce 1976; v Kčs⁶¹

	Průměrný plat	Nástupní plat bez kvalifikace	Nástupní plat s kvalifikací	Průměrný plat v Československu napříč obory
Národní divadlo Praha	2700	1000	1250–1600	2383
Laterna magika	2290	800	1200	2383
Balet Městských divadel pražských	1767	1000	1400	2383
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	2293	800–900	1200	2383
Divadlo F. X. Šaldy Liberec	2250	?	900	2383
Jihočeské divadlo České Budějovice	2184	1400	1400–1600	2383
Státní divadlo Ostrava	2100	1200	až 1500	2383
Státní divadlo O. S. Olomouc	2139	900–1200	1250–1600	2383
Slezské divadlo Z. N. Opava	1850	1000	do 1600	2383
Vysokoškolský umělecký soubor	1790	?	1250–1600	2383
Armádní umělecký soubor V. N.	2365	900	1500	2383
Balet Československé televize	2084	1000	1200	2383
Čs. st. soubor písní a tanců	2217	800	1100	2383

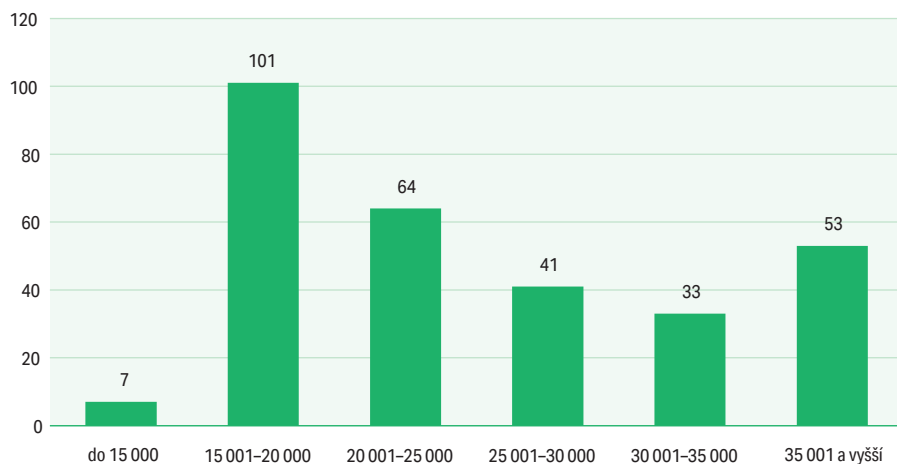
Struktura platů

V tanečních výzkumech v letech 2007, 2011 a 2016 jsme sledovali nejen průměrné platy tanečníků, ale zaměřili jsme se i na jejich rozvrstvení. V posledním tanečním výzkumu bylo použito šest platových pásem se stejnými rozestupy. V tomto rozčlenění jsou vidět velké rozdíly v odměňování tanečníků v Národním divadle v Praze a v ostatních souborech. Zatímco v baletu Národního divadla v Praze má 62 % tanečníků průměrný hrubý plat nad 35 000 Kč, v ostatních souborech pobírá 76 % tanečníků hrubý plat v rozmezí 15 001 až 25 000 Kč.

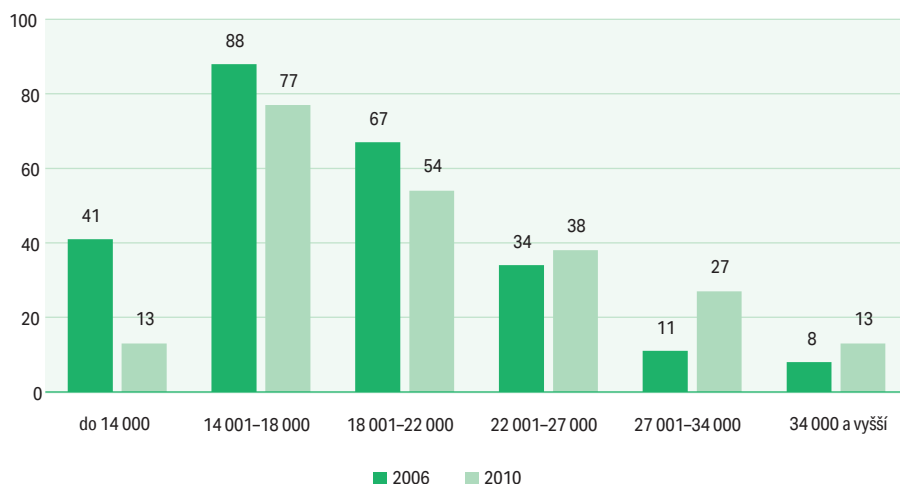
Tab. 32 – Rozvrstvení průměrných hrubých platů (mezd) tanečníků v baletních souborech v roce 2015⁶²

	Do 15 000	15 001–20 000	20 001–25 000	25 001–30 000	30 001–35 000	35 001 a vyšší	Součty
Národní divadlo Praha	0	0	1	7	23	51	82
Laterna magika Praha*	3	5	4	0	0	0	12
Národní divadlo Brno	0	8	24	7	6	1	46
NDMS Ostrava	0	17	9	3	0	0	29
Moravské divadlo Olomouc	0	17	9	6	0	0	32
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	0	23	4	1	1	0	29
JD České Budějovice	0	1	8	2	3	1	15
SDOB Ústí nad Labem	3	14	1	1	0	0	19
DFXŠ Liberec	1	8	4	0	0	0	13
Slezské divadlo Opava	0	8	0	0	0	0	8
ND Praha, operní balet*	0	0	0	14	0	0	14
Podíly (v %)	2,34	33,78	21,4	13,71	11,04	17,73	

Graf 15 – Rozvrstvení průměrných hrubých platů tanečníků v baletních souborech v roce 2015

Graf 16 – Rozvrstvení průměrných hrubých platů tanečníků v baletních souborech v letech 2006 a 2010

Platy tanečníků v kontextu odměňování jiných umělců v rámci vícesouborových divadel

Baletní soubory v České republice jsou většinou součástí vícesouborových divadel. Sledovali jsme proto, jak jsou tanečníci odměňováni ve srovnání s ostatními umělci divadla, případně s dalšími neuměleckými pracovníky divadla. V roce 2015 byla nejlepší situace ve prospěch tanečníků opět v baletu Národního divadla v Praze. Nad průměrem uměleckých pracovníků a všech zaměstnanců divadla byly také průměrné hrubé platy tanečníků Jihočeského divadla. V ostatních baletních souborech byly platy tanečníků nižší, než byly průměrné platy všech umělců příslušného divadla, a dokonce nižší než průměrné platy všech zaměstnanců příslušného divadla.

Tab. 33 – Průměrné hrubé platy tanečníků baletu v roce 2015 ve srovnání s ostatními zaměstnanci divadla; v Kč⁶³

	Všichni pracovníci v divadle	Všichni umělečtí pracovníci divadla	Tanečníci baletu
Národní divadlo Praha	28 161*	30 635	38 593
Laterna magika Praha	28 161*	30 635	18 287
Národní divadlo Brno	23 835	24 286	21 506
NDMS Ostrava	21 774	24 982	21 445
Moravské divadlo Olomouc	21 582	21 692	20 169
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	20 813	22 320	20 327
JD České Budějovice	22 803	23 525	25 894
SDOB Ústí nad Labem	17 536	16 975	16 283
DFXŠ Liberec	23 722**	21 019	19 855
Slezské divadlo Opava	19 363	21 177	18 800
ND Praha, operní balet	28 161*	30 635	27 000?
Městské divadlo Brno	22 354*	24 771*	?

V předchozích výzkumech jsme zjišťovali průměrné platy ve všech uměleckých souborech divadla. V roce 2006 byli tanečníci v baletu většinou nejhůře placenými umělci vícesouborového divadla. V roce 2010 se na pomyslné poslední příčce nejčastěji objevovali hráči orchestru a hned za nimi opět tanečníci baletu. Nejvyšší průměrný hrubý plat byl v uvedených letech nejčastěji v souboru činohry.

Tab. 34 – Srovnání průměrných hrubých platů mezi uměleckými soubory vybraných divadel v roce 2006; v Kč⁶⁴

	Balet	Opera	Činohra	Opereta/muzikál	Orchestr
Národní divadlo Brno	18 043	22 023	22 034	x	18 770
NDMS Ostrava	17 287	19 984	22 946	19 797	19 744
Moravské divadlo Olomouc	17 200	20 712	18 432	21 190	17 424
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	15 611	15 791*	20 371	17 048	15 791*
JD České Budějovice	16 070	20 942	20 340	x	19 884
SDOB Ústí nad Labem	15 960	17 109	x	x	17 294
Městské divadlo Brno	18 790	x	18 260	21 410	?

Tab. 35 – Srovnání průměrných hrubých platů mezi uměleckými soubory vybraných divadel v roce 2010; v Kč⁶⁵

	Balet	Opera	Činohra	Opereta/muzikál	Orchestr
Národní divadlo Brno	18 992	19 492	23 199	x	18 615
NDMS Ostrava	20 027	21 393	23 464	21 205	20 736
Moravské divadlo Olomouc	19 366	21 878	20 314	18 766	19 184
Divadlo J. K. Tyla Plzeň	19 020	24 890	23 046	24 193	17 190
JD České Budějovice	24 935	19 320	17 226	x	20 428
SDOB Ústí nad Labem	17 354	19 192	x	x	19 062
Slezské divadlo Opava	17 498	20 628	21 940	x	19 112
Městské divadlo Brno	18 765	x	19 100	18 670	18 250

Mezinárodní kontext

V posledních letech dochází k výrazné migraci tanečníků mezi soubory. Motivací je přirozeně repertoár, umělecká kvalita, ale v neposlední řadě i finanční ohodnocení. Výrazné zvyšování platů v Baletu Národního divadla tak lze chápat jako snahu přiblížit se obvyklým platům v obdobně významných

63 Značky v tabulce:

* Údaj převzat z výroční zprávy divadla.

? – Údaj nezjištěn nebo odhad.

64 Červeně zdůrazněn průměrný plat umělců nejhůře placeného souboru daného divadla. Zeleně zdůrazněn průměrný plat umělců nejlépe placeného souboru daného divadla. Značky v tabulce:

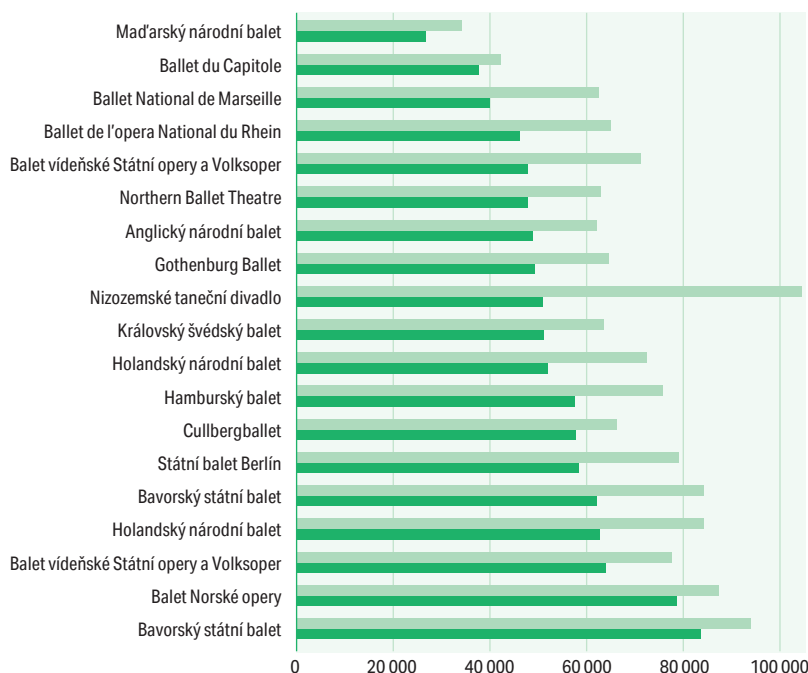
* Průměrný plat za operu a orchestr dohromady.

** Koncepční materiál libereckého divadla uvádí jiné údaje. Průměrný hrubý plat zaměstnanců v roce 2015 uvádí 18 968 Kč. Viz: Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec 2017–2027 [online]. DFXŠ. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.saldovo-divadlo.cz/IS/pu_data/send_files/File/saldovo_divadlo_cz/Strategie_rozvoje_DFX_2017_-_2027.pdf. S. 11.

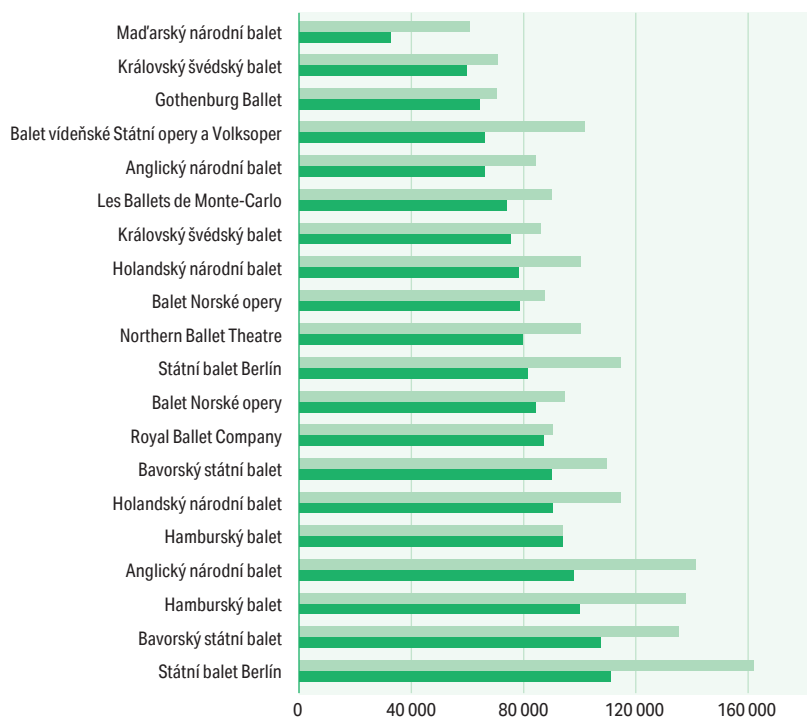
65 Červeně zdůrazněn průměrný plat umělců nejhůře placeného souboru daného divadla. Zeleně zdůrazněn průměrný plat umělců nejlépe placeného souboru daného divadla.

baletních souborech v Evropě. Podrobný výzkum mapující platy tanečníků ve vybraných evropských baletních souborech proběhl v roce 2008. Od té doby však už obdobné šetření neproběhlo. Přesto i více než osm let stará data umožňují srovnávat platovou situaci ve vybraných zahraničních souborech se situací v České republice.

Graf 17 – Rozmezí hrubých platů ve vybraných evropských baletních souborech v kategorii sborista a demisólista v roce 2008 v Kč (použit obvyklý kurz daného roku 1 euro = 25 Kč)⁶⁶

Graf 18 – Rozmezí hrubých platů ve vybraných evropských baletních souborech v kategorii sólista a první sólista v roce 2008 v Kč (použit obvyklý kurz daného roku 1 euro = 25 Kč)⁶⁷

⁶⁶ ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income. München, 2008.

⁶⁷ ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income. München, 2008.

Po roce 2008 zasáhla většinu odvětví v Evropě ekonomická krize, po níž znovu nastartoval hospodářský růst. Do výzkumu byl v roce 2008 zařazen jediný soubor z někdejšího východního bloku – Maďarský národní balet. Ve srovnání s ostatními soubory, zachycenými v tehdejší výzkumu, byly platy v největším maďarském baletu citelně nejnižší. Přesto byly výrazně vyšší než tehdejší hrubé platy tanečníků v pražském Národním divadle. Od roku 2008 došlo k výraznému nárůstu platů v pražském Národním divadle. V roce 2015 se po přepočtu hrubý plat člena sboru a demisolisty pražského Národního divadla pohyboval mezi 900 a 1670 eury a hrubý plat sólisty a prvního sólisty mezi 1240 a 2230 eury.⁶⁸ Jde tedy zhruba o platovou úroveň v Maďarském národním baletu o sedm let dříve (plat člena sboru Maďarského národního baletu se pohyboval mezi 1070 a 1370 eury; plat sólisty a prvního sólisty mezi 1300 a 2430 eury).⁶⁹ Na platy v souborech v Německu, Rakousku, Francii, Nizozemsku, Velké Británii nebo Skandinávii stále pražské Národní divadlo hodně ztrácí. Platy tanečníků Národního divadla v Praze se v roce 2015 pohybovaly zhruba na úrovni 60 % platů tanečníků větších souborů ve Francii v roce 2008, 50 % platů tanečníků největšího souboru v Rakousku roku 2008, 45 % tanečníků největších souborů ve Švédsku, Nizozemsku a Velké Británii v roce 2008 a necelých 40 % tanečníků velkých souborů v Německu nebo Norsku roku 2008.⁷⁰ Rozdíl v platech tanečníků pražského Národního divadla a v platech tanečníků vybraných evropských baletních souborů jsou značné i při zohlednění kupní síly obyvatelstva. Pokud standard kupní síly v roce 2014 činil v Evropské unii 100, pak standard kupní síly v České republice byl 84 (v Maďarsku 68, Polsku 68, Řecku 72, na Slovensku 76, ve Francii 107, Velké Británii 108, Německu 124, Švédsku 124, Nizozemsku 130).⁷¹ Jestliže platy v baletu Národního divadla v Praze se začaly přibližovat evropskému standardu (i když stále hodně zaostávají), platy v ostatních baletních souborech v České republice v současnosti nemohou v mezinárodní konkurenci alespoň významnějších evropských souborů vůbec obstát.

3.7 Benefity a vybavení

Benefity, které nabízejí divadla, mohou mít řadu podob. Mezi ně je možné řadit i různé formy finančního přilepšení, nejčastěji ve formě tzv. **rolovného**, tedy honoráře za odvedené představení. Výplata rolovného se praktikuje ve zhruba polovině baletních souborů v České republice. Výše rolovného závisí na náročnosti role. V některých divadlech je rolovné vypláceno bez ohledu na pracovní zařazení tanečníka – např. v pražském Národním divadle v rozmezí 50–2500 Kč za představení nebo v Národním divadle Brno do 1500 Kč. V Národním divadle moravskoslezském v Ostravě je přihlíženo k pracovnímu zařazení tanečníků. Demisolisté mohou dostat za interpretaci velké sólové role 800–1500 Kč za představení, členové sboru 200–2000 Kč za představení. Odměna za záskok se podle náročnosti role pohybuje v Ostravě mezi 500 Kč a 2000 Kč za představení. V Jihočeském divadle se vyplácí rolovné jako forma příplatku za představení realizovaná na plenérové scéně v Českém Krumlově (800–1500 Kč za představení). V Ústí nad Labem se může odměna za odehrané představení pohybovat v rozmezí 300–3000 Kč. Zhruba v polovině baletních souborů (např. v Liberci, Plzni nebo Olomouci) není vyplácení rolovného praktikováno.⁷² Oproti roku 2011 (tedy za uplynulých pět let) se situace změnila v Plzni (rolovné v rozmezí 300–1000 Kč zde bylo vypláceno do března 2012 a poté zrušeno), naopak nově začalo být vypláceno v Ostravě a Ústí nad Labem. Dalšími formami finančního přilepšení jsou různé odměny – v Národním divadle v Praze kupř. za nastudování náročné sólové role nebo za vysoký počet odehraných představení během měsíce.

⁶⁸ Přepočet v kurzu 1 euro = 27 Kč.

⁶⁹ Přepočet v kurzu 1 euro = 250 HUF.

⁷⁰ *ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income*. München, 2008.

⁷¹ Dle šetření Eurostat. Hrubý domácí produkt na obyvatele zohledňující odlišnost zahraničních cen ve standardu kupní síly (PPS). Viz: WOFF, Petr. Máme se chudě a draze? *Kupní síla obyvatel České republiky* [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Přístup z: <http://kupnisila.cz/parita-kupni-sily/>.

⁷² Vše údaje k 1. červnu 2016.

V některých souborech, kde pracují tanečníci jako OSVČ, se jejich příjem skládá z odměn za jednotlivé odvedené výkony. Například v operním baletu Národního divadla dostávají tanečníci obvykle 200 Kč a výjimečně až 1000 Kč za zkoušku. Za každé představení pak dostávají 1700 Kč (běžná role) nebo 2000 Kč (sólová role).

Výplata rolovného nebo příplatky za přesčasy jsou celkem obvyklou praxí ve větších evropských baletních souborech. Při výzkumu v roce 2008 nějakou formu finančního benefitu uvedly soubory Ballet du Capitole (rolovné), Bavorský státní balet (placené přesčasy, rolovné pro sboristy za sóla), Birmingham Royal Ballet (placené přesčasy), Cullbergbaletten (kompenzace nepravidelné pracovní doby zhruba 159 eur měsíčně), balet Vídeňské státní opery (odměna za velký počet představení v měsíci, rolovné pro sboristy za sóla v rozmezí 101 až 305 eur), Den Norske Opera & Ballett (bonusy za představení až 4318 eur za rok, placené přesčasy), Anglický národní balet (placené přesčasy), Gothenburg Ballet (rolovné), Hamburský balet (placené přesčasy a tzv. vánoční bonusy), Maďarský národní balet (rolovné, placené přesčasy), Leipziger Ballett (rolovné), Les Ballets de Monte-Carlo (rolovné 30 eur, extra bonus v prosinci), Nizozemské taneční divadlo (rolovné 10 eur, placené přesčasy), Northern Ballet Theatre (placené přesčasy, bonusy za práci v neděli a v den pracovního volna), Státní balet Berlín (finanční kompenzace za práci v den svátku), Královský balet v Londýně (placené přesčasy), Královský švédský balet (rolovné, placené přesčasy). Pouze BÉJART Ballet Lausanne uvedl, že žádnou formu finančních benefitů nenabízí.⁷³

Práce tanečníka baletu vyžaduje standardní **vybavení**, které by se dalo s průměrem k ostatním povoláním označit za „pracovní pomůcky“. Pokud je tanečník stálým zaměstnancem baletního souboru, respektive divadla, zpravidla základní „pracovní pomůcky“ dostává od zaměstnavatele, případně na jejich pořízení dostává příspěvek. Takřka všechna divadla v České republice poskytují členům baletních souborů zdarma taneční obuv (nejen pokud je součástí kostýmu, ale i na tréninky a zkoušky), ve většině souborů dostávají tanečníci také speciální spodní prádlo (pánové suspensory) a příspěvek na líčidla (tzv. líčné). Další poskytované vybavení se už hodně různí. Méně často dostávají tanečníci zdarma trikoty nebo hygienické prostředky. Největší škála vybavení je zdarma poskytována tanečníkům v Plzni – vedle taneční obuvi, spodního prádla a příspěvku na líčidla dostávají také hygienické prostředky, teplákové soupravy, trikoty nebo župany. Poskytované vybavení je tak obdobné praxi v zahraničí, kde také obvykle dostávají členové souborů zdarma taneční obuv, suspensory, líčidla nebo dostávají na toto vybavení úměrný finanční příspěvek. Méně často dostávají tanečníci v evropských souborech také bezplatně trikoty, další části oblečení a hygienické prostředky. Raritními benefity v oblasti bezplatně poskytovaného vybavení byly různé chrániče (Maďarský národní balet) nebo kontaktní čochky (Královský švédský balet).⁷⁴

Zdarma poskytované vybavení (pracovní pomůcky) se však v České republice týká jen tanečníků, kteří jsou stálými zaměstnanci baletních souborů. U tanečníků, kteří jsou v souborech externisty (pracují jako OSVČ), je poskytováno jen minimální nebo žádné vybavení (v Laterně magie jen taneční obuv, v operním baletu Národního divadla nic).

Obvyklým benefitem bývá v českých baletních souborech zvýhodněné **stravování**. Stravenky nebo příspěvek na stravování dostávají tanečníci v Brně, Olomouci, Plzni, Ústí nad Labem, Liberci a Opavě. V Ostravě a Národním divadle v Praze mohou tanečníci využívat služeb cenově zvýhodněné závodní jídelny. Externích tanečníků v operním baletu Národního divadla v Praze nebo Laterny magie se přirozeně tyto výhody netýkají. V zahraničí tento typ benefitu je méně obvyklý.

⁷³ ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income. München, 2008. P. 30–31.

⁷⁴ Tamtéž. P. 32–33.

Naopak na **specializovanou tělesnou a zdravotní péči** je v zahraničí kladen mnohem větší důraz, než je tomu v českých baletních souborech. Pravidelný přístup tanečnicků k fyzioterapeutovi je ve větších evropských baletech standardem; velmi často mohou tanečníci bezplatně využívat služeb maséra. Někde jsou tanečnickům k dispozici chiropraktici, psychologové, ortopedi, další specializovaní lékaři, odborníci na výživu; je jim propláceno očkování apod. Některá divadla dávají tanečnickům k dispozici speciálně vybavené tělocvičny nebo přispívají tanečnickům na návštěvy bazénu.⁷⁵ Uvedenému evropskému standardu v současnosti odpovídají jen podmínky v baletu Národního divadla v Praze a v Národním divadle Brno. V pražském Národním divadle mají tanečníci přístup k fyzioterapeutovi, masérovi; mohou jít do sauny, absolvovat elektrolytoterapii a je jim poskytována odborná péče při úrazech. V Brně mají tanečníci také přístup k fyzioterapeutovi a masérovi; mají nárok na přednostní ošetření ve vybraných zdravotnických zařízeních; dostávají příspěvek na fitness, saunu a plavání. Služeb maséra mohou příležitostně využívat tanečníci v Olomouci a Českých Budějovicích, finanční příspěvek na masáže dostávají také tanečníci v Ostravě a pražské Laterně magie. Příspěvek na návštěvu bazénu mají jako benefit v Ostravě a Plzni. V ostatních souborech v České republice žádný benefit, který podporuje péči o hlavní pracovní nástroj – tanečnickovo tělo – nemají.

Za jistou formu benefitu lze považovat **podporu tanečnicků při přípravě na změnu povolání**. Zejména v západní Evropě fungují specializované programy, které tanečnickům při změně povolání pomáhají. Aktivně se zapojují i samy baletní soubory, které se často přímo podílejí na průběžném financování fondu, který je určen na změnu povolání po ukončení taneční kariéry. Jiný příspěvek ke kariéernímu rozvoji tanečnicků deklaroval např. Birmingham Royal Ballet nebo Gothenburg Ballet.⁷⁶ V České republice se touto problematikou začal zabývat Nadační fond pro taneční kariéru, který vznikl na podzim 2015.⁷⁷ V tanečním výzkumu česká divadla deklarovala ochotu mu napomáhat. Konkrétní formou byla série benefičních představení ve prospěch fondu na přelomu let 2016 a 2017 (zapojily se baletní soubory v Plzni, Českých Budějovicích, Liberci, Brně a balet Národního divadla v Praze). V tanečním výzkumu se zástupci baletních souborů většinou pozitivně vyjádřili k záměrům nadačního fondu, zejména označili za důležité nastavení speciálního spořicího systému pro tanečnický a organizování workshopů připravujících tanečnický na změnu kariéry. Zazněla však i skepse odrážející jistou lhostejnost tanečnicků k těmto aktivitám a názor, že lepším řešením by bylo podstatné navýšení platů tanečnicků a ponechání další odpovědnosti na tanečnicích.

České baletní soubory deklarují jen omezené vlastní možnosti podpory tanečnicků při přípravě na změnu povolání. Nejčastěji uvádějí, že v rámci provozních možností dávají tanečnickům časový prostor pro další studium např. na vysoké škole, uvolňují je ze zkoušek apod. V rámci možností nabízejí také pracovní uplatnění na jiných pozicích v rámci divadla (z konkrétních příkladů šlo o práci inspicienta, pedagoga, choreografa, tajemníka souboru; o uplatnění v garderobě nebo maskérně).

Do okruhu **ostatních benefitů** lze zařadit hodně rozmanitou škálu výhod, která částečně vyplývá už ze samotné povahy povolání. Za benefit lze ve většině souborů považovat období letních prázdnin, kdy tanečníci obvykle čerpají běžnou dovolenou, avšak nad její rámec nechodí během divadelních prázdnin další dva až čtyři týdny do práce, ale věnují se tzv. domácí přípravě. Negativem jsou omezené možnosti pro výběr dovolené v průběhu divadelní sezony. Dalšími benefity jsou v některých divadlech možnosti drobných půjček nebo příspěvků na rekreaci. K raritním benefitům, zjištěným v rámci tanečního výzkumu, patřil bezplatný vstup do liberecké ZOO pro tanečnický libereckého baletu.

⁷⁵ Tamtéž. P. 34–35.

⁷⁶ Tamtéž. P. 38.

⁷⁷ *Nadační fond pro taneční kariéru* [online]. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://tanecnikariera.cz/>.

Souhrn silných a slabých stránek vychází jak ze samotného výzkumu, tak z doprovodného mapování terénu, rozhovorů s tanečnicí, pedagogy, zástupci tanečních a baletních souborů.

Silné stránky a dobré příklady

Dosah činnosti; oslovení publika

- Baletní soubory jsou regionálně rozvrstveny, vytvářejí vyváženou síť. Baletní umění je díky tomu dostupné veřejnosti ve velkých centrech většiny krajů České republiky.
- Představení se většinou realizují v reprezentativních prostorách; baletní představení má charakter společenské události.
- Repertoár baletních souborů v České republice je žánrově rozmanitý. Střední a velké baletní soubory pravidelně realizují i tradiční (klasický) baletní repertoár; všechny soubory pravidelně připravují premiéry pro dětské publikum.
- Český balet je atraktivní pro tanečnicí ze zahraničí (atraktivní skladba repertoáru).
- Práce baletních souborů je kontinuální, až na výjimky bez podstatných výkyvů; ročně připravují soubory obvykle 2–3 nové premiéry.
- Zřizované baletní soubory jsou obvykle úměrně vytížené; většinou realizují nebo se podílejí na více než stovce představení ročně.
- Došlo k výraznému navýšení tanečniců v baletním souboru pražského Národního divadla. Balet Národního divadla v Praze je tak srovnatelný s obdobně významnými soubory v zahraničí.
- Funguje spolupráce mezi baletem Národního divadla v Praze a regionálními baletními soubory – regionální baletní soubory pravidelně hostují na scénách pražského Národního divadla.
- Většina baletních souborů věnuje pozornost taneční výchově dětí, má vlastní baletní školy pro děti (přípravky, baletní studia), spolupracuje s nimi při představeních; některé soubory pravidelně spolupracují s tanečnicími konzervatoři.
- Ukazuje se, že pokud má soubor kvalitní zázemí (kvalitní tanečnicí) a repertoár, má balet velký potenciál oslovit publikum (návštěvnost baletních představení je v některých divadlech nejvyšší v porovnání s návštěvností představení jiných souborů v rámci téhož divadla).
- Došlo k výraznému pokroku v PR aktivitách divadel i samotných baletních souborů (až na výjimky); většina baletních souborů je vynalézavá v práci s potenciálním publikem.

Profil lidských zdrojů

- Průměrný věk tanečniců v baletních souborech se pohybuje pod 30 lety, což odpovídá zahraničnímu standardu.
- Téměř všichni tanečnicí v baletních souborech mají odpovídající kvalifikaci (jsou absolventy tanečních konzervatoří); narůstá počet vysokoškoláků mezi tanečnicí.
- Genderově je český balet vyrovnanější, než je v zahraničí obvyklé.
- Došlo k výraznému zlepšení kvality tanečniců v baletních souborech, a to i díky příchodu kvalitních tanečniců ze zahraničí.
- Čeští tanečnicí (absolventi českých tanečních konzervatoří) mají z doby studia obvykle bohatou praxi a vynikají v tanci s partnerem.

Zaměstnávání a ohodnocení tanečníků, zázemí pro jejich práci

- Většina tanečníků dnes pracuje v baletních souborech na termínované smlouvy – jde o motivační prvek podporující kvalitu a flexibilitu, na druhou stranu tanečníci ztrácejí část svých zaměstnaneckých jistot.
- V několika málo případech se podařilo výrazně navýšit platy tanečníků – a to díky jasné argumentaci vůči vedení divadel a vůči zřizovateli (příklad Jihočeského divadla České Budějovice, Národního divadla Brno a Národního divadla v Praze).
- Došlo k mírnému posunu v odměňování tanečníků ve vícesouborových divadlech: tanečníci už většinou nepatří k nejhůře odměňovaným umělcům v rámci vícesouborových divadel.

Ukončení kariéry

- Proměnil se postoj tanečníků ke změně kariéry. Tanečníci většinou už nevolají po speciálním výsluhovém důchodu, ale uvědomují si nutnost nového „potanečního“ pracovního uplatnění. Stále více tanečníků se včas připravuje na profesní změnu.
- Vznikl Nadační fond pro taneční kariéru, který pomáhá tanečníkům při změně povolání.

Slabé stránky a špatné příklady

Financování divadla / souboru

- Přetrvává nevyvážené financování vícesouborových divadel z veřejných zdrojů. Zejména nízké dotace z krajů neodpovídají míře krajského/regiónálního dosahu činnosti divadel (vícesouborová divadla zdaleka neplní své funkce jen v rámci daného města, ale obvykle má jejich činnost regionální, celostátní a často i mezinárodní dosah).
- Příklad transformace divadla s baletním souborem z příspěvkové organizace na společnost s ručením omezeným (Severočeské divadlo opery a baletu Ústí nad Labem) se ukázal jako problematický; dopady transformace jsou převážně negativní (zhoršení ekonomické situace divadla, ztížení přístupu k dotacím, vliv na nezávislost divadla).
- Provoz baletního souboru bez státního, krajského nebo obecního zřizovatele, v němž mají tanečníci pracovat systematicky a „na plný úvazek“ (Pražský komorní balet) se jeví z ekonomických důvodů v českém prostředí jako neudržitelný. Nákladnost provozu nelze rozumně financovat z dotací, které jsou určeny nezávislým subjektům (granty pro živé umění na MK ČR, na Magistrátu hl. m. Prahy), případně z dotací v rámci Programu na podporu profesionálních divadel.
- Výrazné podfinancování divadel a baletních souborů má někdy podstatný vliv na uměleckou kvalitu, což se odráží i v nízké návštěvnosti (Ústí nad Labem, Opava).

Provoz baletního souboru

- Nízký počet tanečníků ve většině regionálních baletních souborů způsobuje provozní komplikace, má negativní dopad na repertoár, brzdí umělecký rozvoj. Soubory s méně než dvaceti tanečníky (Liberec, České Budějovice, Opava) nemohou uvádět tradiční (klasická) baletní díla. Zhruba třicetiletý baletní soubor v Plzni, který realizuje až čtyři baletní premiéry ročně a jehož tanečníci se účastní až na dvou stech představeních ročně, pracuje na hranici provozních možností. Necelých třicet úvazků pro tanečníky v Ostravě neodpovídalo významu divadla ve velké regionální metropoli a uměleckým ambicím divadla a souboru. Ostravský balet

se tak často dostával do provozních obtíží; neměl dostatečnou kapacitu pro účinkování v inscenacích jiných uměleckých souborů (muzikálu, operetě, opeře) – situace z přelomu let 2016 a 2017.

- Došlo k výraznému úbytku pracovních míst pro tanečnický baletu (zhruba o třetinu za posledních 25 let); zanikly celé baletní soubory.
- Regionální balety mají nedostatečné personální zázemí, které se stará o servis tanečnickům a souboru (omezené úvazky pro PR pracovníky, baletní mistry apod.).
- Některé baletní soubory nespolupracují s externími tanečními pedagogy, což má negativní vliv na rozvoj uměleckých kvalit, znalostí a dovedností tanečnicků, na jejich konkurenceschopnost.
- Jen výjimečně spolupracují baletní soubory se specializovaným dramaturgem; pouze v jednom případě (ND Brno) je baletní dramaturg v úvazku divadla.
- Některé soubory mají výrazně omezenou možnost spolupráce s živým orchestrem (nejvíce v Liberci).
- Až na výjimky absolvují baletní soubory málo pohostinských vystoupení mimo své domovské scény. Počet hostování je menší, než je v zahraniční obvyklé.

Profil lidských zdrojů

- Čeští tanečníci (absolventi českých tanečních konzervatoří) se obtížně prosazují při konkurzech do českých baletních souborů; umělečtí šéfové často poukazují na menší motivaci českých tanečnicků oproti umělcům ze zahraničí.

Zaměstnávání a ohodnocení tanečnicků, zázemí pro jejich práci

- V některých baletních souborech došlo ke změně stálých pracovních úvazků na externí spolupráci. Tanečníci se tak dostávají do nejisté pracovní situace; obvykle se na ně nevztahují benefity, které jsou určeny jen stálým zaměstnancům.
- V některých souborech je stále výrazný podíl tanečnicků se smlouvami na dobu neurčitou (Ostrava, Opava). V kombinaci se silným zázemím odborového hnutí v dotyčných divadlech to představuje brzdu v uměleckém rozvoji souboru. Smlouvy na dobu neurčitou mohou mít vliv na horší motivaci tanečnicků a na jejich seberozvoj.
- Praxe při zaměstnávání tanečnicků v baletních souborech naráží na omezení v zákoníku práce, který vymezuje možnosti řetězení termínovaných smluv.
- Při zaměstnávání zahraničních tanečnicků ze zemí mimo prostor Evropské unie se setkávají baletní soubory s enormní byrokracií.
- České úřady nejsou připraveny na zahraniční zaměstnance; nedokážou s nimi komunikovat v jiném než českém jazyce.
- V českém baletu jsou neúměrně velké rozdíly v odměňování tanečnicků. Průměrné hrubé platy tanečnicků v regionálních baletních souborech jsou obvykle na 40 až 60% úrovni hrubých platů tanečnicků v Národním divadle v Praze.
- Hrubé platy tanečnicků ve většině regionálních souborů neodpovídají náročnosti povolání a nedosahují ani průměrného platu napříč obory v příslušném kraji.
- Nízké platy tanečnicků v České republice neodpovídá obvyklým platům v dané profesi v zahraničí. Protože je balet samozřejmě součástí globálního pracovního trhu, staví to český balet do nevýhody. Přestože v Baletu Národního divadla v Praze došlo k podstatnému navýšení platů, stále je

průměrný hrubý plat tanečníků pražského Národního divadla na úrovni 30 až 40 % průměrného hrubého platu tanečníků ve srovnatelně významných souborech v zahraničí.

- Ve většině baletních souborů chybí adekvátní péče o tanečníky; není dostatečně dbáno na rehabilitaci.
- Úraz a zdravotní problémy jsou stále významnějším faktorem při předčasném ukončení taneční kariéry. Nezanedbatelným faktorem jsou i ekonomické důvody.

Ukončení kariéry

- Baletní soubory se dostatečně nevěnují problematice ukončení kariéry tanečníka a její změně. Obvykle však vycházejí vstříc tanečníkům, pokud se rozhodnou souběžně s prací v divadle studovat na vysoké škole.
- Doposud se nepodařilo zavést spořicí systém, díky němuž by mohla být změna povolání podpořena též finančně.

Ostatní

- V českém baletu není dostatek kvalitních tvůrců a choreografů.
- Některé baletní soubory pracují v budovách, které jsou ve špatném technickém stavu a kde technické vybavení neodpovídá současným moderním standardům.
- V některých případech jsou vedoucí baletních souborů potvrzováni na několik funkčních období bez důsledné evaluace, což může vést k umělecké stagnaci.

Literatura a prameny

- BAUMOL, William J. – JEFFRI, Joan – THROSBY, David. *Making Changes : facilitating the transition of dancers to post-performance careers* [online]. New York : The aDVANCE, 2004 [cit. 2016-12-08]. Přístup z: http://tc.columbia.edu/centers/rcac/pdf/FullReport_14.pdf.
- Česko. Zákon o sociálním zabezpečení č. 140/1994 Sb. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1994.
- Český taneční slovník. Praha : Divadelní ústav, 2011 *DFXŠ* [online]. 2015 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.saldovo-divadlo.cz/>.
- Divadlo F. X. Šaldy : rozbor činnosti a hospodaření 2015 [online]. *DFXŠ* [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.saldovo-divadlo.cz/IS/pu_data/send_files/File/saldovo_divadlo_cz/download/uetni_zavrky/rozbor2015.pdf.
- Divadlo J. K. Tyla v Plzni* [online]. 2015 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <https://www.djkt.eu/>
- ESDI 2008 – European Survey of Dancers' Income*. München, 2008.
- Informační systém o průměrném výdělku* [online]. 2010–2016 [cit. 2016-12-20]. Přístup z: <http://www.ispv.cz/>.
- Institut umění – Divadelní ústav* [online]. Praha : Institut umění – Divadelní ústav, 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.idu.cz/cs/>.
- Jihočeské divadlo* [online]. 2002–2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <https://www.jihoceskedivadlo.cz/>.
- Moravské divadlo Olomouc* [online]. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.ndbrno.cz/file/5719>.
- Nadační fond pro taneční kariéru* [online]. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://tanecnikariera.cz/>.
- Národní divadlo* [online]. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.narodni-divadlo.cz/cs>.
- Národní divadlo Brno* [online]. B. d. [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.ndbrno.cz/>.
- Národní divadlo moravskoslezské : ročenka 2014–2015 [online]. *Národní divadlo moravskoslezské* [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.ndm.cz/cz/stranka/97-rocenky.html>.
- Národní divadlo moravskoslezské : ročenka 2015–2016 [online]. *Národní divadlo moravskoslezské* [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.ndm.cz/cz/stranka/97-rocenky.html>.
- Národní divadlo moravskoslezské* [online]. 2010–2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.ndm.cz/cz/>.
- Národní soustava kvalifikací* [online]. 2006–2014 [cit. 2016-12-03]. Přístup z: <http://www.narodnikvalifikace.cz/>.
- Národní soustava povolání* [online]. B. d. [cit. 2016-12-03]. Přístup z: <http://www.nsp.cz/>.
- Nařízení vlády č. 564/2006 Sb. *Zákony pro lidi.cz* [online]. 2010–2016 [cit. 2016-12-12]. Přístup z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2006-564/historie>.
- NÁVRATOVÁ, Jana – VAŠEK, Roman – a kol. *Tanec v České republice : definice, historie, financování, legislativa, sociální problematika, školství, reflexe oboru*. 1. vyd. Praha : Institut umění – Divadelní ústav, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7008-241-6.
- OTAVA, Martin. *Divadlo J. K. Tyla : výroční zpráva o činnosti a hospodaření za rok 2015* [online]. *Divadlo J. K. Tyla v Plzni*. Únor 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <https://www.djkt.eu/vyrocnizpravy?lang=cs>.
- POLÁČEK, Richard – SCHNEIDER, Tara. *Dancers' Career Transition : a EuroFIA handbook* [online]. 2011 [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: http://www.fia-actors.com/uploads/Dancers_Handbook_EN.pdf.
- Pražský komorní balet* [online]. 1975–2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://prazskykomornibalet.cz/>.
- Severočeské divadlo* [online]. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.operabalet.cz/>.
- Slezské divadlo Opava : výroční zpráva za rok 2015 [online]. *Slezské divadlo Opava* [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.divadlo-opava.cz/wp-content/uploads/rocenky/vyrocnizprava_2015.pdf.
- Slezské divadlo Opava* [online]. 2011 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.divadlo-opava.cz/>.
- Strategie rozvoje Divadla F. X. Šaldy Liberec 2017–2027 [online]. *DFXŠ*. 2016 [cit. 2016-12-10]. Přístup z: http://www.saldovo-divadlo.cz/IS/pu_data/send_files/File/saldovo_divadlo_cz/Strategie_rozvoje_DFX_2017_-_2027.pdf.
- Taneční výzkumy z let 2007, 2011 a 2016.
- VAŠEK, Roman – RIEDLBAUCH, Václav. *Studie návazné uplatnitelnosti uměleckého personálu*. Praha : Unie zaměstnavatelských svazů ČR – CRA, 2012.
- VAŠEK, Roman. Cizinci? : tentokrát v baletu. *Divadelní noviny*. Roč. 11, č. 10. 4. 5. 2002. S. 10.
- VAŠUT, Vladimír. (De)generační problém aneb Neveselá hra s čísly. *Taneční listy*. 1974, roč. 12, č. 5, s. 11–13.
- VAŠUT, Vladimír. Suchá řeč čísel. *Taneční listy*. 1981, roč. 19, č. 5, s. 11–14.
- VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 6, s. 3–8.
- VAŠUT, Vladimír. Za vyšší úroveň našeho tanečního umění. *Taneční listy*. 1977, roč. 15, č. 7, s. 10–13.
- Výroční zpráva 2015 [online]. *Národní divadlo* [cit. 2016-12-05]. Přístup z: <http://www.narodni-divadlo.cz/uploads/assets/vyrocnizprava-narodni-divadlo-2015.pdf>.
- Výroční zpráva o činnosti příspěvkové organizace Moravské divadlo Olomouc za rok 2015 [online]. *Moravské divadlo Olomouc* [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.moravskedivadlo.cz/media.php?a=file&id=2279>.

Výroční zpráva společnosti Balet Praha, o. p. s., za rok 2015 [online]. *Pražský komorní balet* [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://prazskykomornibalet.cz/wp-content/uploads/vyrocni-zprava-bp-2015.pdf>.

WOFF, Petr. Katalog prací stanovuje vaši platovou třídu. *Kupní síla obyvatel České republiky* [online]. 3. 5. 2015 [cit. 2016-12-12]. Přístup z: <http://kupnisila.cz/katalog-praci/>.

WOFF, Petr. Máme se chudě a draze? *Kupní síla obyvatel České republiky* [online]. 2016 [cit. 2016-12-12]. Přístup z: <http://kupnisila.cz/parita-kupni-sily/>.

Zpráva o činnosti příspěvkové organizace Národní divadlo Brno za rok 2015 [online]. *Národní divadlo Brno* [cit. 2016-12-10]. Přístup z: <http://www.ndbrno.cz/file/5719>.

Tab. 1	Baletní soubory – personální zázemí souborů s tanečnický se stálými pracovními smlouvami k 1. červnu 2016	8
Tab. 2	Podíly tanečnicků a ostatních zaměstnanců baletních souborů v letech 2007, 2011 a 2016	8
Tab. 3	Úvazky v baletních souborech mimo tanečnický k 1. červnu 2016	9
Tab. 4	Tanečnický pravidelně pracující v baletních souborech k 1. červnu 2016 (rozdělení podle typu smluv)	10
Tab. 5	Tanečnický pravidelně pracující v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016 – rozdělení na stálé zaměstnance a externisty pracující v souboru jako OSVČ	10
Tab. 6	Tanečnický v baletních souborech rozdělení podle délky uzavřené pracovní smlouvy k 1. červnu 2016	11
Tab. 7	Počty stálých tanečnicků v baletních souborech (fyzicky bez OSVČ), základní genderové rozvrstvení a pracovní zařazení k 1. červnu 2016	12
Tab. 8	Počty tanečnicků v baletních souborech tvořených výhradně externisty pracujícími jako OSVČ, základní genderové rozvrstvení k 1. červnu 2016	12
Tab. 9	Vývoj počtu tanečnicků baletu v letech 1962–2016 v České republice a na území České republiky	13
Tab. 10	Vývoj počtu přihlášených a přijatých tanečnicků do baletních souborů v letech 2005–2007, 2010 a 2015	16
Tab. 11	Odchod tanečnicků z baletních souborů v roce 2015	16
Tab. 12	Počet externích tanečních pedagogů, který pracoval v baletních souborech v roce 2015	18
Tab. 13	Ohodnocení externích tanečních pedagogů v roce 2015 za jeden trénink; v Kč	18
Tab. 14	Návštěvnost baletu a celého divadla – srovnání let 2006, 2010 a 2015; v %	21
Tab. 15	Počet odehraných představení v roce 2015	22
Tab. 16	Vývoj počtu odehraných představení v letech 2006, 2010 a 2015	23
Tab. 17	Počet baletních premiér a baletních titulů na repertoáru v letech 2006, 2010 a 2015	23
Tab. 18	Rozpočty divadel v roce 2015 (v tisících Kč)	24
Tab. 19	Efektivita uměleckých souborů v roce 2015 (rozpočet souboru / výnosy z činnosti souboru); v tisících Kč	25
Tab. 20	Genderová struktura v baletních souborech k 1. červnu 2016	26
Tab. 21	Průměrný věk v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016	28
Tab. 22	Věková struktura v baletních souborech k 1. červnu 2016	28

Tab. 23	Vzdělanostní struktura tanečníků v baletních souborech k 1. červnu 2016	29
Tab. 24	Zastoupení kvalifikovaných tanečníků (absolventů konzervatoří nebo obdobných zahraničních škol) v jednotlivých baletních souborech v letech 1962–2016; v %	30
Tab. 25	Zastoupení vysokoškoláků mezi tanečníky v baletních souborech – srovnání let 2007, 2011 a 2016; v %	31
Tab. 26	Zastoupení cizinců v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016	32
Tab. 27	Podíl tanečníků baletu, kteří byli k 1. červnu 2016 organizováni v odborech	35
Tab. 28	Vývoj hrubých platů (průměrné platy a platový medián) vybraných umělců podle klasifikace CZ-ISCO v letech 2011–2015	36
Tab. 29	Hrubé platy (mzdy) v baletních souborech v roce 2015; v Kč	38
Tab. 30	Srovnání průměrného hrubého platu (mzdy) v baletních souborech v letech 2006, 2010 a 2015; v Kč	40
Tab. 31	Průměrné hrubé platy tanečníků v baletních souborech v roce 1976; v Kčs	41
Tab. 32	Rozvrstvení průměrných hrubých platů (mezd) tanečníků v baletních souborech v roce 2015	41
Tab. 33	Průměrné hrubé platy tanečníků baletu v roce 2015 ve srovnání s ostatními zaměstnanci divadla; v Kč	43
Tab. 34	Srovnání průměrných hrubých platů mezi uměleckými soubory vybraných divadel v roce 2006; v Kč	43
Tab. 35	Srovnání průměrných hrubých platů mezi uměleckými soubory vybraných divadel v roce 2010; v Kč	43

Graf 1	Rozvrstvení tanečníků dle délky uzavřené pracovní smlouvy; v %	12
Graf 2	Odhad vývoje počtu tanečníků baletu v letech 1976–2016 v České republice a na území České republiky	14
Graf 3	Tanečníci, kteří v roce 2015 odešli z baletních souborů a ukončili tím svou taneční kariéru; důvody ukončení taneční kariéry; v %	17
Graf 4	Věk, v němž tanečníci v roce 2015 ukončili taneční kariéru odchodem z baletního souboru	17
Graf 5	Vývoj genderové struktury v baletních souborech; v %	27
Graf 6	Vývoj průměrného věku v baletních souborech v letech 1962–2016	27
Graf 7	Věková struktura v baletních souborech – srovnání situace ve vybraných souborech v letech 2007, 2011 a 2016	29
Graf 8	Vývoj podílu kvalifikovaných tanečníků v baletních souborech v letech 1962–2016	30
Graf 9	Proměna struktury cizinců v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016 (procentuální zastoupení)	32
Graf 10	Proměna struktury cizinců v baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016 (tanečníci fyzicky)	33
Graf 11	Nejvíce zastoupené národnosti v českých baletních souborech v letech 2007, 2011 a 2016	33
Graf 12	Vývoj průměrných hrubých platů vybraných umělců podle klasifikace CZ-ISCO v letech 2011–2015	36
Graf 13	Vývoj platových mediánů vybraných umělců podle klasifikace CZ-ISCO v letech 2011–2015	37
Graf 14	Vývoj průměrného hrubého platu (mzdy) v baletních souborech v letech 2006, 2010 a 2015 – grafické znázornění	40
Graf 15	Rozvrstvení průměrných hrubých platů tanečníků v baletních souborech v roce 2015	42
Graf 16	Rozvrstvení průměrných hrubých platů tanečníků v baletních souborech v letech 2006 a 2010	42
Graf 17	Rozmezí hrubých platů ve vybraných evropských baletních souborech v kategorii sborista a demisólista v roce 2008 v Kč	44
Graf 18	Rozmezí hrubých platů ve vybraných evropských baletních souborech v kategorii sólista a první sólista v roce 2008 v Kč	44

Summary

The group of artists the authors defined when performing the dance survey (the output is a collection of studies called Data in Czech Dance) has a clear core but rather blurred edges. They basically paid their attention to artists in dance, ballet, pantomime, non-verbal theatre, contemporary circus and other performative arts, in which dance or motion are defining or essential manifestations. Authors focused on professionals, i.e. artists who make their living by doing art (or their income from artistic activities is not insignificant). However, the usual second condition (professional artist's adequate qualification) was only taken into consideration. They monitored the field of employment with the help of several types of questionnaires aiming at companies, groups, theatres and individuals – artists. The questionnaires differed in aiming at styles, genres or techniques (ballet companies, independent companies focusing on contemporary dance in particular, and others).

The second study from the Data in Czech Dance cycle focuses on ballet. Data collection for this study was performed in the second half of 2016. The first part of the study dedicated to the methodology of data collection is followed by the chapter 'Ballet companies – structure, operation, performances, management'. Introductory tables and charts map the structure of the staff in all ballet companies in ten towns in the Czech Republic with 344 dancers in 2016. Almost one quarter of all ballet dancers is employed at the National Theatre in Prague with a large group of employees providing the background for the dancers (7 répétiteurs, 8 ballet masters). When following the number of ballet dancers in the Czech Republic in the long run, the research has shown their significant drop – by one third compared with the year of 1990. The research also confirmed some trends in employing the dancers; they are more often self-employed people (external employees). In 2016, there were 15 % dancers with this contract (these are mostly dancers in opera ballets). The fixed-term contracts (usually for one year) prevail nowadays. Only one tenth of the dancers have permanent contracts. Dancers do not engage in trade unions much (8.2 %) and ballet dancers are rarely members of professional dance associations. The research has also shown the rise in competition – in 2015, there were 45 dancers applying for a vacancy in a Czech ballet company; every fifteenth dancer, who participated in the castings, succeeded. The study also deals with the issue of ending the career. Dancers usually end their career when they are 35 years of age and for almost 25 % of dancers, the reason is an injury or another health problem. Other chapters deal with selected topics of operation – cooperation of a ballet company with orchestras,

preparatory schools or dance conservatories. When asking about working with audiences, which has undergone many innovations, the research showed refreshing information. It is followed by tables with attendance data, the number of performances a year (the most active dancers were from the ballet company in Pilsen in 2015, who participated in more than 200 performances – in ballet, opera and musical productions) and management. The third part focuses on dancers. It shows the gender structure (56 % are women dancers), age structure (the average age in ballet companies was 28.4 years in 2016), education structure (98.3 % dancers graduated from conservatories and 8.8 % graduated from universities in 2016) and national structure (between 2011 and 2016, there was an increase in the number of foreigners in Czech ballet from 25.5 % to 50.7 %); they are mostly from Slovakia, France, Italy, Japan and Great Britain. The average salary of ballet dancers has levelled up with other artists but the salaries in the National Theatre in Prague and other regional ballet companies started to differ. Whereas the average gross salary in the National Theatre surpassed 38,000 CZK (about 1,450 EUR), it was about 20,000 CZK (about 750 EUR) in other companies. Benefits and provided equipment differ a lot as well and dancers in some smaller ballet companies have to pay for their appointments with a physiotherapist. Salaries and provided benefits are compared with the situation in selected foreign ballet companies.

The final part of the study summarizes strengths and weaknesses of ballet in the Czech Republic:

Strengths and examples of best practice

Activity range; addressing the audiences

- Ballet companies are stratified regionally, they make a balanced network. Due to this fact, the art of ballet is accessible to the public in big centers in most regions in the Czech Republic.
- Performances are mostly situated in highly presentable spaces; ballet performances usually feature as a social event.
- The repertoire of ballet companies in the Czech Republic is variable in genres. Medium-size and big ballet companies regularly stage traditional (classic) ballet repertoire; all companies regularly prepare premieres for children.
- Czech ballet is attractive for dancers from abroad (attractive repertoire composition).
- The work of ballet companies is continuous without substantial divergences (with few exceptions); the companies stage about 2–3 premieres every year.

- Established ballet companies are usually proportionately busy; they usually stage or participate in more than one hundred performances a year.
- The number of dancers in the ballet company of the National Theatre in Prague has risen. The ballet of the National Theatre in Prague may now be compared with similar companies abroad.
- The cooperation between the ballet of the National Theatre in Prague and regional ballet companies works nicely – regional ballet companies have regular guest performances on the stages of the National Theatre in Prague.
- Most ballet companies are engaged in children's dance education, have their own ballet schools for children (preparatory schools, ballet studios), they cooperate
- when preparing performances; some companies regularly cooperate with dance conservatories.
- It is becoming apparent that ballet has a great potential to address the audiences if the company has very good facilities and background (high-quality dancers), and a repertoire. In some theatres, the attendance of ballet companies is the highest compared with the attendance of other companies in the very same theatre.
- Progress in PR activities of theatres and companies has been made (with few exceptions); most ballet companies are creative when working with prospective audiences.

Human resources profile

- The average age of the dancers in ballet companies is under 30 years, which is the same as the standard abroad.
- Almost all dancers in ballet companies have the appropriate qualification (they graduated from dance conservatories); the number of dancers with a university degree is rising.
- Speaking of gender, Czech ballet is more equal than it is common abroad.
- There has been the increase in the quality of dancers in ballet companies, also due to the arrival of dancers from abroad.
- Czech dancers (graduates from Czech dance conservatories) have much experience from their studies and they excel in dance with a partner.

Employment and dancers' pay packet, background for their work

- Most dancers in ballet companies now have fixed-term contracts – it works as motivation and supports quality and flexibility; on the other hand, dancers lose some of their securities as employees.
- In several cases, the management succeeded to provide a significant pay rise for dancers – thanks to clear argumentation to the theatre and founder

management (e.g. South Bohemian Theatre České Budějovice, National Theatre Brno and National Theatre in Prague).

- There has been a slight shift in remuneration of dancers in multi-company theatres: dancers are not the worst-paid artists in these theatres anymore.

End of the career

- Dancers' attitude towards the end of the career has changed. Dancers do not call for a special pension but they realize there is the need for a new job after they stop dancing. There are more dancers who get ready for a change in their jobs in time.
- The Dance Career Endowment Fund has been established and helps dancers with the change of their career.

Weaknesses and bad examples

Theatre/company funding

- Unbalanced funding of multi-company theatres from public sources has remained. Low subsidies from regions do not correspond with the extent of the regional impact of their activities (multi-company theatres do not fulfil their functions only in their city but their activity usually has regional, nationwide and international impact).
- The example of a transformation of a theatre with a ballet company from a state-funded organization to the limited liability company (North Bohemian Theatre of Opera and Ballet Ústí nad Labem) seems to be questionable; the impacts of the transformation are mostly negative (worse economic situation, worse access to subsidies, influence on theatre independence).
- Operation of the ballet company without a state, regional or municipal founder, where dancers should work systematically and 'full-time' (Prague Chamber Ballet) does not seem to be sustainable as far as economic reasons go in the Czech environment. High cost of the operation cannot be reasonably funded from subsidies for independent subjects (grants for live art from the Ministry of Culture of the Czech Republic or the municipality of Prague) or subsidies from the Program for the Support of Professional Theatres.
- Substantial underfunding of theatres and ballet companies sometimes have an essential influence on the artistic quality, which is also reflected in low attendance (Ústí nad Labem, Opava).

Operation of the ballet company

- The low number of dancers in most regional ballet companies causes operational problems, has a negative impact on the repertoire and slows the artistic development down. Companies with less than twenty

dancers (Liberec, České Budějovice, Opava) cannot stage traditional (classic) ballet works. The ballet company in Pilsen has about thirty members and stages up to four ballet premieres a year; its dancers participate in up to two hundred performances a year and the company now works beyond the bounds of operating possibility. Less than thirty jobs for dancers in Ostrava do not correspond with the importance of a theatre in a big regional center as well as artistic ambitions of the theatre and company. Thus, the ballet in Ostrava often ends up in operational difficulties; it does not have sufficient capacity for productions of other companies (musical, operetta, opera).

- There has been a radical decrease in jobs for ballet dancers (by one third within the past 25 years); some ballet companies ceased to exist.
- Regional ballets have insufficient personnel background, which provides service for dancers and the company (limited jobs for PR staff, ballet masters etc.).
- Some ballet companies do not cooperate with external dance teachers, which has a negative influence on the development of art qualities, knowledge and skills of the dancers and their competition.
- Ballet companies cooperate with a specialized dramaturge very rarely; the ballet dramaturge has a job in the theatre only in the National Theatre Brno.
- Some companies have limited possibilities to cooperate with live orchestra (e.g. in Liberec).
- Apart from several exceptions, ballet companies have few guest performances. The number of guest performances is smaller than abroad.

Human resources profile

- Czech dancers (graduates from Czech dance conservatories) have difficulties to win castings for Czech ballet companies; the art management often emphasizes that Czech dancers are not as motivated as foreign artists.

Employment and pay packet of the dancers, background for their work

- In some ballet companies, there was a change in permanent jobs to external cooperation. Thus, dancers are in an uncertain job situation; they usually do not get the benefits for permanent staff.
- In some companies, there is a significant share of dancers with permanent contracts (Ostrava, Opava). As trade unions have strong positions in these theatres, this state is an obstacle in the development of the company. Permanent contracts can cause worse motivation of dancers and their self-development.

- Employment of dancers in ballet companies is difficult due to obstacles in the Labor Code, which defines the possibilities to pile up fixed-term contracts.
- When employing foreign dancers outside the European Union, ballet companies are snowed under the red tape.
- Czech administration is not ready for foreign employees; they cannot communicate with them in other languages than Czech.
- There are disproportionate differences in dancers' paychecks. Average gross salaries in regional ballet companies are about 40–60 % of gross salaries of dancers in the National Theatre in Prague.
- Gross salaries of dancers in most regional companies do not correspond with the demands of the job and they do not even reach the average salary in occupations in the region.
- Low salaries of dancers in the Czech Republic do not usually correspond with salaries on the same job positions abroad. As ballet is an intrinsic part of a global job market, Czech ballet is thus disadvantaged. Although the National Theatre ballet company in Prague has raised the salaries significantly, the average gross salary of the National Theatre in Prague is about 30–40 % of the average gross salary of dancers in similar companies abroad.
- Most ballet companies lack the adequate care for dancers; physiotherapy is not sufficient.
- Injuries and health problems are becoming more significant when ending the dance career prematurely. Economic reasons have to be taken into consideration as well.

End of the career

- Ballet companies do not pay much attention to the issue of the end of dancers' career and its change. However, they are forthcoming speaking of dancers' decision to study university and work at the theatre.
- There has been no change in introducing a savings system, which could financially support the job change.

Others

- Czech ballet lacks high-quality authors and choreographers.
- Some ballet companies work in run-down buildings and technical facilities do not comply with current modern standards.
- Some directors of ballet companies are confirmed in their offices for several terms without thorough evaluation, which can lead to artistic stagnation.

Český tanec v datech

2 / BALET

Roman Vašek

Editoři: Jana Návratová, Roman Vašek
Recenzoval: Petr Christov
Konzultovali: Zdeněk Prokeš, Karel Littera
Jazyková korektura: Jana Křížová
Grafická úprava a sazba: Jan Forejt

Vydal Institut umění – Divadelní ústav, Celetná 17, Praha 1 v roce 2017

Publikace vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Institut umění – Divadelní ústav.
(DKRVO 2012–2018, MK00023205)

ISBN 978-80-7008-396-3

ISSN 2570-8384

Číslo publikace IDU: 729

